

**T.C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANABİLİM DALI**

**İSTANBUL'DAKİ ÇAĞDAŞ CAMİLERİN
MEKAN KURULUŞLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
EBRU KARAKOCA
101117102**

**Danışman Öğretim Üyesi:
Prof. Dr. Ünal DEMİRARSLAN**

İSTANBUL, Ocak 2017

**T.C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANABİLİM DALI**

**İSTANBUL'DAKİ ÇAĞDAŞ CAMİLERİN
MEKAN KURULUŞLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
EBRU KARAKOCA
101117102**

**Danışman Öğretim Üyesi:
Prof. Dr. Ünal DEMİRARSLAN**

İSTANBUL, Ocak 2017

T.C. Maltepe Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

10.02.2017 tarihinde tezinin savunmasını yapan Kadriye Ebru KARAKOCA'ya ait "İstanbul'daki Çağdaş Camilerin Mekan Kuruluşları Açısından İncelenmesi" başlıklı çalışma, Jürimiz Tarafından Fen Bilimleri İç Mimarlık Anabilim Dalı, İç Mimarlık Tezli Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi Olarak ~~Oy Birliği/Oy Çokluğuyla~~ Kabul Edilmiştir.

Prof.Dr. Ünal DEMİRARSLAN
(Başkan)
(Danışman)

Doç.Dr. Deniz DEMİRARSLAN
(Üye)

Yrd. Doç. Dr. Hamide TEMEL
(Üye)

ÖZET

İSTANBUL'DAKİ ÇAĞDAŞ CAMİLERİN MEKAN KURULUŞLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Camiler toplumsal yaşamda sadece bireysel olarak ibadet etmek amaçlı değil, aynı zamanda sosyal olarak da insanların biraraya geldiği karşılaşma, kaynaşma, yardımlaşma amaçlı önemli yapılardır. Bu bağlamda, erken dönemlerden itibaren ibadet toplu biçimde yapılmaktaysa da bu ibadet mekanının mekansal biçimlenişine ilişkin hiçbir zaman zorlayıcı ilkeler yer almamıştır. Ayrıca camilerin iç mekanlarında bulunan birimler ve elemanlar da dönemin ve toplumun ihtiyaçlarına göre ortaya çıkmış; bununla bağlantılı olarak mekan içerisindeki konumları ve özellikleri de zamanla belirlenmiştir. Bu durumun caminin bulunduğu coğrafyada mevcut olan sosyal, kültürel ve toplumsal olgular ile ilintili olması, genel özellikleri aynı olmakla birlikte her toplumda farklı mimari anlayışlar ve biçimlenişlerde camilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bu bağlamda “İstanbul'daki Çağdaş Camilerin Mekan Kuruluşları Açısından İncelenmesi” başlıklı bu çalışmada, mekanların zaman ve toplumsal ihtiyaçlar çerçevesinde değişim gösterdiğinden yola çıkılarak, günümüz camilerinin iç mekan nitelikleri İstanbul'da yer alan örnekler üzerinden ele alınmıştır. İncelenen camilerin genel mimari yaklaşımları arasında bir ayrım gözetilmeksizin, iç mekanlarında bulunan birimlerin günün koşulları ile ilişkisi teknolojik ve kültürel gelişimler doğrultusunda irdelenmiştir.

Ayrıca bu birimler bir iç mekan tasarımındaki en önemli kriterler olan aydınlatma, malzeme, renk, form, boyut gibi özellikleri ile ele alınırken; cami yapısını oluşturan tüm mekanların işlevsel sorgulamaları yapılmıştır. Bu doğrultuda, camilerde ibadet mekanı haricinde yer alan diğer ikincil mekanlar da sahip oldukları işlevler ve konumları bağlamında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cami, cami birimleri, çağdaş camiler, iç mekan tasarımı.

ABSTRACT

EXAMINATION OF THE SITE ORGANIZATION OF CONTEMPORARY MOSQUES IN ISTANBUL

Mosques are important structures where people not only worship individually in social life, but also come together to meet, unite and help each other socially. In this context, even though worshipping has been done in collective form since early periods, stringent guidelines regarding the spatial configuration of these worship places never took place. Also internal units and elements found in mosques emerged according to the needs of society and era; relatively, internal subjects and features associated with this place were determined throughout years. This situation is related to existing social, cultural and social phenomena in the geographic location of mosques, which has also led to the emergence of mosques in different architectural insights and configurations, although the general characteristics of mosques stay same in every society.

In this context, this study "Examination of the site organization of Contemporary Mosques in Istanbul" starting from places' variation regarding to framework of time and social needs, today's mosque interior characteristics are studied through existing examples in Istanbul. Regardless of the distinction between the general architectural approaches in examined mosques, the relationship between the recent conditions and the units located in the interior has been examined in accordance with technological and cultural developments.

In addition, these units are discussed with some of the most important criteria in features of interior design such as illumination, materials, colors, forms, and size; functional questioning of all the spaces that form mosque structure. In this respect, secondary places used other than just worshipping in mosques was also examined in the context of their function and location.

Keywords: Mosque, mosque units, modern mosques, interior design.

TEŐEKKÜRLER

"Çağdaş Camilerin Mekan Kuruluşları Açısından İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezimin, gerçekleőmesi ve sonuca ulaőmasında, görüş ve önerileri ile bana her zaman yol gösteren, değerli hocalarım ve tez danıőmanım Prof.Dr. Ünal DEMİRARSLAN'a teőekkürlerimi saygıyla sunarım.

Beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan, maddi ve manevi destekleriyle çalıőmamın her aőamasında yanımda olan, eőim Yalım KARAKOCA'ya kızım Beran KARAKOCA ya sonsuz teőekkürler.

Ebru KARAKOCA
(İ Mimar)

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
TABLO LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	viixvi
1. GİRİŞ	1
2. CAMİ MİMARİSİNİN OLUŞUMU	5
3. İSTANBUL'DAKİ ÇAĞDAŞ CAMİLERİN İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ ...37	
3.1. Karacahmet Şakirin Cami.....	39
3.1.1. Genel Özellikler	39
3.1.2. İç Mekan Özellikleri.....	43
3.2.Yeşil Vadi Cami.....	53
3.2.1. Genel Özellikler	53
3.2.2. İç Mekan Özellikleri.....	62
3.3.Refiye Soyak Cami	73
3.3.1. Genel Özellikler	73
3.3.2. İç Mekan Özellikleri.....	77
3.4. Pendik Dumankaya Cami	83
3.4.1. Genel Özellikler	83
3.4.2. İç Mekan Özellikleri.....	86
3.5. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami	93
3.5.1. Genel Özellikler	93
3.5.2. İç Mekan Özellikleri.....	94
3.6. Mimar Sinan Cami	102
3.6.1. Genel Özellikler	102

3.6.2. İç Mekan Özellikleri.....	106
3.7. Medine Mescidi Cami	116
3.7.1. Genel Özellikler	116
3.7.2. İç Mekan Özellikleri.....	118
3.8. Yedpa Cami	125
3.8.1. Genel Özellikler	125
3.8.2. İç Mekan Özellikleri.....	126
3.9. Cumhuriyet Cami.....	137
3.9.1. Genel Özellikler	137
3.9.2. İç Mekan Özellikleri.....	142
3.10. Bilali Habeşi Cami	149
3.10.1. Genel Özellikler	149
3.10.2. İç Mekan Özellikleri.....	151
3.11. Sancaklar Cami	160
3.11.1. Genel Özellikler	160
3.11.2. İç Mekan Özellikleri.....	164
4. DEĞERLENDİRME-SONUÇ.....	171
KAYNAKÇA.....	181

TABLO LİSTESİ

Tablo 4.1.	11 adet Camiye Genel Bakış.....	170
Tablo 4.2.	Camilerin Kent İçerisindeki Konumları.....	172
Tablo 4.3.	Camilerin İnşaata Başlama ve Bitiş Tarihleri	172
Tablo 4.4.	Camilerin Kapasiteleri	173
Tablo 4.5.	Camilerdeki Kütüphane Durumu.....	174
Tablo 4.6.	Camilerdeki Toplantı Salonu Durumu	174
Tablo 4.7.	Camilerdeki Minare Durumu	175
Tablo 4.8.	Camilerde Kullanılan Aydınlatma Elemanları	176
Tablo 4.9.	Camilerde İç Mekan Özellikleri Genel Görünüş	177
Tablo 4.10.	Camilerde Kubbe Özellikleri	177
Tablo 4.11.	Camilerde Kubbe Kasnağı Pencereleeri	178
Tablo 4.12.	Camilerde Bulunan Mahfiller	178
Tablo 4.13.	Camilerde Bulunan Sadırvanların Konumlanması	179
Tablo 4.14.	Cami İbadet Mekanı Dışındaki Birimler	180

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Mescidi Nebevinin Hz Muhammed Dönemindeki Planı ve Temsili Resmi	6
Şekil 2.2. Kufe Cami Plan Şeması	8
Şekil 2.3. Şam Emeviye Cami Plan Şeması	9
Şekil 2.4. Samarra Ulu Cami ve Plan Şeması	12
Şekil 2.5. Leşkeri Bazar Cami Planı	13
Şekil 2.6. Şam Emevi Cami Plan ve Genel Görünüş	13
Şekil 2.7. Kayrevan Ulu Cami Genel Görünüş	14
Şekil 2.8. Talhatan Baba Cami ve Plan Şeması	14
Şekil 2.9. Zevvare Mescid-i Cuması Plan Şeması	15
Şekil 2.10. Sivas Ulucami Plan Şeması	16
Şekil 2.11. Silvan Ulucami Plan Şeması	16
Şekil 2.12. Malatya Ulu Cami Plan Şeması	17
Şekil. 2.13. Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası Plan Şeması	18
Şekil. 2.14. Erzurum Çifte Minareli Medrese ve Plan Şeması	18
Şekil. 2.15. Sivas Çifte Minareli Medrese	19
Şekil 2.16. İznik Hacı Özbek Cami ve Plan Şeması	20
Şekil 2.17. Bursa Ulu Cami ve Plan Şeması	21
Şekil 2.18. Bursa Muradiye Cami	21
Şekil 2.19. Edirne Üç Şerefeli Cami ve Plan Şeması	22
Şekil 2.20. Fatih Cami ve Plan Şeması	24
Şekil 2.21. Şehzade Cami Plan Şeması	245
Şekil 2.22. Süleymaniye Cami Rölevesi	246

Şekil 2.23. Selimiye Cami Plan Şeması	27
Şekil 2.24. Nuru Osmaniye Cami ve Plan Şeması	28
Şekil 2.25 Ortaköy Cami ve Plan Şeması	29
Şekil 2.26 Valide Sultan Cami Şeması	29
Şekil 2.27 Bebek Cami ve Bakırköy Amine Hatun Cami	30
Şekil 2.28 Etimesgut Zırhlı Birlikler Cami Plan, Kesit ve Genel Görünüş	32
Şekil 2.29 Kınalıada Cami ve Minaresi	32
Şekil 2.30 Nevşehir Derinkuyu Park Cami	33
Şekil 2.31 Vedat Dalokay'ın Kocatepe Cami Tasarımı	34
Şekil 2.32 Ankara Kocatepe Cami genel görünüş	35
Şekil 2.33 Faysal Cami	35
Şekil 3.1.1. Karacaahmet Şakirin Cami Ana Giriş Kapısı	39
Şekil 3.1.2. Karacaahmet Şakirin Cami Minare	40
Şekil 3.1.3. Karacaahmet Şakirin Cami Avludaki Havuzun İçinde Bulunan Küre Objesi	41
Şekil 3.1.4. Karacaahmet Şakirin Cami Çeşme	41
Şekil 3.1.5. Karacaahmet Şakirin Cami	42
Şekil 3.1.6. Vedat Dalokay Cami Proje Maketi	42
Şekil 3.1.7. Karacaahmet Şakirin Cami Giriş Kapısı	43
Şekil 3.1.8. Karacaahmet Şakirin Cami Mihrap	44
Şekil 3.1.9. Karacaahmet Şakirin Cami Minber	44
Şekil 3.1.10. Karacaahmet Şakirin Cami Minber Yan Görünüş	45
Şekil 3.1.11. Karacaahmet Şakirin Cami Minber Basamak	45
Şekil 3.1.12. Karacaahmet Şakirin Cami Kürsü	46
Şekil 3.1.13. Karacaahmet Şakirin Cami Kubbe	46
Şekil 3.1.14. Karacaahmet Şakirin Cami Kubbe Kuşak Süsleme Planı	47

Şekil 3.1.15. Karacaahmet Şakirin Cami Kubbe Kuşak Süslemesi	47
Şekil 3.1.16. Karacaahmet Şakirin Cami Aydınlatma	48
Şekil 3.1.17. Karacaahmet Şakirin Cami Pencereler	49
Şekil 3.1.18. Karacaahmet Şakirin Cami Pencereler Arasını Kuşak	49
Şekil 3.1.19. Karacaahmet Şakirin Cami Dış Cephe Pencere Önü Döküm	49
Şekil 3.1.20. Karacaahmet Şakirin Cami Kadınlar Mahfiline Çıkış Kapısı	50
Şekil 3.1.21. Karacaahmet Şakirin Cami Kadınlar Mahfili Genel Görünüş	50
Şekil 3.1.22. Karacaahmet Şakirin Cami Müezzin Mahfili	51
Şekil 3.1.23. Karacaahmet Şakirin Cami Uydu ve Genel Görünüşü	52
Şekil 3.2.1. Yeşil Vadi Cami İbadet Mekanına Çıkış Bölümleri	53
Şekil 3.2.2. Yeşil Vadi Cami Vaziyet Planı	54
Şekil 3.2.3. Yeşil Vadi Cami İbadet Mekanı ve Kadınlar Mahfili Giriş Kapısı	54
Şekil 3.2.4. Yeşil Vadi Cami Şadırvan ve Musalla Taşı	55
Şekil 3.2.5. Yeşil Vadi Cami Şadırvan, Görevli Odası ve Abdest alma Bölümü	55
Şekil 3.2.6. Yeşil Vadi Cami Mihrap Çıkma Görünüşü	56
Şekil 3.2.7. Yeşil Vadi Cami Gece Görünüşü	56
Şekil 3.2.8. Yeşil Vadi Minare Cami Oranı	57
Şekil 3.2.9. Yeşil Vadi Cami Minare	57
Şekil 3.2.10. Yeşil Vadi Cami Avlusunda Yer Alan Güneş Saati Görünümü	58
Şekil 3.2.11. Yeşil Vadi Cami Bodrum Kat Planı	58
Şekil 3.2.12. Yeşil Vadi Cami Galeri Kat Planı	59
Şekil 3.2.13. Yeşil Vadi Cami Giriş Kat Planı	59
Şekil 3.2.14. Yeşil Vadi Cami Kesit Görünüşleri	59
Şekil 3.2.15. Yeşil Vadi Cami 11 Parçaya Bölünmüş Işıklık	60
Şekil 3.2.16. Yeşil Vadi Cami Toplantı Salonu Girişi	60
Şekil 3.2.17. Yeşil Vadi Cami Toplantı Salonu	61

Şekil 3.2.18. Yeşil Vadi Cami Çeşme	61
Şekil 3.2.19. Yeşil Vadi Cami Girişi	62
Şekil 3.2.20. Yeşil Vadi Cami İbadet Mekanı Girişi	63
Şekil 3.2.21. Yeşil Vadi Cami İç Görünüş	64
Şekil 3.2.22. Yeşil Vadi Cami Mihrap	64
Şekil 3.2.23. Yeşil Vadi Cami Minber	65
Şekil 3.2.24. Yeşil Vadi Cami Kürsü	65
Şekil 3.2.25. Yeşil Vadi Cami Kadınlar Mahfili Çıkış Merdivenler	66
Şekil 3.2.26. Yeşil Vadi Cami Kadınlar Mahfili Pencere Görünüş	67
Şekil 3.2.27. Yeşil Vadi Cami Kadınlar Mahfili Cami İç Genel Görünüş	67
Şekil 3.2.28. Yeşil Vadi Cami Kadınlar Mahfili	68
Şekil 3.2.29. Yeşil Vadi Cami Kadınlar Mahfili Cami İçerisinden Görünüş	68
Şekil 3.2.30. Yeşil Vadi Cami Kubbe Tavan Süslemesi	69
Şekil 3.2.31. Yeşil Vadi Cami İç Pencere Görünüş	70
Şekil 3.2.32. Yeşil Vadi Cami İç Genel Pencere Görünüşleri	70
Şekil 3.2.33. Yeşil Vadi Cami Müezzin Mahfili	71
Şekil 3.2.34. Yeşil Vadi Cami Uydu ve Genel Görünüşü	72
Şekil 3.3.1. Kabenin Planı	73
Şekil 3.3.2. Kabe Görünüş	74
Şekil 3.3.3. Refiye Soyak Cami	74
Şekil 3.3.4. Refiye Soyak Cami Ana Giriş	75
Şekil 3.3.5. Refiye Soyak Cami Dış Avlu	75
Şekil 3.3.6. Refiye Soyak Cami Minare	76
Şekil 3.3.7. Refiye Soyak Cami Giriş Kapısı	77
Şekil 3.3.8. Refiye Soyak Cami Mihrap, Minber ve Kürsü	78
Şekil 3.3.9. Refiye Soyak Cami Kadınlar Mahfili Korkuluklar	78

Şekil 3.3.10. Refiye Soyak Cami Minber	79
Şekil 3.3.11. Refiye Soyak Cami Mihrap	79
Şekil 3.3.12. Refiye Soyak Cami Kürsü	80
Şekil 3.3.13. Refiye Soyak Cami Kıрма Çatı	81
Şekil 3.3.14. Refiye Soyak Cami Aydınlatma	81
Şekil 3.3.15. Refiye Soyak Cami Uydu ve Genel Görünüşü	82
Şekil 3.4.1. Dumankaya Cami Genel Görünüş	84
Şekil 3.4.2. Dumankaya Cami Dış Görünüş	84
Şekil 3.4.3. Dumankaya Cami Minare	85
Şekil 3.4.4. Dumankaya Cami Minber, Mihrap ve Kürsü	86
Şekil 3.4.5. Dumankaya Cami Mihrap	87
Şekil 3.4.6. Dumankaya Cami Kürsü	87
Şekil 3.4.7. Dumankaya Cami Minare Çıkış	88
Şekil 3.4.8. Dumankaya Cami Toplantı ve Bilgilendirme Salonuna İniş Merdiven	88
Şekil 3.4.9. Dumankaya Cami Kadınlar Mahfiline Çıkış ve VIP İçin Ayrılan Bölüm	89
Şekil 3.4.10. Dumankaya Cami Kadınlar Mahfili Görünüş	89
Şekil 3.4.11. Dumankaya Cami Aydınlatma	90
Şekil 3.4.12. Dumankaya Cami Kadınlar Kubbe Görünüş	91
Şekil 3.4.13. Dumankaya Cami Uydu ve Genel Görünüşü	92
Şekil 3.5.1. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami Dış Görünüş	93
Şekil 3.5.2. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami Minareye Çıkış Kapısı	94
Şekil 3.5.3. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami Kütüphane Bölümü	94
Şekil 3.5.4. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami İdari İşler Bölümü	95

Şekil 3.5.5. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami İbadet Mekanı Giriş Kapısı ve Kapı Üstü Detay	95
Şekil 3.5.6. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami Tavan Süslemeleri	96
Şekil 3.5.7. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami İbadet Mekanı Genel Görünüş	96
Şekil 3.5.8. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami Mihrap	97
Şekil 3.5.9. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami Minber	98
Şekil 3.5.10. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami Kürsü	98
Şekil 3.5.11. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami Aydınlatma	99
Şekil 3.5.12. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami Kadınlar Mahfili Çıkış ve Korkuluklar	99
Şekil 3.5.13. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami Kadınlar Mahfili	100
Şekil 3.5.14. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami Uydu ve Genel Görünüşü	101
Şekil 3.6.1. Mimar Sinan Cami Genel Görünüş	102
Şekil 3.6.2. Selimiye Cami Genel Görünüş	103
Şekil 3.6.3. Mimar Sinan Cami Dış Görünüş	103
Şekil 3.6.4. Mimar Sinan Cami Minareleri	104
Şekil 3.6.5. Mimar Sinan Cami Avlu Girişi	104
Şekil 3.6.6. Mimar Sinan Cami Şadırvan	105
Şekil 3.6.7. Mimar Sinan Cami Revak Sütun Başlığı	105
Şekil 3.6.8. Mimar Sinan Cami Giriş Kapısı.....	106
Şekil 3.6.9. Mimar Sinan Cami İbadet Mekanı	107
Şekil 3.6.10. Mimar Sinan Cami Tavan Süslemeleri	107
Şekil 3.6.11. Mimar Sinan Cami Mihrap	108
Şekil 3.6.12. Mimar Sinan Cami Minber	109
Şekil 3.6.13. Mimar Sinan Cami Kürsü ve Görsel Obje	109

Şekil 3.6.14. Mimar Sinan Cami Müezzin Mahfili ve İçerisindeki Şadırvan Sembolü	110
Şekil 3.6.15. Bursa Ulu Cami İçerisinde Şadırvan	110
Şekil 3.6.16. Mimar Sinan Cami Köşe Birleşim Yerleri	111
Şekil 3.6.17. Mimar Sinan Cami Aydınlatma	112
Şekil 3.6.18. Mimar Sinan Cami Aydınlatma Elemanları	112
Şekil 3.6.19. Mimar Sinan Cami Kadınlar Mahfili	113
Şekil 3.6.20. Mimar Sinan Cami Pencereleeri	113
Şekil 3.6.21 Mimar Sinan Cami Uydu ve Genel Görünüşü	115
Şekil 3.7.1. Medine Mescidi Cami Minare ve Kesiti	116
Şekil 3.7.2. Medine Mescidi Cami İbadet Mekanına Giriş	117
Şekil 3.7.3. Medine Mescidi Cami Çatı Görünümü	117
Şekil 3.7.4. Medine Mescidi Cami Kubbe	118
Şekil 3.7.5. Medine Mescidi Cami Şadırvan	118
Şekil 3.7.6. Medine Mescidi Cami İbadet Mekanı Görünüş	119
Şekil 3.7.7. Medine Mescidi Cami Mihrap	119
Şekil 3.7.8. Medine Mescidi Cami Minber	120
Şekil 3.7.9. Medine Mescidi Cami Kürsü	120
Şekil 3.7.10. Medine Mescidi Cami Aydınlatma	121
Şekil 3.7.11. Medine Mescidi Cami Aydınlatma Elemanları	121
Şekil 3.7.12. Medine Mescidi Cami Müezzin Mahfili	121
Şekil 3.7.13. Medine Mescidi Cami Kadınlar Mahfili	122
Şekil 3.7.14. Medine Mescidi Cami Pencereleer	122
Şekil 3.7.15. Medine Mescidi Cami Uydu ve Genel Görünüşü	124
Şekil 3.8.1. Yedpa Cami Şadırvan	125
Şekil 3.8.2. Yedpa Cami Alt Kat İbadet Mekanı	126

Şekil 3.8.3. Yedpa Cami Alt Kat İbadet Mekanı Minber	126
Şekil 3.8.4. Yedpa Cami Alt Kat İbadet Mekanı Kürsü	127
Şekil 3.8.5. Yedpa Cami Alt Kat İbadet Mekanı Bitki Ekme Alanı	127
Şekil 3.8.6. Yedpa Cami Alt Kat İbadet Mekanı Müezzin Mahfili	128
Şekil 3.8.7. Yedpa Cami Alt Kat İbadet Mekanı Aydınlatma	128
Şekil 3.8.8. Yedpa Cami Alt Kat İbadet Mekanı Cami Pencereleer	129
Şekil 3.8.9. Yedpa Cami Üst Kat İbadet Mekanına Giriş	129
Şekil 3.8.10. Yedpa Cami Üst Kat İbadet Mekanı Giriş Kapısı	130
Şekil 3.8.11. Yedpa Cami Üst Kat İbadet Mekanı Genel Görünüş	130
Şekil 3.8.12. Yedpa Cami Mihrap	131
Şekil 3.8.13. Yedpa Cami Minber	131
Şekil 3.8.14. Yedpa Cami Kürsü	132
Şekil 3.8.15. Yedpa Cami Pencere ve Kürsü Motifleri	132
Şekil 3.8.16. Yedpa Cami Pencereleer	133
Şekil 3.8.17. Yedpa Cami Dikey Pencereleer	133
Şekil 3.8.18. Yedpa Cami Aydınlatması	134
Şekil 3.8.19. Yedpa Cami Kadınlar Mahfili	134
Şekil 3.8.20. Yedpa Cami Uydu ve Genel Görünüşü	136
Şekil 3.9.1. Cumhuriyet Cami Plan Şeması	137
Şekil 3.9.2. Cumhuriyet Cami Planı	138
Şekil 3.9.3. Cumhuriyet Cami Peron Giriş kapısı	138
Şekil 3.9.4. Cumhuriyet Cami Avlular Arası Merdiven	139
Şekil 3.9.5. Cumhuriyet Cami Üst Avlu Lojman Giriş Kapısı	139
Şekil 3.9.6. Cumhuriyet Cami Minare	140
Şekil 3.9.7. Cumhuriyet Cami Avlusunda Bulunan Anıt	140
Şekil 3.9.8. Cumhuriyet Cami Genel Görünüş	141

Şekil 3.9.9. Cumhuriyet Cami Dış Cephe	141
Şekil 3.9.10. Cumhuriyet Cami Son Cemaat	142
Şekil 3.9.11. Cumhuriyet Cami Minber, Mihrap ve Kürsü Görünüşü	143
Şekil 3.9.12. Cumhuriyet Cami Mihrap	143
Şekil 3.9.13. Cumhuriyet Cami Minber	144
Şekil 3.9.14. Cumhuriyet Cami Kürsü Görünüşü	144
Şekil 3.9.15. Cumhuriyet Cami Aydınlatma	145
Şekil 3.9.16. Cumhuriyet Cami Aydınlatma Elemanları	145
Şekil 3.9.17. Cumhuriyet Cami Pencereleler	146
Şekil 3.9.18. Cumhuriyet Cami Kubbe Pencereleleri	146
Şekil 3.9.19. Cumhuriyet Cami Kadınlar Mahfili	147
Şekil 3.9.20. Cumhuriyet Cami Uydu ve Genel Görünüşü	148
Şekil 3.10.1. Bilali Habeşi Cami Genel Görünüş	149
Şekil 3.10.2. Bilali Habeşi Cami Minare	150
Şekil 3.10.3. Bilali Habeşi Cami Alt Kat Dükkanlar	150
Şekil 3.10.4. Bilali Habeşi Cami İbadet Mekanı Giriş kapısı	151
Şekil 3.10.5. Bilali Habeşi Cami Duvar Süslemeleri	151
Şekil 3.10.6. Bilali Habeşi Cami İbadet Mekanı Görünüş	152
Şekil 3.10.7. Bilali Habeşi Cami Mihrap	152
Şekil 3.10.8. Bilali Habeşi Cami Mihrap İçi Aydınlatma Elemanı	153
Şekil 3.10.9. Bilali Habeşi Cami Minber	153
Şekil 3.10.10. Bilali Habeşi Cami Kürsü	154
Şekil 3.10.11. Bilali Habeşi Cami Müezzin Mahfil	154
Şekil 3.10.12. Bilali Habeşi Cami Tavan Süslemeleri	155
Şekil 3.10.13. Bilali Habeşi Cami Aydınlatma	155
Şekil 3.10.14. Bilali Habeşi Cami Pencereleler	156

Şekil 3.10.15. Bilali Habeşi Cami Kadınlar Mahfiline Çıkış Merdiveni	156
Şekil 3.10.16. Bilali Habeşi Cami Kadınlar Mahfili	157
Şekil 3.10.17. Bilali Habeşi Cami Küçük Kubbeler	157
Şekil 3.10.18. Bilali Habeşi Cami Uydu ve Genel Görünüşü	159
Şekil 3.11.1. Sancaklar Cami Genel Görünüş	160
Şekil 3.11.2. Sancaklar Cami Merdivenler	160
Şekil 3.11.3. Sancaklar Cami İbadet Mekan Giriş Koridoru	161
Şekil 3.11.4. Sancaklar Cami İbadet Mekan Giriş Kapısı	161
Şekil 3.11.5. Sancaklar Cami Kütüphane, Çay Salonu ve Oturma Salonu	162
Şekil 3.11.6. Sancaklar Cami Kütüphane Giriş Kapıları	162
Şekil 3.11.7. Sancaklar Cami Kütüphane	162
Şekil 3.11.8. Sancaklar Cami Minare	163
Şekil 3.11.9. Sancaklar Cami Minare Çıkış Bölümü	163
Şekil 3.11.10. Sancaklar Cami Kesit	164
Şekil 3.11.11. Sancaklar Cami Kible Duvarı	164
Şekil 3.11.12. Sancaklar Cami İbadet Mekanı	165
Şekil 3.11.13. Sancaklar Cami Aydınlatma	165
Şekil 3.11.14. Sancaklar Cami Kible Duvarı Aydınlatma	166
Şekil 3.11.15. Sancaklar Cami Basmak Aydınlatmaları	166
Şekil 3.11.16. Sancaklar Cami Mihrap	167
Şekil 3.11.17. Sancaklar Cami Minber	167
Şekil 3.11.18. Sancaklar Cami Kürsü	167
Şekil 3.11.19. Sancaklar Cami Kadınlar Mahfili	168
Şekil 3.11.20. Sancaklar Cami Uydu ve Genel Görünüş	169

1. GİRİŞ

İnsanlar inanç olgusunun var olmasından günümüze kadar dünyanın her yerinde gerek çok tanrılı gerekse tek tanrılı farklı inanış biçimlerine ilişkin ibadetlerin yerine getirildiği çeşitli ibadet yapıları inşa etmişlerdir. İnanç sistemine bağlı olarak ibadet biçiminin de farklılaşmasıyla beraber, her ibadethanenin/tapınağın mekansal biçimlenişi de birbirinden farklılık göstermiştir.

Bu bağlamda, İslam inancında da ibadet mekanına duyulan ihtiyaca karşılık ilk olarak Hz.Muhammed'in evi kullanılmaya başlamıştır. İlk zamanlarda sadece biraraya gelip ibadet etmek, birlik ve beraberlik için toplanılacak mekan olarak düşünülen bu ibadet mekanı, daha sonra ihtiyaçlar doğrultusunda geliştirilmiştir. Önceleri yalnızca sınırları belirlenmiş dikdörtgen bir alan olan bu ibadet mekanı, zamanla kubbeli kare planlı bir şemaya dönüşürken; mihrap, minber, kürsü, mahfiller, avlu, revak, minare ve şadırvan gibi elemanların eklenmesiyle de cami mekanı meydana getirilmiştir. Ancak cami mekanlarının bu gelişimi, temel birimlerin varlıkları aynı olmakla birlikte, Müslüman inanca sahip olan coğrafyaların mevcut kültürel ve toplumsal farklılıkları ile bağlantılı olarak çeşitlilik göstermiştir. Diğer bir ifadeyle, farklı Müslüman toplumlar yapısal olarak farklı cami mimarileri ortaya koymuşlardır.

Günümüzdeki cami tipolojisinin klasik Osmanlı mimarisi döneminde biçimlendiği ve yüzyıllar boyunca yalnızca biçimsel özellikleri bağlamında küçük değişikliklere uğradığı görülmektedir. Ancak 20.yüzyılın tüm mimarlık ortamında belirleyici olan modernist eğilimler, tüm dünyada olduğu gibi Osmanlı mimarisinde ve cami mimarisinde de etkilerini göstermiştir. Bu doğrultuda, klasik döneme ilişkin mekansal biçimleniş ve üslupsal özellikler yerine, inşa edildiği günün mimari özelliklerine sahip olan camiler inşa edilmeye başlanmıştır. Bu camilerde ibadet mekanının gerektirdiği zorunlu mekanlar çağdaş form, malzeme ve biçimlenişlerle

yeniden ele alınmışlardır. Ancak bu çağdaş tasarımların yanısıra, bazı camiler de klasik dönem özelliklerini sürdürmeye devam etmişlerdir.

Dolayısıyla, 20.yüzyıl camilerinin bazılarının içinde bulunan çağa özgü anlayışlarla bazılarının ise geleneksel biçimleri yeniden üreterek inşa edildikleri görülmektedir. Benzer biçimde, bu mimari anlayışlar camilerin iç mekanlarının biçimlenişlerinde de etkili olmuştur. Örneğin, her iki yaklaşımda da mihrap ve minber gibi ibadet için zorunlu olan birimler varlığını sürdürmekle birlikte, bazı birimler ise günün koşullarına uygun hale getirilerek değişiklik göstermiştir. Örneğin, minare ve hünkar mahfili gibi birimler ise teknolojik gelişmeler ve toplumsal yaşam ile paralel olarak işlevini yitirmiştir. Ancak işlevlerini yitirmiş olsalar bile, bu birimler kimi camilerde varlıklarını halen sembolik olarak devam ettirmektedirler.

Bu bağlamda, bu çalışmanın amacı İstanbul'da özellikle 2000'li yıllarda inşa edilen camilerin mimari biçimlenişlerinin ve iç mekan özelliklerinin incelenerek, camilerin iç mekanlarında meydana gelen güncel değişimleri ortaya koymaktır. Bu değişim, camilerin bir ibadet mekanı olmalarının yanı sıra, toplumsal yaşamdaki rolleri üzerinden ele alınmıştır. Camilerin sahip oldukları yeni birimler, bu birimlerin işlevleri ve mekansal özellikleri de camilerin buldukları kentsel mekanlar ve gündelik yaşam pratikleri ile de ilintili olarak incelenmiştir. Bu doğrultuda, tez üç ana başlık etrafında biçimlendirilmiştir.

“*Cami Mimarisinin Oluşumu*” başlıklı bölümde, öncelikle bir ibadet mekanı olarak camilerin ortaya çıkışı ve gelişimi, mimari özellikleri kronolojik olarak ele alınmıştır. Bu gelişim sürecinde her ne kadar farklı coğrafyalara ve toplumlara ait camilere değinilmişse de çalışma konusu İstanbul'daki çağdaş camiler ile sınırlandırıldığından büyük ölçüde Osmanlı cami mimarisinin oluşum sürecine odaklanılmıştır. Osmanlı camilerinin plan tipolojilerinin ve iç mekanlarında yer alan birimlerin günümüz çağdaş cami mekanlarının biçimlenişinde etkili olduğundan hareketle, Osmanlı cami mimarisi ve mekansal biçimlenişleri örnekler üzerinden ortaya konmuştur.

“*Çağdaş Camilerin Mekan Kuruluşları Açısından İncelenmesi*” başlıklı bölümde ise, İstanbul’da 2000’li yıllarda inşa edilmiş olan 11 cami kendi özelinde incelenmiştir. Bu inceleme, camilerin genel mimari özellikleri, sahip oldukları birimler ve iç mekan biçimlenişleri doğrultusunda yapılmıştır. Camilerin genel özelliklerine, buldukları kentsel konum, cami kompleksinin özellikleri, ibadet mekanına ek olarak camilere eklenen yeni fonksiyonlar ve bu fonksiyonların mekansal karşılıkları, bu birimlerin birbirleri olan ilişkileri ve genel yerleşimleri vb. gibi konular üzerinden değinilmiştir. Ancak temel olarak, camilerin ibadet mekanlarının iç mekan biçimlenişleri, kullanılan malzeme, form, renk, aydınlatma, donatı, yüzey ve zemin kaplamaları vb. gibi tüm tasarım bileşenleri ile irdelenmiştir.

“*Değerlendirme-Sonuç*” bölümünde ise, ayrıntılı olarak incelenen bu 11 cami karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve farklılaşan tasarım ve mekan özellikleri ortaya konmuştur. Bu bağlamda çeşitli başlıklar doğrultusunda ele alınan iç mekanlarına ilişkin özellikler, tasarım kriterleri ve yaklaşımları ile paralel olarak istatistiklere dökülmüştür.

Bu doğrultuda, söz konusu 11 cami yapım yılları, ibadet mekanının günümüzde işaret ettiği tanımı ve ibadet mekanlarındaki birimlerin zaman içerisindeki değişimleri ve mimari yaklaşımları gibi farklı kriterler göz önüne alınarak belirlenmiştir. Ayrıca, bu camilerin mekansal kullanımları açısından daha yoğun biçimde ve büyük kalabalıklar tarafından kullanılmalarmın yanı sıra, toplumsal ve kentsel ölçekteki referanslarına da dikkat edilmiştir. Bu bağlamda, yapıldıkları dönemde mimarlık gündemine işaret etmiş, eleştiriler veya tartışmalara yol açmış olan örnekler çalışma kapsamında ele alınmıştır. Mahalle ölçeğinde hizmet veren camiler ise kullanıcı kitlelerinin sınırlı olması ve daha küçük ölçekli olmaları nedeniyle çalışma kapsamına dahil edilmemiştir.

Diğer taraftan bu çalışma, çağdaş ve geleneksel yaklaşımlarla inşa edilen camilerin üslupsal özellikleri dışında, mekansal biçimleniş ve birimlerine ilişkin farklılıkların mevcut olup olmadığını ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu amaçla yapılan literatür taraması sonucunda, cami kavramı ile ilgili olarak yer alan yayınların birçoğunun

büyük ölçüde klasik dönem camilerine ve mekansal biçimlenişlerine, birimlerine ilişkin olduğu ve bu camilerin 20.yüzyıla kadar olan sürecini konu aldıkları görülmüştür. Bu bağlamda, 20.yüzyıl camilerine ve çağdaş cami mimarisine ilişkin basılı kaynakların oldukça az sayıda oldukları tespit edilmiştir. Dolayısıyla çağdaş camilere ilişkin bilgilerin mevcut literatür aracılığıyla elde edilmesi güçlüğü nedeniyle çalışma, yerinde incelemeler ve kişisel görüşmelerle elde edilen bilgiler ekseninde gerçekleştirilmiştir. Bu noktada, cami görevlileri ile birebir görüşmeler yapılmışsa da, kendilerinden camilerin mekansal biçimlenişlerine ilişkin oldukça az veri elde edilebilmiştir. Bu nedenle, tüm cami mekanları, yerinde incelemeler, bireysel gözlemler ve görsel belgelemeler ışığında ayrıntılandırılmıştır. Böylece incelenen tüm camilerin mekansal nitelikleri, yerinde birebir deneyimlenerek ortaya konmuştur.

Veri elde etme konusunda yaşanan bu güçlükler, araştırma konusunun inşası tamamlanmış olan camilerle sınırlandırılmasını da beraberinde getirmiştir. Bu doğrultuda, çalışma konusu 2000’li yıllarda inşa edilen ve inşa süreci tamamlanmış olan camilerle sınırlandırılmıştır. Bu nedenle, özellikle son dönemde mimarlık gündeminde büyük tartışmalara neden olan Çamlıca Caminin henüz inşaatı tamamlanmadığı için çalışma kapsamına dahil edilmemiştir.

Bu doğrultuda, bu çalışma İstanbul’daki örnekler üzerinden çağdaş cami mimarisine ve iç mekan özelliklerine ilişkin kapsamlı bir araştırma olma hedefini taşımaktadır. Özellikle camilerin genel özellikleri ve kütleli biçimlenişleri ile ele alındığı birçok çalışmanın aksine; iç mekan tasarımları arasındaki tasarım, kullanım, işlev, malzeme vb. gibi ilişkileri teknoloji, kent, toplumsal yaşam gibi yönleriyle ortaya koymayı hedeflemektedir.

2. CAMİ MİMARİSİNİN OLUŞUMU

Müslümanların toplanıp ibadet ettikleri kutsal yapılar olan camiler, ibadetin yapılaş biçimi ile ilintili olarak kalabalıkların birarada bulunmasına imkan tanıyan mekanlardır. Cami sözcüğü de etimolojik olarak, toplanma anlamına gelen Arapça *cem* sözcüğüne kökenlenmektedir. Bu bağlamda, cami sözcüğü de aynı zamanda “toplayan, biraraya getiren, birarada bulunduran” anlamını taşımaktadır [1]. Ancak İslam dininde hiçbir şekilde ibadet mekanının şekli ve planı ile ilgili zorlayıcı ilkeler getirilmemiştir. Bir ibadet mekanı olarak camilerin biçimleri zaman içerisinde oluşmuş; ve İslam devletlerinin hüküm sürdükleri bölgelerdeki mevcut mimari anlayışlarla ilintili olarak gelişmişlerdir [2].

Bununla birlikte, aynı zamanda siyasal iradeyi de tanımlayan halife veya diğer devlet yöneticileri tarafından dönemin mimari dilini belirleyen çeşitli prestij yapıları inşa edilmişse de, İslam inancı için kutsal bir yer ve ilk ibadet yapısı olan Kâbe, ibadet yapılarının mimari gelişiminde belirleyici bir yapı formu olmamıştır. Namaz sırasında yönelme doğrultusunu tanımlayan Kâbe’nin ismi aslında özel bir isim değil yapının biçimine ilişkindir. Arapça’da “küp” anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu kübik form camilerin mimari biçimlenişlerinde tekrarlanan bir form olmamış; camilerin erken dönemlerdeki gelişimi daha çok toplumsal ve işlevsel gerekçelerle tanımlanmıştır [3].

Bu bağlamda cami yapısı ilk ortaya çıktığı dönemlerde, yalnızca inananların namaz kılmak için peygamberin etrafında toplandıkları bir alanı tanımlamaktadır. Dolayısıyla, katı mekansal sınırları da bulunmamaktadır. Bu erken dönemde, Müslümanlar ibadet için özel bir mekana gereksinim duymamışlar, Hz. Muhammed’in evinin avlusunda bir araya gelerek ibadet etmişlerdir. Hz. Muhammed tarafından 622 yılında Medine’de kurulan ilk ibadet mekanı, etrafı yalnızca çit ile çevrili açık bir alandan meydana gelmektedir. Bir kenarında ise, Hz. Muhammed’in cemaate imamlık ettiği yerde güneşten korunmak için hurma dallarıyla örtülmüş bir

gölgelik bulunmaktadır. Benzer biçimde Grabar da, bu erken dönem camilerinde bir dış duvar olmadığını ve sınırlarının yalnızca hendekle çevrili olduğunu belirterek, camiyi “kutsal anlam taşımayan bir barınak” olarak tanımlamaktadır [4]. Dolayısıyla, bu mekanda imam için ayrılmış özel bir alan da yer almamaktadır [5].

Hem Hz. Muhammed’in konutu, hem de toplu olarak ibadet etmek ve sosyal amaçlı kullanılan bu mekan, İslamiyet’in yayılmasıyla birlikte peygamberin evinin avlusu olmaktan çıkmış, etrafı duvarlarla çevrilerek ilk mescit¹ özelliğine sahip olmuştur. Mescid-i Nebevi olarak adlandırılan bu mescitte, önceleri herhangi bir yapı olmaksızın, yalnızca sınırları çizilmiş olan yerlerde namaz kılınmaktadır. Aslında “Peygambere ait olan” anlamını taşıyan *nebevi* sözcüğü bu ilk İslam ibadethanesinin mekansal özelliklerine dair de referanslar içermektedir [6] [101]. (Şekil 2.1.)

Şekil 2.1. Mescidi Nebevinin Hz Muhammed Dönemindeki Planı ve Temsili Resmi [7] [8]

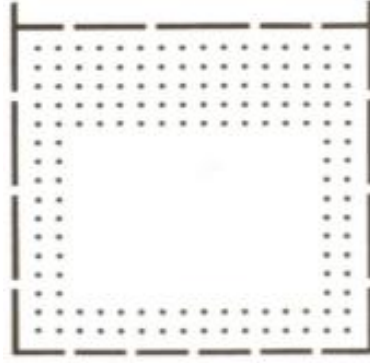
Medine’deki bu mescit, taş temel üzerine kerpiçten inşa edilmiş ve bir kenarı 50 m. olan duvarlarla çevrilidir. Bu duvarların kenarlarında saçaklarla korunmuş odalar bulunmaktadır. Hz. Muhammed, ölümünden sonra bu odalardan birisine defnedilmiştir. Mekan, o dönem kutsal alan olarak tanımlanan Kudüs kentine Mescid-i Aksa’ya doğru yönelmektedir. Ancak daha sonra Araplar ile Yahudiler

¹ İçinde Cuma ve bayram namazları kılınmayan, çoğu minaresiz küçük cami. Araplar mescit sözcüğünü cami yerine kullanırlar.

arasında meydana gelen savaş sonrasında, kıblenin yönü Mekke'ye ve Kâbe'ye doğru çevrilecektir. Böylece, Mekke yönüne doğru, yani Kabe'ye doğru, yapılan bir niş ile belirginleştirilen bölüm de mihrap adını alacaktır. Mihrabın sağında cemaate hitap etmek için kütükten yapılmış bir minber bulunmaktadır. Zamanla cami sadece ibadet edilen mekan olarak işlevlendirilecek ve İslam dünyasındaki cami tipolojisi de, ilerleyen dönemlerde özellikle erken Emevi döneminde, bu alanın mekansal biçimlenişini temel alarak meydana gelecektir [9] [10].

Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer zamanında yeni fethedilen yerlerde kurulan camiler ise, bir tür "ordugah camileri" olarak inşa edilmişlerdir. Stierlin, bu yapıları bir tür "kır camisi" olarak da nitelendirmektedir. Bu dönemde yapılan cami düzenlemeleri basit olarak, savaşlarda fethedilen topraklarda cami yapılacak yerin belirlenmesiyle, Mekke'yi gösteren yönde bir okun toprağa saplanması ve etrafında yer alan "ibadet alanı"nın bir çizgiyle belirlenmesinden ibarettir. Bu alanın çevresi önce hendekle, daha sonra toprak (kerpiç) duvarla çevrelenmiş, böylece fetih dönemine özgü bir cami düzenlemesi ortaya çıkmıştır [10].

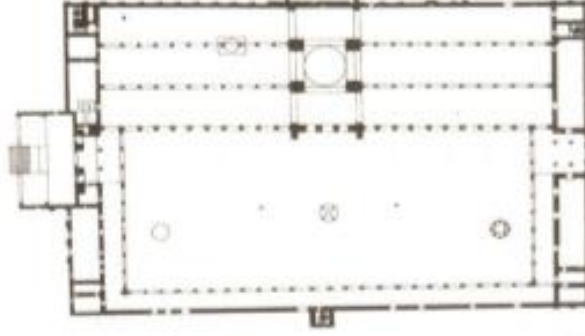
Camilerde meydana gelen ilk mekansal değişimlerin dört halife döneminde başladığı görülmektedir. Örneğin, halife Osman döneminde, camilerin iç mekanında devşirme malzeme ile yapılan sütunlar ve duvarlarda yontulmuş taş ve alçı malzemeler, üst örtülerde ise hint meşesi kullanılmaya başlamıştır. En önemli örneklerini Kufe ve Basra Camileri'nin tanımladığı bu camiler, çok ayaklı ve düz damlı plan tipolojilerine sahiptirler. Aslında bu dönem mescitleri, bir avlu ile duvarlar boyunca uzayan önü açık sundurmalardan meydana gelmektedir [9]. (Şekil 2.2.)

Şekil 2.2. Kufe Cami Plan Şeması [11]

Emeviler döneminin başlarında ise, cami mekanı enine genişleme göstermiş ve artık camiler kapalı birer hacim halini almıştır. Böylece camilerin, bu dönemde etrafının katı sınırlarla tanımlandığı ve üzerleri örtülü mekanlara dönüşmeye başladığı söylenebilir. Bu enine gelişimin en temel nedeni, ibadet biçimi ve yönelim ile ilişkilidir. İmamın bulunduğu niş, uzun kenarda yer almaktadır ve böylece uzun kenar boyunca sıralanan topluluk hem imamın sesini daha kolay duyabilecek, hem de ibadette ön saflarda yer alabilecektir.

Diğer taraftan erken dönemlerde camiler sade ve yalın mekanlardan meydana gelirken, bu dönemde kiliselerden çıkartılan sütunların camilerde kullanılmaya başladığı görülmektedir. Bu sütunlar, iç mekanı kible duvarına paralel iki sıra kemer aracılığıyla üç sahına ayırmaktadır. Bu erken İslam döneminde, henüz merkezi plan şeması ve ana mekan üzerinde kubbe kullanımı görülmemektedir. Mihrap önünde ve giriş eksenini doğrultusunda yer alan kubbe ise, simgesel anlamı nedeniyle burada konumlandırılmıştır. Bu durum, Emeviler dönemdeki yapılaşma faaliyetlerinin, yeni inanç sisteminin gücünü gösterme ve sembolize etme odaklı düşünce biçimi ile ilintilidir. Caminin ana mekanına, yani sahnalara paralel biçimde ise etrafı çevrilmiş bir avlu bulunmaktadır. Dolayısıyla, bu dönemde camilerin kapalı ve açık mekan şeklinde biçimlenmeye başladığı görülmektedir. (Şekil 2.3.)

Şekil 2.3. Şam Emeviye Cami Plan Şeması [9]

Bu doğrultuda, caminin aslında bir mimari “mekan” olarak Emeviler döneminde yapılanmaya başladığı söylenebilir. Klasik Osmanlı camilerinde görmeye alışık olduğumuz minare, minber, maksura gibi elemanların Emeviler döneminde ortaya çıktığı ve iç mekan biçimlenişinde yer almaya başladığı görülmektedir. Bu bağlamda, minare, çeşitli dillerde "ezan okunan yer", "dikili taş", "yol işareti", "nöbet kulesi" anlamlarına gelmektedir. Maksura² ise, cami içerisinde hükümdarları³ ayırmak için yapılan özel hücreler olarak tanımlanabilir. Aslında, hükümdarların meydana gelebilecek olan saldırılardan korunmaları amacıyla yapılmaya başlanmışlardır. Cami içerisinde bulunan diğer bir birim de mihraptır. Asıl anlamı “hücre” olan mihrap, namaz esnasında yönelimi belirlemek amacıyla yapılmıştır. Kimi kaynaklarda, mihrabın kiliselerdeki apsid ve apside doğru yönelimle ilişkili olarak yapıldığı belirtilmektedir. Bu doğrultuda, kiliselerde bulunan bir piskopos sandalyesinin veya bir aziz heykelinin bulunduğu başlıca hücrelerden birinin mihrap olarak camiye geçtiği kabul edilmektedir. Aslında, özellikle Emeviler döneminde, birçok kilise yapısının ya da kiliseden o güne ulaşan bölümlerin tamamlanarak camiye dönüştürüldükleri bilinmektedir. Bu yapılarda, kilise ve cami yapılarının iç mekanında ibadetin farklı doğrultularda yönelimle yapılması nedeniyle, apsid nişleri ve giriş kapıları doldurularak duvar yüzeyine dönüştürülmüş, mevcut diğer duvarlarda mihrap nişleri ve giriş kapıları açılmıştır. Dolayısıyla, söz konusu mimari mekan biçimlenişi, bu coğrafya için bilinen ve tanıdık bir durumdur [10].

² Camilerde bulunan birbirinden tahta parmaklıklarla ayrılmış küçük odacıklar, bazı kaynaklarda “zaviye” olarak da adlandırılmaktadır. Genellikle hafızlar ve talebeler için yapılmış olan bu odalarda, müminler uzun müddet itikafa çekilirler ve orada yatıp kalkar dua ederlerdi.

³ Bu dönemde, hükümdar aynı zamanda da halifedir.

Diğer taraftan, mihrabın aksine, minberin kimi kaynaklarda Hz. Muhammed zamanından itibaren camilerde yer aldığı belirtilmektedir. Bu durum, Hz. Muhammed'in camilerde bir ağaç kütüğünün üzerine çıkararak cemaate hitap etmesi ile ilintilidir. Zaten, "mimbar"⁴ kelimesi, "yüksek olmak" kökünden gelmektedir. Ancak, benzer bir amaçla kullanılsada, bu dönemde minberin henüz mekansal bir biçimlenişi olduğundan söz edilemez. Ne zaman ortaya çıktığına ilişkin farklı görüşler gibi, minberin cami iç mekanındaki konumlanışı üzerinde de farklı görüşler bulunmaktadır. Kimi kaynaklarda, minberin Hz. Muhammed zamanında duvara yakın bir yerde konumlandırılarak, minberle duvar arasından bir koyun geçecek şekilde aralık bırakıldığı ifade edilmektedir. Bu dönemde minber, bir ağaç kütüğünden meydana geldiği için taşınabilir bir elemandır. Kimi kaynaklara göre ise, Basra'da yapılan bir camide, minber caminin ortasına yapılmış fakat kullanışlı olmaması sebebiyle ibadet mekanına girildiğinde mihrabın sağında olmak kaydıyla sabitlenmiştir. Başlangıçta ahşap malzeme, daha sonra mermer malzemeyle yapılan minberler, ilk olarak Hz. Osman döneminde 6 basamak ile yükseltilerek üzeri kadife örtü ile örtülmeye başlanmıştır [10].

Benzer biçimde, erken İslam dönemindeki mescitlerde minare de bulunmamaktadır. Cami mekanının da minare elemanı ortaya çıkana kadarki bu süre içerisinde, ezan çardak üzerinden okunmuştur. Bir rivayete göre ise, Bilal-i Habeş tarafından sabah ezanı Medine'de mescit civarındaki en yüksek evin damından okunmuştur. Minarenin cami mekanlarında tam olarak hangi tarihte ortaya çıktığı bilinmemekle birlikte, Emeviler döneminde yapılan camilerde bir veya çoğu zaman birden fazla sayıda minare bulunduğu görülmektedir. Bu minareler kimi zaman cami mekanından bağımsız olarak yer alırken ve bu nedenle bağımsız merdivenleri bulunabilirken, kimi zaman ise cami yapısına bitişik olarak inşa edilmişlerdir. Örneğin Hz. Ömer döneminde yapılmış olan ve hurma ağacından direklerle taşınan Kahire'deki Amr Cami'nin başlangıçta minaresi bulunmamaktadır. Ancak daha sonra bir adet kare şeklinde inşa edilen minare sayısı zamanla dörde çıkarılmıştır. Bu bağlamda, camilerde yer alan minber, mihrap, kürsü, mahfil, minare, kubbe, kemer, revak vb.

---

⁴ Camilerde hatibin yarısına kadar çıkıp hutbe okuduğu merdiveni ve üstü külahlı bir sahanlığı olan yer.

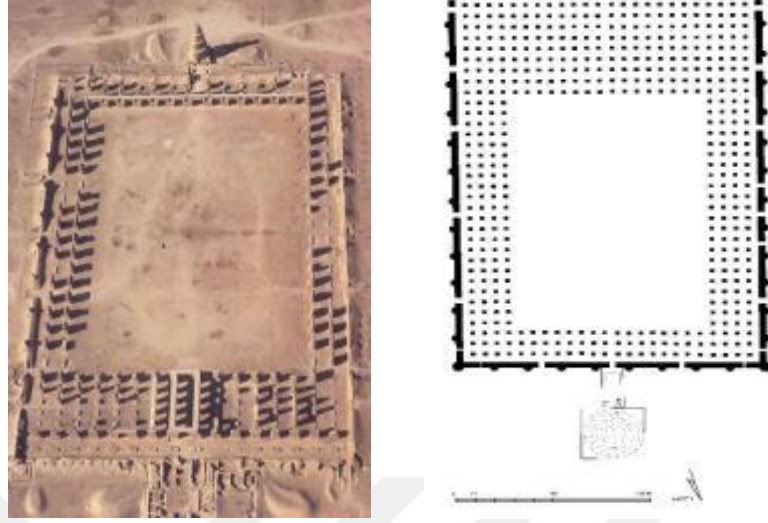
gibi elemanların zaman içerisinde ihtiyaç doğrultusunda farklı biçimlerde geliştiği görülmektedir. Camilerin genel biçimlenişinde de etkili olan bu farklılıklar, aslında mevcut yerel malzemeler ve iklimsel etmenler kadar; toplumsal, ideolojik ve kültürel olgularla da ilintilidir [12].

Camilerin genel mimari karakteristiklerinin ve özelliklerinin Emeviler döneminde tanımlanmasıyla birlikte, Abbasiler döneminde özellikle iç mekanlarda çeşitli bezeme öğelerinin kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Her ne kadar, yapılar daha çok kerpiç ve tuğla malzemelerden inşa edilsede, duvarlarda özellikle mihrap nişlerinde büyük ölçüde İran etkili süsleme öğeleri ortaya çıkmıştır.

Emeviler dönemindeki mekansal biçimleniş devam ettirilmekle birlikte, tıpkı bu yapı malzemeleri ve süsleme öğeleri gibi, minarelerde de bulunduğu coğrafyanın geçmiş dönem ve yerel mimarlıklarına ait biçimlenişler görülmektedir. Örneğin, tuğla malzemenin kullanıldığı, dikdörtgen bir plan şemasına ve etrafı revaklarla çevrili büyük bir avluya sahip olan Samarra Ulu Cami'nde sarmal koni biçiminde bir minare inşa edilmiştir. Bu özelliğiyle yapı emevi camilerinden ayrılır. Malviye⁵ adı verilen bu minare, Mezopotamya zignatlarına benzer biçimler içermektedir [13]. Diğer taraftan, söz konusu cami isminden de anlaşıldığı gibi ulu cami, aslında diğer camilerden farklılaşmaktadır. Bilindiği gibi ulu camiler, cuma namazının kılındığı mekanlar olarak ayrı bir biçimlenişe sahiptir. Cuma namazının cemaatle birarada kılınması gerekliliği nedeniyle, diğer camilerden daha büyük olan bu camiler, her İslam kentinde o kentte yaşayan kalabalığı içerebilecek boyutlarda yapılmaktadır. Plan olarak, Hz. Muhammed'in Medine de ki evinin planı esas alınmıştır [5] [10] [14]. (Şekil 2.4.)

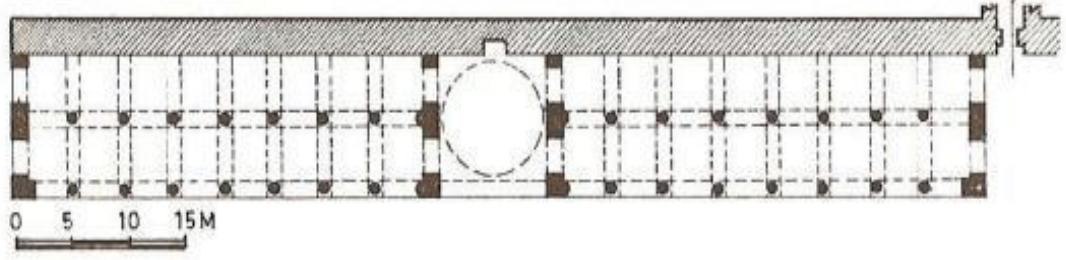
⁵ Helezon. Sarmal

Şekil 2.4. Samarra Ulu Cami ve Plan Şeması [15] [4]

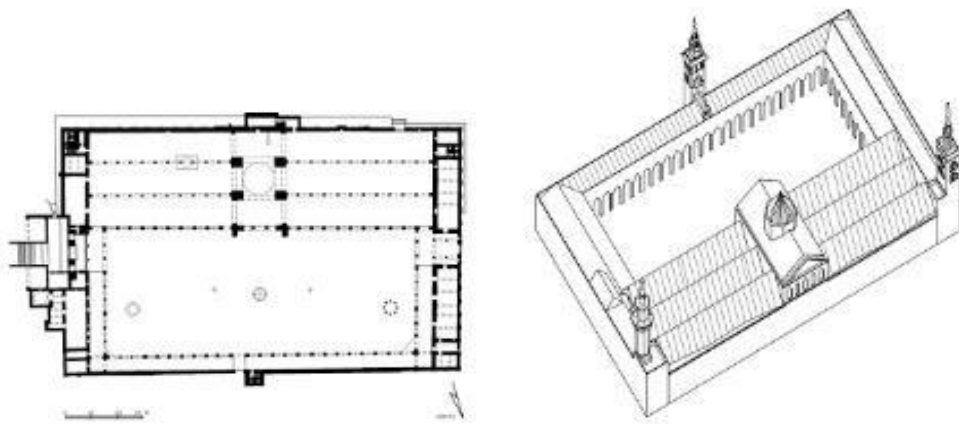
Bu cami yapılarının mekansal biçimlenişlerinin, Gazneliler, Karahanlılar ve Selçuklular gibi Türk-İslam devletleri dönemlerinde geliştirildiği görülmektedir. Bu gelişim, daha sonra Osmanlı döneminde bugün aşına olduğumuz biçimlere evrilme sürecini tanımlayacaktır. Bu doğrultuda, Arabistan Yarımadası'nda inşa edilen kerpiç duvarlı, ahşap direkli ve düz damlı camilerin yatay kütle biçimlenişi, zamanla küçük kubbelerle örtülmeye başlamıştır. Ancak yinede, Osmanlı dönemine kadar, kubbe İslam mimarisi için çok önemli bir unsur olmamıştır.

Gazneliler döneminde 11.yüzyılda inşa edilmiş olan Leşkeri Bazar Saray Cami, bir ordugah cami olmasının yanısıra; cami mekanlarında bir farklılığa da işaret etmektedir. Mihrap önü kubbeli plan şeması, bu camide ilk kez görülmektedir. Böylece, dikdörtgen planlı iç mekan, bu kubbe aracılığıyla enine sahnın yer aldığı iki ana bölüme ayrılmaktadır. Mekanın tam ortasında yer alan mihrap önü kubbesi, bu iki yan sahnın genişliğindedir [16]. (Şekil 2.5.)

Şekil 2.5. Leşkeri Bazar Cami Planı [16]

Aslında camilerin giriş aksında yapının ana külesine göre daha küçük boyutlu bir kubbe kullanımı, Emevi camilerinde de söz konusudur. Bu camilerde, kubbe kimi zaman, kiliseden camiye dönüştürülen yapılarda, eğimli çatı üzerinde yer almaktadır. Şam Emeviye Cami örneğinde olduğu gibi, aslında bu kubbe kilise mekanındaki nefler ile transept⁶ kollarının kesiştiği merkezi mekanı tanımlamaktadır [17]. Camide 3 adet minare bulunmaktadır. Bu minarelerden birinin adı İsa minaresi olarak anılmaktadır. Caminin dört adette giriş kapısı bulunmaktadır. Giriş mihrap aksında ve kubbe ile vurgulanmıştır. (Şekil 2.6.) Kayrevan Ulu Cami'nde de, giriş-mihrap aksını vurgulayan kubbe yer almaktadır ve minare de bu vurguyu destekleyen bir eleman olarak aynı aks üzerinde konumlandırılmıştır. Ama bu kubbe biçimlenişleri mihrap önü kubbesi değildir ve yapının ana külesini belirlemez. Yalnızca yapı külesinin bileşenlerinden biridir [18] [19]. (Şekil 2.7.)

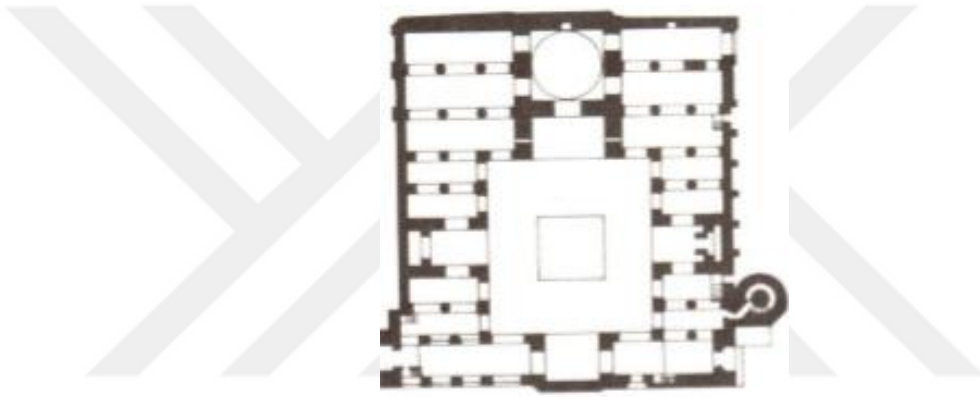
Şekil 2.6. Şam Emevi Cami Plan ve Genel Görüntü [19]

⁶ Kilisede apside yönelik uzunlamasına mekanı dik doğrultuda kesen ve kilise planını bir haça benzer hale getiren uzunlamasına mekan.

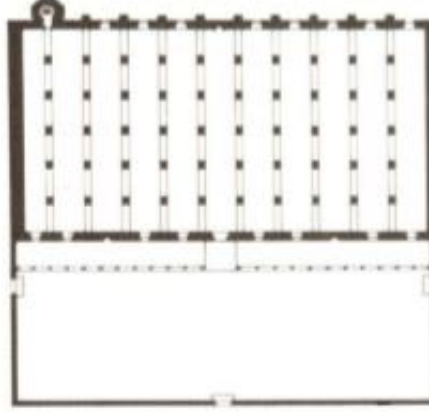

camilerde görülmeye başlamıştır. Böylece, camilerde avlu ve revakların yanı sıra, eyvan kullanımları da ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, tek kubbeli, avlulu ve revaklı camiler ile, çok destekli ve çok bölümlü ulu camiler olmak üzere iki farklı cami tipolojisi hakimdir. Ancak, bu camilerde merkezi kubbe yerine, mihrap önü kubbesinin varlığı dikkat çekicidir. Bunlardan biri olan Zevvare Mescid-i Cuma Cami'nde, ortada bir avlu ve avlu etrafında dört eyvandan oluşan biçimleniş ilk kez kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca, mihrap önü kubbesi ise planın bütünü içerisinde yerini almış ve minare de yapı duvarına doğrudan eklenmiştir [23]. (Şekil 2.9.)

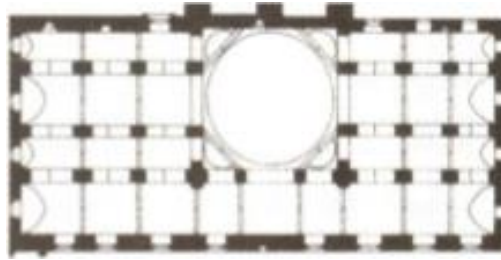
Şekil 2.9. Zevvare Mescid-i Cuması Plan Şeması [16]

Diğer taraftan, Anadolu Selçuklu camilerinin iç mekanda çok ayaklı bir tipolojiye sahip oldukları görülmektedir. Kare veya dikdörtgen planlı bu camilerin taşıyıcı sistemi, ahşap veya kagir ayaklardan meydana gelmektedir. Ayrıca, bu dönemde son cemaat yeri niteliğinde tonozlu veya düz çatılı giriş yerleri de bulunmaktadır. Ulu camiler ise geniş yatay bir ibadet mekanı, üzeri kubbeli mihrap önü bölümü ve düz çatı örtüsüyle Selçuklulara özgü bir tip olarak ortaya çıkmıştır. Örneğin, Sivas Ulu Cami çok ayaklı, düz örtülü strüktür sistemi, dikdörtgen planlı küfe tipinde yapılmış bir camidir. Ancak bu dönem camilerinin sahip olduğu çok ayaklı taşıyıcı sistem nedeniyle, iç mekan sürekli olarak kesintiye uğramış ve iç mekanın bütünlüğü ortadan kalkmıştır. (Şekil 2.10.)

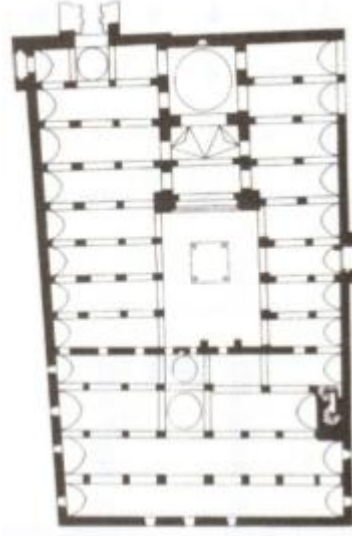
Şekil 2.10. Sivas Ulucami Plan Şeması [16]

Anadolu cami mimarisinde sıklıkla kullanılan mihrap önü kubbeli cami şeması da, 15.yüzyıla kadar gelişim içerisinde bulunacaktır. Dikdörtgen plan şemasında yapılan yapının ortasında, giriş eksenini doğrultusunda yer alan kubbe, artık daha büyük bir mekanı basık piramit bir külah ile örtmektedir. Ancak kubbe, artık mihrap önünde simgesel olarak yer almamakta, yapının bütününe egemen olacak merkezi mekana doğru bir evrilmeye işaret etmektedir. (Şekil 2.11.)

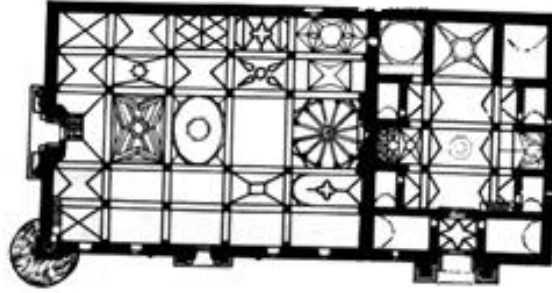
Şekil 2.11. Silvan Ulucami Plan Şeması [16]

Bu dönemde inşa edilmiş olan Malatya Ulu Cami de, Selçuklu döneminde inşa edilen Zevvare Mescid-i Cuma Cami'nden esinlenerek tekrar yapılmıştır. Dikdörtgen planlı caminin, etrafında birbirinden farklı uzunlukta dikdörtgen şeklinde 24 adet payanda bulunmaktadır. Giriş eksenini üzerinde avlu, eyvan ve kubbeyle örtülü mihrap önü hacim dizilişi, İran mescitleri etkilerini de ortaya koymaktadır. (Şekil 2.12.)

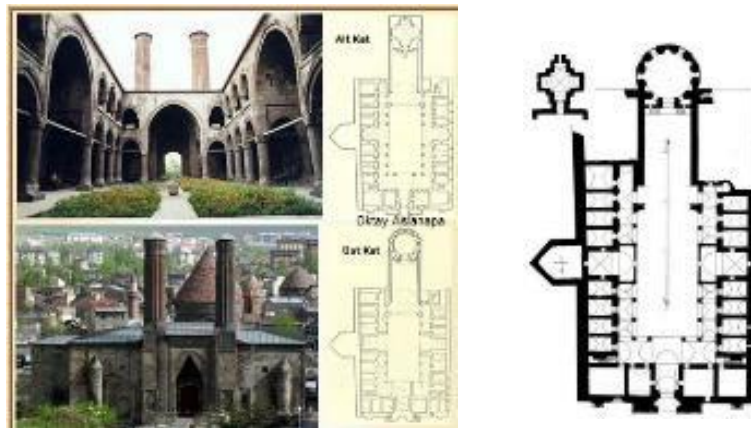
Şekil 2.12. Malatya Ulu Cami Plan Şeması [16]

Türk-İslâm geleneğinde camiler, buldukları şehir, kasaba ve köylerin merkezini tanımlamakta ve çoğu zaman ibadet işlevinin yanı sıra çevresindeki diğer yapılarla birlikte birçok kentsel hizmetin yerine getirildiği alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır [24]. Bu bağlamda, cami ile farklı fonksiyona sahip başka mekanların birlikteliği, ilk kez Anadolu Selçuklular döneminde görülmeye başlamıştır. Ancak bu dönemde, cami-medrese, cami-türbe, cami-darüşşifa gibi ibadet mekanının eklenen farklı bir işleve ait yapı ile birlikteliği kurgusu oldukça basit tutulmuştur. Diğer bir ifadeyle, ibadet fonksiyonunun yanında yalnızca bir fonksiyona ilişkin tek bir yapı inşa edilmiştir. Bu biçimleniş, ileriki dönemlerde Osmanlılar tarafından sıklıkla kullanılacak ve büyük ölçüde geliştirilecek olan “külliye” kavramının ortaya çıkışına işaret etmektedir. Günümüzde büyük ölçekli camilerin, ibadet mekanı ve ona eklenen konferans salonu, kütüphane vb. gibi yapılarla halen birer külliye niteliğinde inşa edildiklerini hatırlatmak faydalı olacaktır. (Şekil 2.13.)

Şekil. 2.13. Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası Plan Şeması [16]

Anadolu Selçuklu mimarisi uslubuna ve geleneğine bağlı olan Erzurum çifte minareler medresesi açık avlulu medreselerin en büyüğüne örnektir. 1253 yılında inşa edilmiştir. 2 katlı 4 eyvan ve 37 odadan oluşmaktadır 38*48 dikdörtgen plana sahiptir. Malzeme olarak taş ve çini kullanılmış, figürlü süsleme sanatına önem verilmiştir. Anadolu Selçuklu mimarisinin önemli yapı birimlerinden birisi de taç kapılardır. Girişte iki silindirik minarenin desteklediği taç kapı taş malzemeden ve çini süslemelerle yapılmıştır. Taç kapının giriş açıklığı üzerinde mukarnas süsleme bulunmaktadır. Kapı etrafında palmet süslemeler⁷ mevcuttur [6]. Taç kapıdan avluya geçiş yapılır. Bu özellikler anadolu selçuklu cami mimari özelliklerini oluşturmaktadır. (Şekil 2.14.)

Şekil. 2.14. Erzurum Çifte Minareli Medrese ve Plan Şeması [16]

⁷ Palmiye dalı, yelpaze şeklinde kabartma bezek.

Anadolu Selçuklu mimari özelliklerine uygun yapılmış bir başka yapı da Sivas Çifte Minareli medresedir. 1271 yılında yapımına başlanmış günümüze sadece güneyde taç kapı ve minarelerin bulunduğu cephe gelmiş diğer tarafları yıkılmıştır. Yapılan incelemelerde yapının iki katlı 4 eyvanlı bir yapı olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca süslemeli mukarnaslı taç kapısı ve taç kapının iki yanında bulunan tuğla ve çini ile örülü minarelerin konumlanışı bakımından erzurum çift minareli medrese ile benzerlik göstermektedir. (Şekil 2.15.)

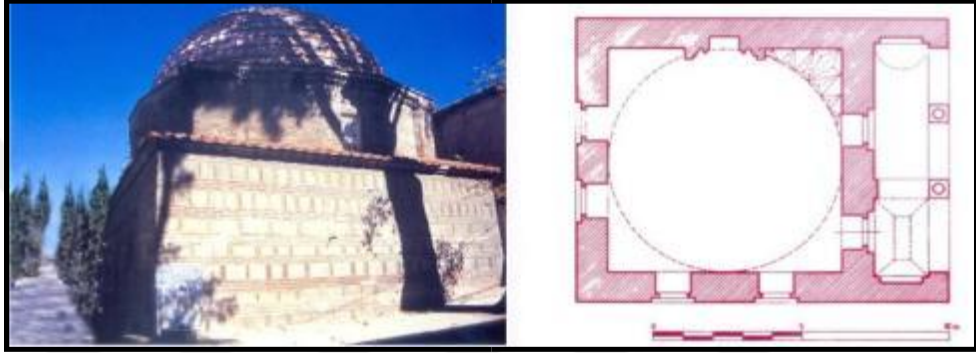
Şekil. 2.15. Sivas Çifte Minareli Medrese [25]

Osmanlılar döneminde ise, Selçuklular döneminde ortaya çıkan kubbeli cami tipolojisinin geliştirildiği görülmektedir. Bu gelişim, büyük ölçüde dönemin başkentleri İznik, Edirne ve İstanbul'daki örnekler üzerinden, iç ve dış mekan oluşumuna göre farklı şemalar doğrultusunda gerçekleşmiştir. Osmanlı camileri, gerek plan gerekse mekan biçimlenişleri açısından, tek kubbeli camiler, çok kubbeli camiler ve ters T planlı camiler olmak üzere farklı biçimlerde sınıflandırılmaktadırlar.

Tek kubbeli camilerde, kubbe tüm mekana egemendir. Kare veya dikdörtgen biçimindeki ana ibadet mekanının yanı sıra, tonoz ya da küçük kubbeciklerle örtülmüş son cemaat yeri bulunmaktadır. İznik Hacı Özbek Cami, bu döneme ilişkin Osmanlı camileri örneklerinden birisidir. Mekana egemen olan tek kubbe ve bunun hemen önünde üzeri tonozla örtülü son cemaat yeri bulunmaktadır. Kesme taş ve tuğla malzeme ile yapılan camide ilk kez son cemaat yeri⁸ yapılmıştır [6]. Kubbe, badem

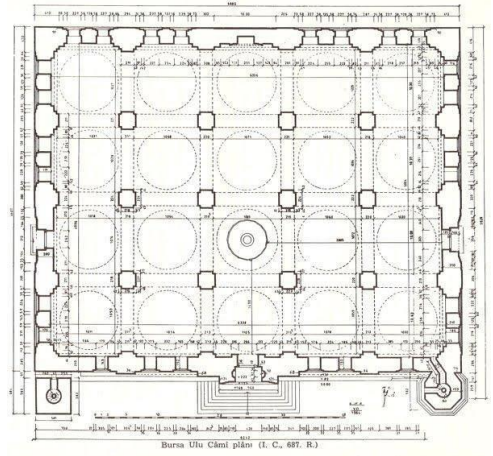
⁸ Namaza geç kalanlar için camilerin giriş kapısı önündeki revaklı bölüm.

denilen prizmatik üçgenler üzerinde yer alan tam bir yarım küre biçimindedir. Bu durum, iç mekanı genişletme amaçlı yeni bir denemedir. Mihrapta da kullanılan nişli geometrik geçmeler ve Rumi kabartmalar yeni bir üslubun başlangıcı olmuştur. Diğer taraftan, bu erken dönem camilerinde Selçuklu mimari geleneğinin izlerini de görmek mümkündür. Kapının etrafını çevreleyen mukarnaslar ve tuğla minare, bunlardan bazılarıdır. Duvar yüzeylerinde ise, bir sıra kesme taş, üç veya dört sıra tuğla olarak değişen duvar örgüsü kullanılmıştır. (Şekil 2.16.)

Şekil 2.16. İznik Hacı Özbek Cami ve Plan Şeması [13]

Hacı Özbek Cami ile yaklaşık eş zamanlı inşa edilmiş olan Bursa Ulu Cami, çok kubbeli cami tipolojisinin ilk örneğidir. Camide yer alan 20 adet kubbe, mihrap duvarına beş sıra halinde dizilmiştir. Taşıyıcı ayaklardan kubbelere geçiş pandantiflerle sağlanmıştır. Kubbelerin çapları birbirine eşit olmalarına rağmen, yükseklikleri birbirinden farklıdır. Mihrap ekseninde yer alan kubbelere, diğerlerine göre daha fazla yükseltilmiş, böylece eksen belirgin hale getirilmiştir. İç avlu geleneği ile ilintili olarak, giriş ekseninde bulunan ikinci kubbenin üzeri aydınlık feneri ile örtülmüş ve bu bölüme şadırvan yerleştirilmiştir. Son cemaat yeri bulunmayan yapıda, iki adet minare giriş ekseninin her iki yanında yer almaktadır. Bu plan tipine sahip camilerin iç mekanında, aslında bir mekan bütünlüğünden söz etmek mümkün değildir. Çok kubbeli olmalarından dolayı, mekan içerisinde fazla sayıda taşıyıcı ayak yer almakta ve bu ayaklar da mekanı çok sayıda bölüme ayırmaktadır. (Şekil 2.17.)

Şekil 2.17. Bursa Ulu Cami ve Plan Şeması [18]

Daha çok erken Osmanlı döneminde görülen ve plan şeması nedeniyle ters T planlı olarak adlandırılan camiler, zaviyeli camiler olarak da tanımlanmaktadır. Temel olarak, ana eksen üzerindeki bir merkezi mekan ve buna üç yönden açılan üç eyvan şeması doğrultusunda biçimlenmiştir. Böylece, üzeri kapalı bir avlu gibi görünen merkezi mekanın yanısıra diğer tüm mekanların da üzeri kubbe ile örtülüdür. Bu dış kütle biçimlenişi ve iç mekan düzenlemesi Selçuklu medreseleri plan şeması ile benzerlik göstermektedir. Bu tip camiler, açık ve dört eyvanlı medrese tipi ile kapalı avlulu medrese tipinin birleşmesi olarak ifade edilirler. (Şekil 2.18.)

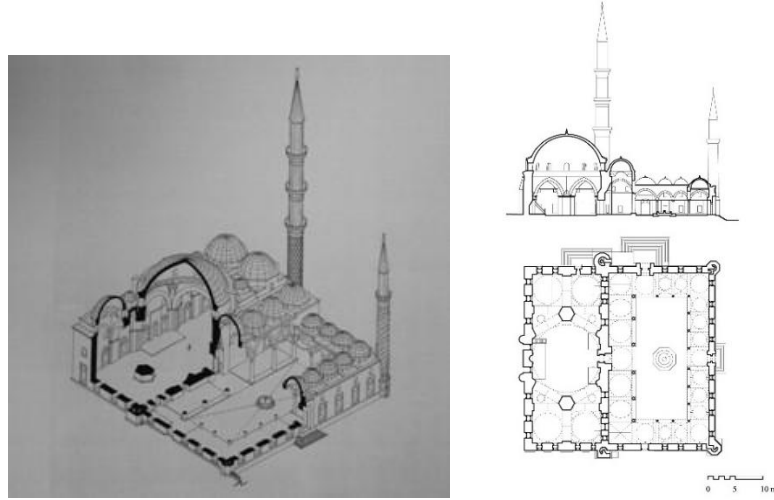

Şekil 2.18. Bursa Muradiye Cami [26]

Osmanlı camilerinde 15.yüzyıl ortalarından itibaren, çok ayaklı Selçuklu camilerinin aksine, taşıyıcı ayaklarla iç mekanı bölmeden, tek ve büyük ana ibadet mekanları oluşturulmaya başlanmıştır. Bir yandan, küçük camilerde tek kubbe tipolojisi devam ederken daha büyük alana sahip camilerde iç mekânın boyutlarının kullanım açısından yetersiz kalması nedeniyle, ana kubbe etrafındaki yarım kubbelerle desteklenmiş ve böylece iç mekân büyütülmüştür. Bu biçimleşme, ana ibadet mekânının büyük bir kubbe altında toplanmasını da sağlamaktadır.

Bursa'daki gibi tek kubbeli, zaviyeli ve çok kubbeli cami şemaları uygulanmaya devam ederken, bir yandanda, Edirne Üç Şerefeli Cami gibi farklı plan biçimleşmelerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Büyük kubbe, cami kapalı mekânının büyük kısmını örtmekte ve her iki yanında yer alan ikişer küçük kubbe ile desteklenmektedir. 24×24 mt. çapındaki bu kubbe, ikisi paye, dördü duvar payesi olmak üzere altı dayanağa oturmaktadır. Osmanlı mimarisinde revaklı avlu ilk kez bu camide kullanılmış ve avlunun köşelerine dört adet minare yerleştirilmiştir. İlk kez kesme taş malzeme kullanılan bu dört minarenin birisinde üç, birisinde iki ve ikisinde de birer şerefe yer almaktadır. (Şekil 2.19.)

Şekil 2.19. Edirne Üç Şerefeli Cami ve Plan Şeması [27] [28]

14.yüzyıl boyunca Bursa'da padişahlar ve diğer rütbe sahibi kişiler tarafından yaptırılmış olan camiler daha çok külliye olarak bilinen büyük yapı kompleksleri şeklinde inşa edilmişlerdir. Bu durum, külliyelerin inşa yerinin belirlenmesinde, daha

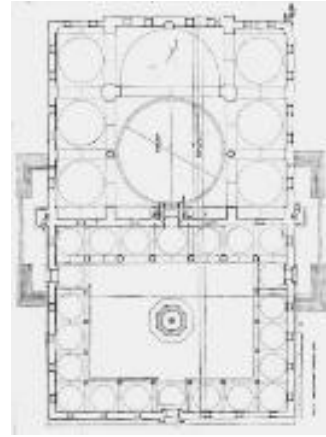
çok külliyeinin inşa edilmesinden sonra buranın çekirdek birim olarak belirlenip etrafına yerleşim birimleri oluşturulmak istenmesi ile ilişkilidir. Dolayısıyla, Türk-İslam kentlerinde uygulanan ve bir camiye merkez olarak onun etrafında gelişen kentsel şema, Osmanlı döneminde de devam ettirilmiştir. İstanbul'un fethiyle birlikte, kent içerisinde büyük ölçekli külliyelerin yapımına başlandığı görülmektedir. Bu yoğun inşai faaliyet, bir yandan da kentin mevcut olan Hıristiyan Bizans kimliğinin yerine Müslüman bir Osmanlı kenti yaratma amacını taşımaktadır.

Diğer taraftan, kentin bu Bizans kimliği ve mimarisi, Osmanlı cami mimarinin de farklılaşmasında büyük bir etmendir. Kentin en önemli dini mekanı olan Ayasofya'nın sahip olduğu büyük bir kubbe ve yarım kubbelerden meydana gelen örtü sistemi, Osmanlı cami mimarisinin biçimsel evrimine neden olmuştur. Ortadaki bir merkezi kubbe ve bu kubbenin etrafında yer alan farklı sayıdaki yarım kubbeler ve daha küçük kubbeciklerden oluşan bu mekan kurgusu, 16.yüzyılda şekillendirilecek ve bu biçimleniş, tüm klasik Osmanlı dönemi boyunca da geliştirilerek uygulanacaktır.

1471 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından, selatin camisi⁹ olarak yaptırılan Fatih Külliyesi'nde cami, büyük bir ana kubbe ve her iki yanında daha küçük üçer kubbe ile genişletilmiş bir mekana sahiptir. Ayrıca, camide önceki dönemlerde şekillenmiş olan iç avlu, son cemaat yeri ve şadırvan gibi diğer mimari elemanlar da yer almaktadır. Diğer taraftan, Selçuklular döneminde ortaya çıkan külliye kavramının, özellikle İstanbul'un fethinden sonra tam olarak yapılandırılarak, caminin etrafında toplumsal ve sosyal işlevlere sahip birçok yapıyı içermeye başladığı görülmektedir. Bu bağlamda, Fatih Külliyesi, cami ile birlikte medrese, misafirhane, kervansaray, hamam, aşevi, kütüphane, hastane ve Fatih Sultan Mehmet'in ölümünden sonra yapılan türbesini içermektedir [17]. (Şekil 2.20.)

---

⁹ Padişah veya hanedan üyelerince yaptırılmış Osmanlı camisi.

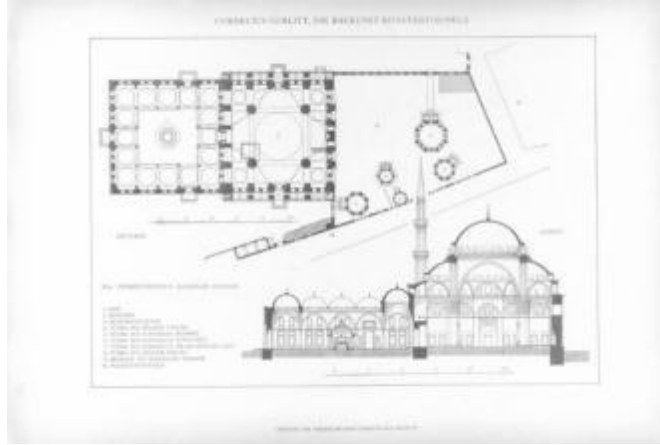

Şekil 2.20. Fatih Cami ve Plan Şeması [29]

Osmanlı cami tipolojisi, büyük ölçüde Mimar Sinan tarafından 16.yüzyıl içerisinde geliştirilmiş ve farklı kubbe kullanımları ile kütsel biçimlenişlere sahip olmuştur. Bu farklı ana kubbe ve yarım kubbe biçimlenişleri ile paralel olarak, cami iç mekanlarındaki çok sayıdaki taşıyıcı ayak kullanımını da ortadan kalkmıştır. Böylece taşıyıcı eleman olarak kullanılan baldakenler¹⁰ aracılığıyla, merkezi planlı ibadet mekanları ve bu mekana egemen olan bütüncül iç mekanlar ortaya çıkmıştır [17].

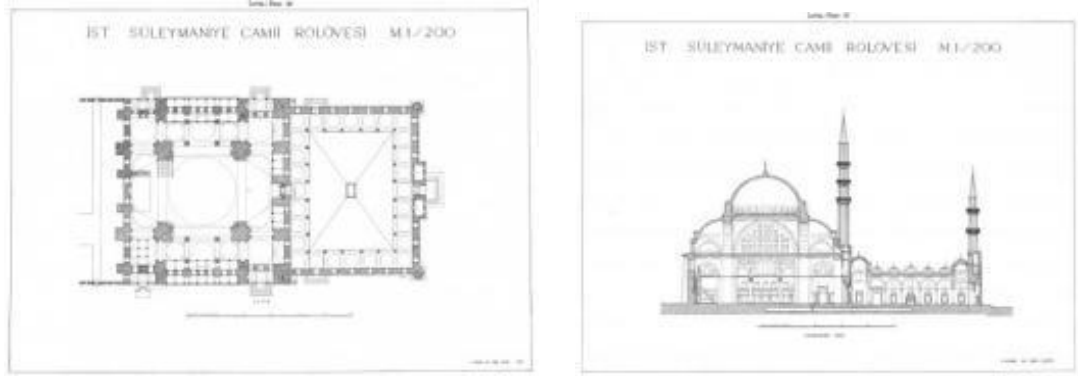
Klasik dönemin, merkezi planlı cami örneklerinden biri İstanbul'daki Şehzade Cami'dir. Cami geniş bir külliye'nin merkezinde yer alan kare planlı ve iki minarelidir. İbadet mekanı, ortasında yer alan büyük bir merkezi kubbe ve dört yanında yer alan yarım kubbe ile örtülmüştür. Mekan biçimlenişinde, Bursa'daki Yeşil Cami'nin plan şemasının korunmakla beraber, kubbenin büyüdüğü görülmektedir. Bu noktada, daha kütsel bir görünüme sahip olan erken dönem Bursa camilerinin aksine bu dönemin camilerinin kubbe, yarım kubbe, ağırlık kuleleri vb. gibi elemanlar aracılığıyla hareketlilik kazandığı görülmektedir. Bu tipte yapılan camiler arasında Süleymaniye Cami ve Edirne Selimiye Cami de bulunmaktadır [30]. (Şekil 2.21.)

¹⁰ Kubbe yada piramidal çatıyla örtülü kare, çokgen veya daire planlı, sütunlarla taşınan küçük, açık strüktür.

Şekil 2.21. Şehzade Cami Plan Şeması [31]

Süleymaniye Cami, cami dışında türbeler, medreseler, hamam ve darüşşifa gibi farklı fonksiyonlara sahip yapılarla birlikte büyük bir külliye'nin ana yapısı olarak inşa edilmiştir. Cami, dört ayağa oturan yarım kubbeli Osmanlı camilerinin en büyüğüdür. Mihrap doğrultusunda iki yarım kubbenin kullanılması, Ayasofya ve Beyazıt Cami'nde de görülmektedir. Cami ibadet mekanı kare planlı olup mekan dört filayağı üzerine oturmakta, revaklı bir avlusu bulunmaktadır. Kubbe yüksekliği 53 m ve 27,5 m çapındadır. Ana kubbe, iki yarım kubbeyle desteklenmektedir. Kubbe kasağında 32 pencere ile çevrilidir. Caminin sahip olduğu 4 minaresi ve bu minarelerin 10 şerefesi aynı zamanda sembolik anlamlar da taşımaktadır. Sultan Süleyman'ın İstanbul'un fethinden sonra 4., Osmanlı Devleti'nin de 10. padişahı olduğunu simgelemektedir [32]. Süleymaniye Caminde simetri, caminin büyük ve görkemli oluşuyla daha belirgin olarak görülmektedir. Kandillerden yükselen islerin orta kapının üstünde bulunan bir odacıkta toplanması cami içindeki havalandırmayı, kubbenin içerisine ve köşelere yerleştirilen 64 adet küp de akustik olarak yankıyı güçlendirmek amaçla yapılmıştır [33] [34]. (Şekil 2.22.)

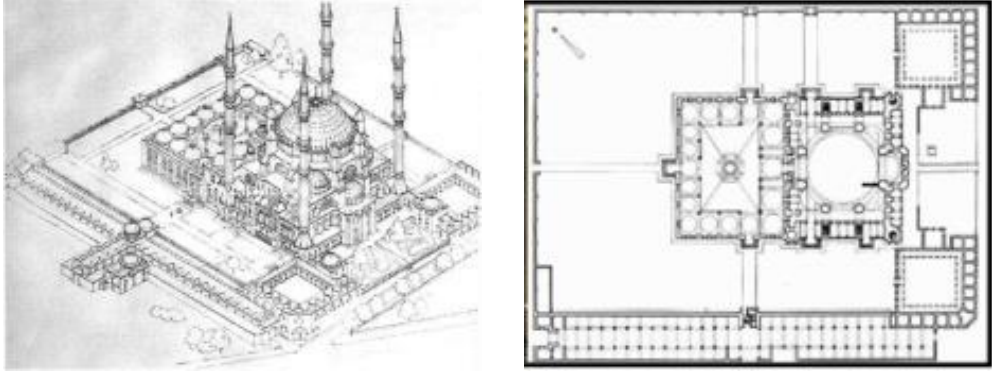

Şekil 2.22. Süleymaniye Cami Rölevesi [35]

Diğer taraftan, aynı dönemde Süleymaniye Cami gibi Mimar Sinan tarafından yapılmış olan Edirne Selimiye Cami, klasik dönem cami mimarisinin en gelişmiş örneğidir. Aslında, cami dış avlusunda yer alan medrese, darülhadis¹¹, sıbyan mektebi ile birlikte bir külliye parçasıdır. Caminin altında kalan arasta¹² dini kuruma gelir sağlamaktadır [17]. Selimiye Caminin kubbe yüksekliği 43,28 m, çapı 31,30 m'dir. Cami de yarım kubbeler yerine köşelerde küçük kubbeler kullanılmıştır. Ana kubbe aksı altında hünkar mahfili bulunmaktadır. Ayasofya'nın kubbesinden daha büyük olan ana kubbe, kemerlerle birbirine bağlanan sekiz büyük payeye oturmuştur. Mihrap bölümü yarım kubbe ile örtülmüştür. Müezzin mahfili tam merkeze yerleştirilmiştir. Bu mahfilin altında bulunan şadırvan, Bursa'daki erken dönem camilerinin geleneğini devam ettirmektedir. Hünkar mahfili duvarlarında, kadınlar mahfili, kemer köşelikleri, kible yönündeki pencere alınlıklarında 16. yüzyıl çini örnekleri kullanılmıştır [33] [34]. (Şekil 2.23.)

¹¹ Hadis bilimi okutulan din okulu.

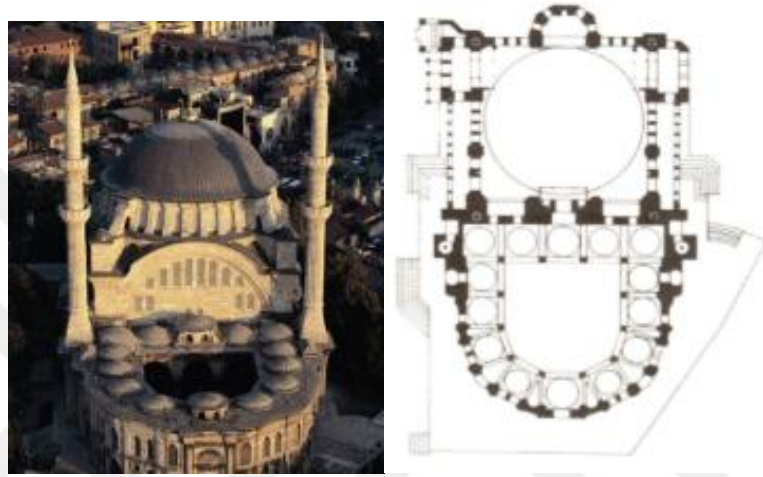
¹² Osmanlı mimarlığında üstü açık yada kapalı bir eksen üzerinde dizilmiş dükkan sıralarından oluşan çarşı yapısı

Şekil 2.23. Selimiye Cami Plan Şeması [36]

18.yüzyıl, Osmanlı mimarisinde, özellikle Avrupa’da görülen mimari üslupların cami mimarisinde etkili olduğu ve klasik dönem Osmanlı cami biçimlenişlerinin özellikle kütesel olarak değişime uğramaya başladığı bir dönem olmuştur. Bu değişim, kütle biçimlenişinin yanısıra, yüzeylerdeki süsleme öğelerinde de görülmektedir. Osmanlı cami mimarisindeki bu değişimin en belirgin örneği Nuruosmaniye Cami’dir. Caminin poligonal avlusu ve küteden dışarıya doğru çıkan mihrap biçimlenişleri, özellikle Mimar Sinan tarafından kullanılan klasik dönem Osmanlı camilerinin mekansal biçimlenişlerine göre farklılık göstermekte olup barok tarzındadır. Bu bağlamda, Nuruosmaniye Cami’nde tek kubbeli baldaken ile tanımlanmış olan ana mekan, çıkıntılı mihrap, yan revaklar, ondört kubbeli poligonal bir avlu, iki minare yer almaktadır. Ayrıca cami avlusunda şadırvan bulunmamaktadır [34]. İlk kez Osmanlı camilerinde minarede kurşun yerine taş külah kullanılmıştır. Önceki dönemlerde görülen geleneksel kare ve dikdörtgen planlı cami şeması yerine, eğrisel bir avluya sahip olan caminin kapalı hacminde tek kubbeli cami geleneği sürdürülmüştür. Tamamen mermer kaplı camide süslemeye çok fazla yer verilmiştir. Barok üslubunun özelliklerinden yapının subasman üzerinde inşa edilmesi, askı kemerlerdeki kornişler, payanda biçimi, askı kemerleri alınlıklardaki dar, uzun pencereler görülmektedir. Sahip olduğu eğrisel formları ve bitkisel motifleri nedeniyle, literatürde Osmanlı barok mimarisinin örnekleri arasında gösterilen bu caminin, klasik dönem Osmanlı camilerinden farklı geometrilerdeki bu mekansal biçimlenişini, bir kısım araştırmacı mimarının Simeon Kalfa olması ile ilişkilendirilmektedir. Diğer taraftan, bu durum Osmanlı’nın başta Fransa olmak

üzere çeşitli Batılı devletler ile olan etkileşimleri ile de bağlantılıdır. Nuruosmaniye Cami'nde klasik dönem camilerine göre görülen diğer bir yenilik ise, cami dışından rampa ile ulaşılan bir bölüm olarak düşünülen hünkar mahfilidir¹³[6]. Bu durum, daha sonra inşa edilecek olan Laleli Cami ve Eyüp Sultan Cami'ndeki hünkar kasırlarına örnek olacaktır [37]. (Şekil 2.24.)

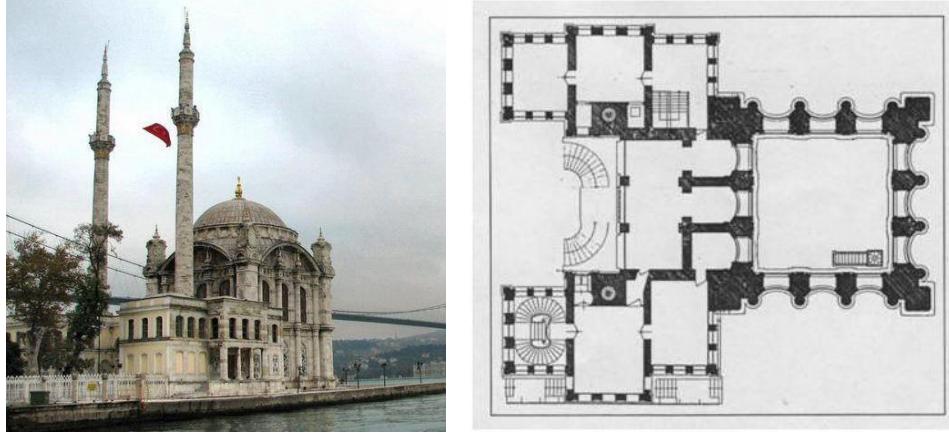

Şekil 2.24. Nuru Osmaniye Cami ve Plan Şeması [38]

19.yüzyılda ise, Osmanlı cami mimarisi bir önceki yüzyılda görülmeye başlayan etkilerle birlikte, dönemin yeniden canlandırmacı biçimleri de taşımaya başlamıştır. Örneğin, Ortaköy Cami ve aynı dönemde Garabet Balyan tarafından yapılan Dolmabahçe Cami gibi, ampir ve barok karışımı bir üslup taşımaktadır. Kare planlı mekan, dört kemer ve köşe kuleleri ile desteklenen tek bir kubbe ile örtüldür. Kubbe altı kasnağı penceresizdir. Kemerlerin altındaki, tympanum¹⁴ duvarlarının, her biri pencereleri çevrelemek için öne doğru çıkan dörder sütunuyla Rönesans saray cephelerini andırmaktadır [39]. Caminin dış yüzeylerinde İtalyan saraylarını anımsatan Roma sütunları ve pencerelerde de küçük üçgen alınlıklar yer almaktadır. Bu bağlamda, bu dönem camilerinde neo-klasik, rokoko ve ampir öğeler sıklıkla kullanılmaktadır. Caminin iki minaresi, ince ve yivli olarak yapılmıştır [39]. (Şekil 2.25.)

¹³ Osmanlı camilerinde padişahların namaz kılmalarına ayrılmış, özel kapısı ve merdiveni olan, parmaklıklı, yüksekçe yer. Maksure de denilmektedir.

¹⁴ Kemer ve lentoyla sınırlandırılmış, yarı daire veya üçgen dekoratifli kapı girişlerinde bulunan duvar yüzeyleridir.

Şekil 2.25 Ortaköy Camii ve Plan Şeması [18]

Valide Sultan Camii, neo-gotik tasarımıyla klasik camilerden farklı bir mimari anlayış sergilemektedir. Tek şerefeli iki minaresi vardır. Ana mekan 10m*10m ölçülerinde kare planlıdır. Kubbe, tek yüksek ve küçüktür. Kubbe yapıdan bağımsız bir görüntü vermektedir. Yapıdan ayrılığında yapı bütünlüğü bozulmamaktadır. Malzeme olarak mermer ve küfeki¹⁵ taş bloklar kullanılmıştır [6]. İç mekanda altın varaklı, mavi rengin hakim olduğu kalem işi bezemeler dikkat çekmektedir. Caminin Aksaray meydanına bakan avlu kapısı diğer camilerde pek görülmemiş Osmanlı taş oyma sanatında yapılmıştır [40]. (Şekil 2.26.)

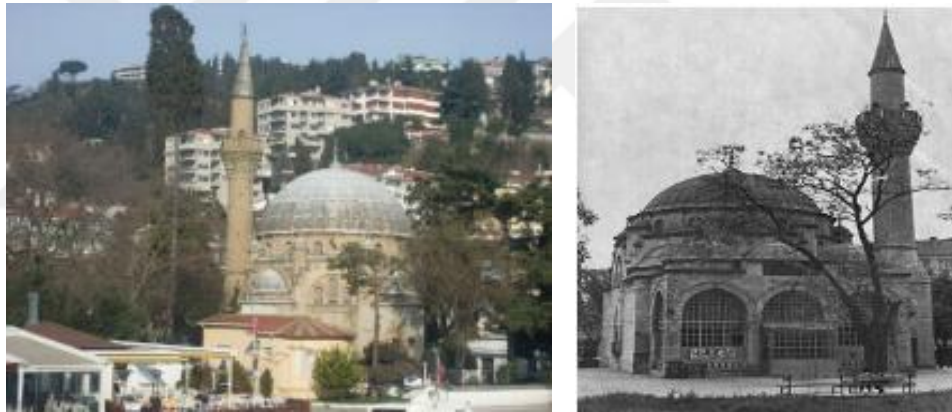

Şekil 2.26 Valide Sultan Camii Şeması [41]

¹⁵ Yapıda kullanılan açık renkli, işlenmesi kolay bir taş çeşidi.

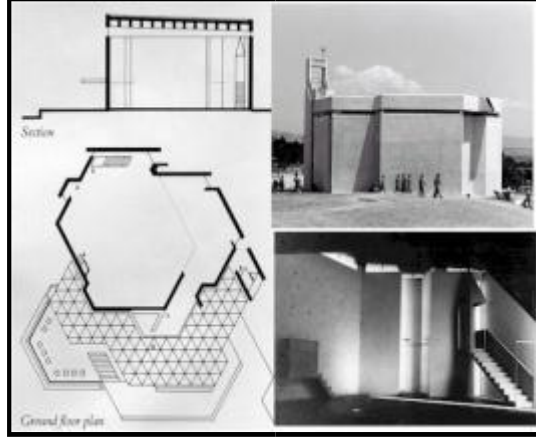
20. yüzyıl başlarında ise, ortaya çıkan ulusalcı yaklaşımın mimari alandaki karşılıklarından birisi de cami biçimlenişlerinde yaşanmıştır. Bu bağlamda, bu dönemde camiler ile ilgili yaşanan en önemli olay, camilerin bakım ve onarımını içeren vakıflar ile ilgili konuların Evkaf Nezareti sorumluluğuna verilmesidir [42]. Böylece, harap haldeki camiler yıkılarak yerlerine yenileri yapılmaya başlanmıştır. Bunlardan biri de Nevşehirli Damat İbrahim Paşa tarafından yaptırılmış olan caminin yerine, I. Ulusal Mimari'nin önemli isimlerinden Mimar Kemaleddin tarafından yapılan Bebek Cami'dir. Ana mekan, büyük bir kubbe ve yanlarında bulunan dört yarım kubbe ile örtülmüştür. Bakırköy Amine Hatun Cami ile aynı plan ve yüzey düzenlemesine sahip olan cami, neo-klasik biçimleniş içerisinde değerlendirilmektedir. (Şekil 2.27.)

Şekil 2.27 Bebek Cami ve Bakırköy Amine Hatun Cami [43] [44]

Erken Cumhuriyet yıllarında ise, yeni kurulan bir rejimin tanımladığı yeni devlet ve yeni yaşam tarzı ile bağlantılı olarak, ülkede büyük ölçekli inşaa faaliyetlerine girişilmiştir. Bu dönemde, odak noktası başta başkent Ankara olmak üzere yeni kentlerin imar edilmesi ve yeni ideolojinin göstergesi olacak yeni yapı tiplerinin inşa edilmesidir. Dolayısıyla, yeni camilerin yapılması dönemin imar faaliyetleri içerisinde önemli bir yere işaret etmemektedir. Diğer taraftan bu durum, mevcut camilerin uzun yıllardır süregelen I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı gibi savaşlar sonucunda azalan nüfusun ihtiyaçlarına cevap verebilecek sayıda olmaları ile de ilintilidir.

Aynı yıllarda, ortaya çıkan tüm dünyayı etkileyen modernist eğilimler ise, Türkiye’de yaklaşık olarak eş zamanlı görülmeye başlamıştır. Bu dönemde, özellikle Endüstri Devrimi’nin getirileri ile daha geç tarihlerde karşılaşılan ülkelerden biri olarak, Bauhaus’un etkileriyle de sade ama bir o kadar işlevsel yapılar inşa edilmeye başlanmış; hatta ulusal mimarlık anlayışı bile modern mimarlığın dilini kullanmıştır [45]. Ancak klasik Osmanlı biçimlenişlerinden farklılaşmaya başlayan bu rasyonel ve işlevselci yaklaşımlar, Türkiye’de cami mimarlığındaki karşılıklarını ancak 1950’lerden sonraki tarihlerde bulmuştur. Bu yapılardan biri, 1967 yılında askerliğini yaptığı sırada Cengiz Bektaş tarafından Ankara’da inşa edilen Etimesgut Zırlı Birlikler Cami’dir. Bu cami Le Corbusier’in Ronchamp Şapeli’ni örnek alarak biçimlendirilmiştir. Oldukça kısıtlı imkanlarla yapılmış olsa da, cami gerek biçimlenişi gerekse de planı bağlamında Türkiye’deki cami mimarisinde yeni bir döneme işaret etmektedir. Planı iç içe geçmiş altıgenlerden oluşan caminin harimi betonarme tavan ile örtülmüş, düşey ve yatay bant ışıklar ile mekanda doğal aydınlatma sağlanmıştır. Caminin mimarı Cengiz Bektaş, ibadet mekanını şu şekilde tanımlamıştır. "*Caminin yüzeylerindeki yırtıklar, sabah, öğle ve ikindi zamanlarında iç mekanın ışık almasını sağlamaktadır. Kible duvarının dışındaki beş duvar ile Hz. Muhammed ve dört imam simgelenmiştir. Minare aynı zamanda üst kattaki kadınlar bölümüne çıkışı da sağlamaktadır. Çatı ve duvarlar arasındaki ince yırtık, geleneksel camilerdeki kubbeye getirilen sıradışı bir yorumdur. İçeriye sızan ışık ile sonsuzluk kavramına katkı sağlanmıştır. Cami içindeki tüm yazılar bizim ABC miz kullanılarak yazılmıştır.*" [46]. (Şekil 2.28.)

Şekil 2.28 Etimesgut Zırhlı Birlikler Cami Plan, Kesit ve Genel Görünüş [47]

Etimesgut Zırhlı Birlikler Cami ile yaklaşık eşzamanlı sayılabilecek, modernist anlayışa sahip camilerden birisi de Kınalıada Cami'dir. 1964 yılında inşa edilen cami, tamamen betonarme bir yapıya sahiptir. Kenarları birbirine eşit olmayan altıgen bir plan şeması üzerine, kırık piramit şeklinde bir dış kabuktan oluşmuştur. Caminin kubbesi yoktur, bunun yerine mekan üçgen formundaki bir tavanla örtülmüştür. Caminin minaresi de, klasik dönem camilerinden farklı olarak yapıya bitişik değil, bağımsızdır. Minarede de üçgen formu kullanılmıştır. Bir anlamda, minarenin simgesel olarak yapıldığı söylenebilir. Cami avlusu içerisinde morg, dernek odası, wc, şadırvan ve gashane gibi mekanlar bulunurken; cami içerisinde mevcut olan hünkar mahfili çağdaş camilerde ibadet mekanı içerisine hiç yapılmamaktadır. (Şekil 2.29.)

Şekil 2.29 Kınalıada Cami ve Minaresi [48]

Benzer biçimde, 1971-1989 yılları arasında Nevşehir’de inşa edilen Derinkuyu Park Cami de, klasik camilerden oldukça farklı biçimlenişlere sahiptir. Betonarme yapıya sahip olan caminin eğik bir çatısı bulunmaktadır. Minare yine simgesel olarak yerleştirilmiştir. Caminin sahip olduğu heykelsi görünümü, tasarımcının heykeltraş olması ile ilintilidir. (Şekil 2.30.)

Şekil 2.30 Nevşehir Derinkuyu Park Cami [49]

Diğer taraftan, aynı dönemde Osmanlı klasik cami anlayışını devam ettiren örnekler de görülmektedir. Bunlardan biri olan Ankara’daki Kocatepe Cami, biçimlenişi ile 16. yüzyıl, teknoloji kullanımı ile 20. yüzyıl özelliklerini birleştirmiştir. Her ne kadar bu caminin inşaatı 1987 yılında tamamlanmışsa da, Ankara’da bir cami yaptırma fikri ilk kez 1945 yılında ortaya atılmış ve bir yarışma düzenlenmiştir. Yarışmadan sonuç alınamayınca, 1957 yılında dönemin Başbakanı Adnan Menderes’in talimatıyla ikinci kez açılan proje yarışmasını Mimar Vedat Dalokay’ın modernist tasarımı kazanmıştır. Bu projeye göre, yapılacak caminin örtüsü betonarme kabuktur ve Selimiye Cami gibi dört adet minaresi bulunmaktadır. Projenin maket mukavemet deneyleri İspanya’da gerçekleştirilmiştir. Fakat caminin 1965 yılında minarelerinin dışında hiçbir birimi yapılamamış ve caminin inşaatı durdurulmuştur. Bu durumda, ODTÜ tarafından hazırlanan raporda bu kabuğun yıkılma tehlikesi bulunduğu bildirilmesiyle çatının strüktürel çözümlemesindeki sıkıntılar etkili olmuşsa da; Dalokay’ın projesi fazla “modern” bulunarak büyük tepkiler çekmiştir [9].

(Şekil 2.31.)

Şekil 2.31 Vedat Dalokay'ın Kocatepe Cami Tasarımı [50]

Bunun üzerine, 1967 yılında 3. kez bir yarışma düzenlenmiş ve bu yarışmayı Hüsrev Tayla ve Fatin Uluengin tarafından çizilen proje kazanmıştır. Bu proje, Selimiye ve Sultanahmet Cami karışımı geleneksel bir yaklaşıma sahiptir. Cami plan düzenlemesi açısından Sultan Ahmet Camini, minare konumlanışı bakımından Selimiye Camini kopyası görünümündedir. Mimar Sinan tarafından geliştirilen klasik cami biçimlenişine sahip olan yapıda, dört ayaklı bir baldaken oturan merkezi büyük bir kubbe ve dört yarım kubbe yer almaktadır. Ancak klasik dönem camilerinden farklı olarak, mahfiller iki katlı yapılmıştır ve dört minaresinin şerfelerine hem merdiven hem de asansör ile ulaşılmaktadır. Betonarme yapılan caminin dış cephesinde doğal taş kullanılmıştır. Cami ibadet mekanında çini kaplamalar ve kalem işi süslemeler kullanılmıştır. Avlunun alt katlarında ise, kütüphane, konferans salonu, otopark ve alışveriş merkezi gibi farklı işlevlere ait mekanlar bulunmaktadır [51]. (Şekil 2.32.)

Şekil 2.32 Ankara Kocatepe Cami Genel Görünüş [52]

Dalokay'ın tasarımı ise, yapılan bazı değişikliklerle birlikte Pakistan'ın İslamabat kentinde inşa edilen Kral Faysal Cami'nde uygulanmıştır. 1976-1980 yılları arasında inşa edilen cami, dünyanın en büyük camilerinden birisidir. Açık ve kapalı alanlarında 70.000 kişi ibadet edebilmektedir. Çadır sütrüktürünü andıran caminin içerisine köşelerden girilmektedir. Kabuk kırma plaklardan oluşmaktadır. Caminin 4 adet ince uzun ve sivri minareleri bulunmaktadır. (Şekil 2.33.)

Şekil 2.33 Faysal Cami [53]

1970 yılından sonraki süreçte ise, tıpkı Etimesgut Zırhlı Birlikler Cami ile Kocatepe Cami'ndeki gibi farklı mimari anlayışların egemen olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, bir taraftan kimi kişiler tarafından "taklit" olarak eleştirilen klasik dönem geleneksel cami biçimlenişleri devam ederken, diğer taraftan "özgün" camiler

de yapılmaktadır. Aslında bu özgünlük niteliği, camilerin inşa edildiği çağın mimari biçimlerine sahip olup olmadıkları ile ilintilidir. Bu bağlamda, yüzyıllardır camilerin mekansal biçimlerinden, malzeme ve form kullanımlarına kadar birçok değişiklik geçirdiği görülmektedir. Hatta, camilerin içerisinde mutlaka olması gerektiği düşünülen bazı birimler bile, çağının dönemsel ihtiyaçlarına ve gereklerine göre belirlenmiştir. Örneğin camilerde bulunan kürsü, önceleri bir iskemle ve bir rahleden¹⁶ oluşmaktadır [6]. Camilerde önceleri toprak olan zeminine de, toprağın hareket ettikçe tozun rahatsız etmesi sebebiyle sonradan küçük çakıl taşları döşenmiştir. Önceleri toprak ve taşların üzerine hurma ağacı yaprakları serilirken, sonraları halı kullanılmaya başlanmıştır. Güneş battıktan sonra yapılan ibadetler için, iç mekan önce büyük meşalelerle aydınlatılmış, daha sonra ise kandiller ve mumlar kullanılmıştır. Benzer biçimde, topluma namaz vaktini duyurma amacını taşıyan minareler de, teknolojinin gelişmesiyle birlikte ses sistemlerinin kullanılmasıyla işlevini yitirmeye ve yalnızca sembolik olarak varlığını sürdürmeye başlamıştır.

Özellikle son yıllarda inşa edilen camiler beraberinde mimarlık gündeminde büyük tartışmaları da getirmektedir. Günümüzde bu çağdaş camilerin, mimari biçimlenişleri, mekansal nitelikleri, iç mekan düzenlemeleri, içerdikleri birimlere ilişkin birbirinden farklı yaklaşımlar söz konusudur. Bu yaklaşımlar, Osmanlı kentlerinde camilerin dini fonksiyonlarının dışında, kentsel yaşamın odak merkezi olmaları ve döneminin en görkemli yapılarını tanımlamaları, günümüzde ise camilere nasıl bir kentsel rol tanımlandığı ile de ilintili görünmektedir.

---

¹⁶ Üzerinde Kur'an veya kitap okumak için diz çökerek ya da bağdaş kurarak önüne oturulan, biçim olarak "X" harfini andıran bir çeşit katlanır, ahşap alçak masa.

3. İSTANBUL'DAKİ ÇAĞDAŞ CAMİLERİN İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ

Günümüzde sayıları hızla artmakta olan ve özellikle modern, çağdaş, farklı gibi tanımlarla tanımlanan cami mimarisinin İstanbul ilinde yapılmasının gelişmekte olan semtlerde daha fazla olduğunu ve bunu incelediğimiz 11 adet camide görmekteyiz. Bu incelemede çağın getirdiği yenilikler sebebiyle artık ihtiyaç duyulmayan birimlerin bile genellikle sembolikte olsa kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanında klasik taklidi camilerin yapımının devam ettiği bunu yaparken de bulunulan coğrafi bölgeye bakılmaksızın inşa edildiğinde dikkat çeken konular arasındadır.

1980'lere kadar çok nadir karşılaşılan, 80'li yıllardan sonra artmaya başlayan ve 2000'li yıllarda popüler olan çağdaş camilerde mimarların tasarımlarının farklılık yaratmak olduğu çıkan haberlerde de görülmektedir. Hiç yapılmamış yapıma ve farklılık gibi düşünceler çevresinde gelişmiştir. Yeni cami örneklerinin çoğunda camiye şekilsel olarak bakıldığında, yeni malzeme ve klasiğe sadece iç mekan özelliklerinde benzeyen form ile çağdaş mimari oluşturulmaya çalışılmıştır. 1980'li yıllardan sonra teknolojinin de gelişmesiyle eskiye ait olan fakat işlevselliğini yitirmiş olan birimlerin anlam ifade etmesi sebebiyle korunarak sembolik olarak yapılmıştır.

Camilerin çoğunda eskiye dair detaylar kullanılmıştır. Fakat Osmanlı klasiği özellikle de Mimar Sinan eserleri taklit edilmeye devam edilmektedir. Bunu incelediğimiz Mimar Sinan caminde görmekteyiz. Aynı şekilde Çamlıca da yapılacak olan Çamlıca cami ki yarışma sonucunda seçilmiş bir projedir, bakıldığında caminin mimarına özgü hiçbir özelliğinin bulunmadığını ve basında da taklit cami olarak geçtiğini görmekteyiz [54]. Aslında 20.yüzyıl da dikkatimizi çeken çağdaş cami mimarisini Ankara'da Vedat Dalokay Kocatepe Cami yarışmasında 1967 yılında klasikten farklı çağdaş bir proje ile ilk örneğini verecektir ki buna çatı strüktürünün çözümlenememesi mazeretine dayanılarak yapımı iptal edilmiştir. O günden bugüne klasik tarzda camiler yapılmış fakat 20.yüzyıl ile birlikte farklı olma ve farklıyı yaratma camiye yaptıran özel firma ve mimarlar tarafından başlanmıştır. 1950 sonrasında cami yapım işi halkın kendi çabalarıyla, cami yardımlaşma

dernekleri tarafından toplanan paralar ile gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple ki az masraf ve estetik kaygısı olmadan birbiri benzeri diyanet işlerinin elinde olan tip projeler dahilinde yapımı gerçekleştirilmiştir. 20.yüzyıla doğru ise bazı şirketlerin kendi isimleri adına yaptırdıkları camilerde daha çok estetik ve farklılık ön planda olmuştur. Bu analizler neticesinde 20.yüzyıla kadar mimari olarak çok büyük yeniliklerin yapılmadığı, benzer camilerin taklitlerinin yenilendiği, 20.yüzyıldan sonra ise işlevsel olarak aynı ama biçimsel olarak farklı camiler inşa edilmiştir. Bu değişimde cami mimarisinin geçirdiği evreler, mimarın yorumu ve siyasi tutum etkin rol oynamaktadır. 21.yüzyılda ise karmaşık bir tablo ile karşılaşmaktadır. Hem klasik hem de çağdaş cami mimarisi olarak iki farklı sunum bulunmaktadır.

İncelediğimiz bu camilerin, iç ve dış mekan özelliklerini ayrı ayrı inceleyip nelerin günümüze değişmeden geldiği nelerin farklılığa uğradığını görmekteyiz. Bu çalışma yapılırken diğer bir tarafta görsel olarak çağdaş olarak adlandırdığımız camilerin yapımı devam etmektedir. Sunu söyleyebiliriz ki camileri cami yaptırma dernekleri dışında firmaların yapması hem yapımının hızlı olması hemde farklı bir görsellik göstermesi için en önemli sebeplerden biridir. Aşağıda seçmiş olduğum 11 adet caminin iç ve dış mekan özellikleri incelenmiştir.

3.1. KARACAAHMET ŞAKİRİN CAMİ

3.1.1. Karacaahmet Şakirin Cami Genel Özellikleri

Karacaahmet Şakirin Cami, Mimar Hüsrev Tayla tarafından 2005-2009 yılları arasında İstanbul'un Üsküdar ilçesinde inşa edilmiştir. Yapımı beş yıl süren camide bulunan her bir öge özel olarak tasarlanmıştır. Şakirin Cami, Karacaahmet Mezarlığı'nın da bulunduğu bir kompleks içerisinde yer almaktadır.

Karacaahmet Şakirin Cami ve mezarlık kompleksinin girişi bir tak ile vurgulanmıştır. Bu tak, klasik Osmanlı camilerinde kullanılan bir strüktür sistemi olan baldaken biçimindedir. Cami kompleksinin avlu duvarlarından bir kenarı Nuh Kuyusu Caddesi'ne paralel olarak, diğer kenarları ise etrafını çevreleyen mezarlık yollarına paralel olarak konumlanmıştır. Mezarlık ile cami kompleksini, aralarından geçen yollar ayırmaktadır. Kompleksin avlu duvarları Ankara ve Kayseri taşından yapılmıştır. Dış avlu etrafı revakla çevrilmiş olan bir iç avlu ve cami ana mekanından meydana gelmektedir. Cami kompleksi, girişin sağında bir platform üzerinde yer almaktadır. Bu platforma merdivenler ile çıkılmaktadır ve çıkışta iç avluya iki giriş mevcuttur. Bu durum mevcut topoğrafyadan dolayı iç avlu ve dış avlu arasında farklı kotların olmasına sebebiyet vermiştir. Dış avlu içerisinde dini bilgilendirme ve danışma odası da mevcuttur. Cami mekanının üzerinde bulunduğu platformun alt katında tuvalet ve abdest alma birimleri çözümlenmiştir. Buraya giriş kompleks ana giriş yol kotundan rampa ile sağlanmaktadır.

Şekil 3.1.1. Karacaahmet Şakirin Cami Ana Giriş Kapısı [55]

Karacaahmet Şakirin Cami otoparkı mezarlık kotunda bulunmakta fakat küçük bir alanı kapladığı için mezarlıklar arası yol boyunca da araçlar park etmek için kullanılmaktadır.

Caminin dış avlusunda iki tane yapıdan bağımsız minare bulunmaktadır ve dolayısıyla da her minarenin bağımsız girişleri yer almaktadır. Bu minarelerde Onaltıgen gövdeye sahip olan her bir minarenin sekizgen petek görünümlü bir şerefesi ve alemi bulunmaktadır. Camilerde minare ve şerefe ögesinin teknolojinin gelişmesiyle birlikte işlevini kaybetmesi nedeniyle; şerefe görsel olarak temsil edilmiştir. Minare peteğinde küçük pencerelerin bulunduğu bir mekan tasarlanmış ve şerefe etkisi verilerek istenmiştir.

Şekil 3.1.2. Karacaahmet Şakirin Cami Minare [55]

24 adet kubbeyle çevrelenen revaklı iç avluya 3 farklı giriş mevcuttur. İç avluda bulunan revaklar kemerli değildir. Kalın beton giriş ve kolonlarla oluşturulmuştur. Revak üst örtüsü cami ana kubbesindeki kabuk formuna benzer formda yapılmıştır. Bu revakları tanımlayan küçük kubbelerin alt kısmında rumi süslemeler mevcuttur. İç avludan son cemaat yerine giriş bronz bir kapı ile sağlanmaktadır. Revakların ortasında şadırvan özelliğini simgeleyen bir havuz yer almaktadır. Bu havuzun haricinde ayrı bir şadırvan yer almamaktadır. Bu havuzun içerisinde küre biçiminde bir süsleme ögesi vardır.

Şekil 3.1.3. Karacaahmet Şakirin Cami Avludaki Havuzun İçinde Bulunan Küre Objesi [55]

Benzer biçimde daha küçük boyutlu ve yine çelik malzemedен yapılmış olan bir kürede, dikdörtgen prizma formundaki bir kaidenin üzerinde mezarlık kotunda cami ana kompleks girişinde çeşme olarak konumlandırılmıştır. Çeşmenin küre formu ve kare bir zemine oturan cami ana kubbesinin tam dairesel formu ile havuzun ortasında yer alan bu küre, biçimsel olarak birbiri ile bağlantı kurmaktadır.

Şekil 3.1.4. Karacaahmet Şakirin Cami Çeşme [55]

Şakirin Cami'nin kütesel formu ile Vedat Dalokay'ın Ankara Kocatepe Cami için uygulanmayan tasarımını yaptığı cami projesinin kütesel etkisi arasında benzerlikler olduğu görülmektedir. 2005 yılında Hüsrev Tayla'nın Şakirin Cami'nin tasarımında Vedat Dalokay'ın tasarladığı kare planlı, tek kubbeli ve cami ana kütesinden

bağımsız ve şerefesiz uzun ince minareleri gibi benzer öğeleri kullanmış olması büyük ölçüde eleştirilen bir yaklaşımdır. Bunun yanı sıra, Şakirin Cami'nin kubbe biçimlenişi ile Vedat Dalokay'ın tasarladığı caminin kubbe formu arasındaki benzerlikler de dikkat çekicidir [4].

Şekil 3.1.5. Karacaahmet Şakirin Cami [56]

Şekil 3.1.6. Vedat Dalokay Cami Proje Maketi [56]

3.1.2. Karacaahmet Şakirin Cami İç Mekan Özellikleri

Karacaahmet Şakirin Caminde iç avluda iç mekan içerisine girmeden önce son cemaat yeri konumlanmıştır. İç mekana ahşap çerçeveler ile çevrili içi cam ile kaplı iki kanatlı kapıdan girilmektedir. Cami iç mekana girildiğinde, ana hatlarıyla minber, mihrap ve kürsünün mekan içerisindeki konumlanışı bağlamında klasik bir plan şeması görülmektedir. Tek kubbeli mekan dört ayak üzerine oturmaktadır ve kubbe duvar yüzeyi gibi zemine kadar devam etmektedir. Kare planlı caminin her bir yüzeyinde taşıyıcı kemerler ve bu kemerlerin aralarında dört pandantif yüzeyi yer almaktadır.

Mihrap yapının giriş aksı üzerinde yer almaktadır. Mihrap yuvarlak formda ve genellikle 16. yüzyıl Selçuklu çinilerinde olduğu gibi turkuaz rengindedir. Mihrap iki bölümden oluşmaktadır. Mihtapta yer alan altın varaklı olan kısım mihrap duvar yüzeyini simgelerken, turkuaz renkli olan bölümde onu sınırlandıran üst örtü yüzeyini oluşturmuştur. Ancak mihrap klasik cami şemasından farklı olarak duvardan bağımsız olarak yapılmış bir öğedir. İç mekanda, mihrap duvarında, pencere üzeri yazılarda ve cami duvarını çevreleyen kuşakta varak uygulaması yapılmıştır.

Şekil 3.1.7. Karacaahmet Şakirin Cami Giriş Kapısı [55]

Şekil 3.1.8. Karacaahmet Şakirin Cami Mihrap [55]

Mihrabın sağ tarafında bulunan minber 12 basamaktan yukarıya doğru daralan eğrisel bir formu vardır. Görsel olarak klasik bir minber görünümünden ziyade kabuk gibi bir tasarım uygulanmıştır. Kayın ağacı su kontrastı ile lamine edilmiş, fiber malzeme ile yapılmıştır. Minber 12 basamaktan oluşmakta ve basamakların genişliği farklı ölçülerdedir. Devetüyü rengi olan minberin iç ve dış yüzeyleri üzerinde yaprak motifleri bulunmaktadır. Hat dizilişinin uygulandığı bu bordo çiçek ve yaprak motifleri kainatı temsil etmektedir.

Şekil 3.1.9. Karacaahmet Şakirin Cami Minber [55]

Şekil 3.1.10. Karacaahmet Şakirin Cami Minber Yan Görünüş [55]

Şekil 3.1.11. Karacaahmet Şakirin Cami Minber Basamak [55]

Kürsü mihrabın solunda yer almaktadır. Silindirik şekilde yapılmış olan kürsü, minber ve mihrap gibi dairesel formdadır. Kürsü, minber ile hem yaprak motifleri, hem renk, hem de malzeme bakımından aynı özellikleri taşımaktadır.

Şekil 3.1.12. Karacaahmet Şakirin Cami Kürsü [55]

Geleneksel camilerde kubbeye görülen, merkezden başlayan süslemeler Şakirin Cami'nde yer almamaktadır. Onun yerine kubbe merkezinde bir daire içinde Fatır Suresi 41. ayet yazılmıştır.

Şekil 3.1.13. Karacaahmet Şakirin Cami Kubbe [57]

Şekil 3.1.14. Karacaahmet Şakirin Cami Kubbe Kuşak Süsleme Planı [55]

Şekil 3.1.15. Karacaahmet Şakirin Cami Kubbe Kuşak Süslemesi [55]

Camide aydınlatma elemanı olarak, klasik Osmanlı camilerine benzer biçimde bir avize kullanılmıştır. Bu döküm bronz avize iç içe geçmiş çapları birbirinden farklı üç katmanlı çemberden oluşmaktadır. Avizede ayrıca pleksi malzeme, ayna ve kristal taşlarla süslemeler yapılmıştır. Bu üç çember birbiri içine geçmiş ancak farklı yönlerde kullanılmışlardır. Dışta bulunan halkanın etrafına altın varaklarla Nur Suresi, ortadaki halkanın kenarlarına da Allah'ın ismi belli aralıklarla yazılmıştır. Avizeden aşağıya doğru kristal damlacık formunda taşlar sarkmaktadır.

Şekil 3.1.16. Karacaahmet Şakirin Cami Aydınlatma [55]

Cami giriş kapısı cephesi dışında üç duvar yüzeyi cam malzeme ile kaplıdır. Bu durum, caminin kütesine şeffaflık getirmekle beraber, iç mekanda da doğal ışık aracılığıyla aydınlık ve ferah bir etki yaratmaktadır. Mihrabın bittiği yükseklikte, caminin giriş cephesi haricinde bu duvar yüzeylerinde camiyi çevreleyen bir kuşak bulunmaktadır. Bu kuşakta Allah'ın farklı isimleri yazmaktadır. Bu kuşağın üzerinden kubbeye kadar olan boşluklardaki pencereler birbirine örümcek sistemiyle bağlanmıştır. Bu pencerelerin üzerine Kuran-ı Kerim sayfalarından esinlenerek altın varak süslemelerle Nuh suresi nakşedilmiştir. Dörderli gruplar halinde konumlandırılmış 28 adet pencere bulunmaktadır. Bu sayı nuh suresinde bulunan 28 ayeti temsil etmektedir. Bu uygulama yapılarak iç ve dış mekan arasında bir separatör görüntüsü oluşturulmak istenmiştir. Pencerelerin dış kısmında kubbeye kadar dökme demir korkuluk işlevi gören bir süsleme elemanı vardır. Pencere camı ile korkuluk arasında ortaya çıkan boş alana yapay aydınlatma elemanları olarak beyaz floresan lambalar yerleştirilmiştir. Bu aydınlatmanın amacı içeriden ve dışarıdan sağlanacak şeffaflık ve aydınlıktır.

Şekil 3.1.17. Karacaahmet Şakirin Cami Pencereleer [55]

Şekil 3.1.18. Karacaahmet Şakirin Cami Pencereleer Arasını Kuşak [55]

Şekil 3.1.19. Karacaahmet Şakirin Cami Dış Cephe Pencere Önü Döküm [55]

Camide bulunan kadınlar mahfiline çıkış, son cemaat yerinin sol tarafında bulunan merdivenler aracılığıyla sağlanmaktadır. Bu merdivenler, son cemaat yeri içerisinde üzerinde Selçuklu motifleri bulunan ahşap separatörlerle ayrılmıştır. Kadınlar mahfilinin zemin kaplaması cami ana mekanı ile aynıdır. Ahşap iki ayak üzerinde bulunan ve sağlı sollu çıkmaların yapıldığı kadınlar mahfilinin kapasitesi 50 kişiliktir. Kadınlar mahfilindeki korkuluklar alüminyum döküm, parapetler ise plexiglas yüzeyler olarak yapılmıştır.

Şekil 3.1.20. Karacaahmet Şakirin Cami Kadınlar Mahfiline Çıkış Kapısı [55]

Şekil 3.1.21. Karacaahmet Şakirin Cami Kadınlar Mahfili Genel Görünüş [55]

Camide bir de müezzin mahfili bulunmaktadır. Mahfil ana ibadet mekanı zemininden bir basamak yükseltilerek yapılmış, mahfilinin korkulukları plexiglas malzemedendir. İbadet mekanının köşesinde yer alan bu bölüm, caminin dış duvarı

ile dolapların keşiminde ve dolaplara bitişik olarak konumlandırılmıştır. Söz konusu dolaplara erişim mahfilden sağlanmaktadır.

Şekil 3.1.22. Karacaahmet Şakirin Cami Muezzin Mahfili [55]

Cami zemini halı ile kaplanmıştır. Bu halı, klasik Osmanlı camilerinden farklı olarak sade ve her bir birey için kullanım alanını tanımlayacak biçimde seccade formundadır.

İncelediğimiz Karacaahmet Şakirin cami biçimsel olarak kare plan şemasındadır. Planda iç ve dış avlu, iç avluda bulunan revaklar ve sembolik olarak yapılan şadırvan, tavanın kubbe ile örtülmesi geleneksel izler taşımakta fakat uygulanan birimler görsel olarak farklı tarzdadır. Cami yapı olarak betonarme sistemle yapılmıştır. Genel olarak camiye bakıldığında geleneksellikten uzak modern bir görünümde dir.

GENEL ÖZELLİKLER	Mimar	Hüsrev Tayla	İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ	Mihrap	var
	Bulunduğu ilçe	Üsküdar		Minber	var
	İnşaatın başlama tarihi	2005		Müezzin Mahfil	var
	İnşaatın bitiş tarihi	2009		Kadınlar mahfili	var
	Cami kapasitesi	500 kişi		Aydınlatma	sarkıt avize
	Minare sayısı	2 (bağımsız)			
	Şerefe sayısı	yok			
	Şadırvan	var			
	Otopark	var			
	Kütüphane	yok			
	Toplantı salonu	yok			
	Diğer	dini bilgilendirme ve danışma odası			

	
---	--

Şekil 3.1.23. Karacaahmet Şakirin Cami Uydu ve Genel Görünüşü [58] [59]

3.2.YEŞİL VADİ CAMİ

3.2.1. Yeşil Vadi Cami Genel Özellikleri

Yeşil Vadi Cami, Adnan Kazmaoğlu tarafından tasarlanmış ve 2010 yılında İstanbul'un Ümraniye ilçesinde inşa edilmiştir. Cami, büyük bir toplu konut yerleşiminin karşısında alışveriş merkezlerinin bulunduğu bir alanda yer almaktadır. Bulduğu alanın mevcut topoğrafyasındaki eğim ile ilişkili olarak Şile Yolu cephesinden 1 katlı, toplu konutların bulunduğu cepheden ise 2 katlı yapı görünümündedir. Caminin ana ibadet mekanı ise büyük bir avlunun ve şadırvanların da bulunduğu bir üst katta yer almaktadır. Konferans salonu, sergi salonu, çeşme ve bunlarla bağlantılı teknik birimlerin yer aldığı kat yol kotundadır. Cami ibadet mekanına yol kotundan 30 basamak çıkılarak sağlanmaktadır. Ayrıca avluya cenaze araçların çıkması için yol kotunda bir yol bulunmaktadır.

Şekil 3.2.1. Yeşil Vadi Cami İbadet Mekanına Çıkış Bölümleri [55]

Dini dayanışma rehberlik bürosu, din görevlisi odası, şadırvan ve tuvaletler burada küçük bir meydanda yer almaktadırlar. Betonarme olarak yapılan bu caminin, dış cephesi mermer kaplama olup bir adet camiden bağımsız minaresi bulunmaktadır. Cami kare planlı olarak inşa edilmiştir. Caminin ibadet mekanının yüzeyi biri büyük

biri daha küçük olmak üzere, 2 yarım kubbenin bir araya getirilmesi ile örtülmüştür. Benzer biçimde caminin planı da biri büyük bir diğeri daha küçük olmak üzere içiçe geçmiş iki yarım daireden meydana gelmektedir.

Şekil 3.2.2. Yeşil Vadi Cami Vaziyet Planı [60]

Avlu sert zemin ve su ögesinin kullanıldığı iki kısımdan meydana gelmektedir. Büyük yarım kubbenin bulunduğu kısım tamamen havuz ile çevrilmiştir. Küçük kubbenin yer aldığı ve ibadet mekanına girişin sağlandığı kısım ise, sert zemin kaplaması ile avlu işlevine hizmet etmektedir. Bu kısımda küçük yarım kubbenin etrafı zemininde giriş kapısı haricinde, ince bir su şeridi ile çevrilmiştir. Bu şeritten küçük bir köprü ile kadınlar namaz kılma alanına geçiş kapısı bulunmaktadır.

Şekil 3.2.3. Yeşil Vadi Cami İbadet Mekanı ve Kadınlar Mahfili Giriş Kapısı [55]

Mermer malzeme ile yapılmış olan şadırvan ve musalla taşları da bu kısımda yer almaktadır.

Şekil 3.2.4. Yeşil Vadi Cami Şadırvan ve Musalla Taşı [60]

Şadırvanın bulunduğu alanın üzeri ve yanları kapatılmış ve böylece ayrı bir kütle görünümü kazanmıştır.

Şekil 3.2.5. Yeşil Vadi Cami Şadırvan, Görevli Odası ve Abdest Alma Alanları [55]

Şekil 3.2.6. Yeşil Vadi Cami Mihrap Çıkma Görünüşü [55]

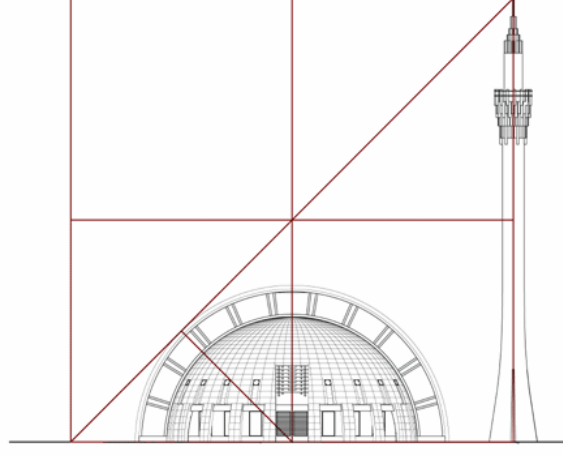
Mihrap ana kütlede havuzun içine doğru çıkma yapmaktadır. Burada bulunan su hayatı, avlu zeminindeki taş döşemeler ise ölümü simgelemektedir. Karanlıkta caminin aydınlatılmasıyla, kubbenin havuzdaki suda oluşan yansımasıyla birlikte, tam bir küre formu meydana gelmektedir [61].

Şekil 3.2.7. Yeşil Vadi Cami Gece Görünüşü [60]

Yapıdan bağımsız olarak yer alan minare ile kubbeler birbirleri ile belirli bir oran çerçevesinde yapılmışlardır. Cami ana mekanı minareyi de içine alacak şekilde ortadan ikiye bölündüğünde oluşan dikmeler minarenin yükseklik mesafesini

belirlemektedir. Minare ise, ana kütleinin teğetini oluşturduğu üçgene göre oranlanarak boyutlandırılmıştır.

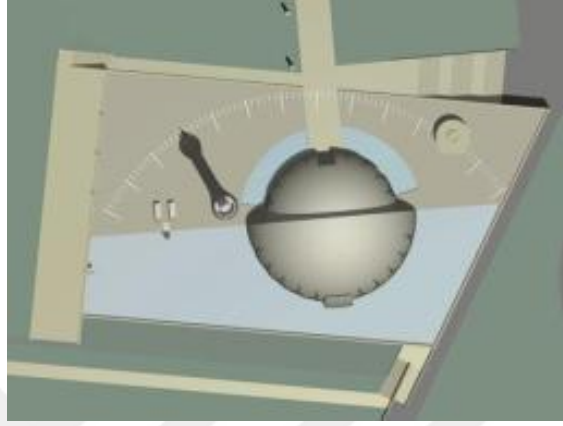
Şekil 3.2.8. Yeşil Vadi Minare Cami Oranı [60]

Minarenin şerefesi, külahı ve alemi 20 cm. çapında paslanmaz çelik silindirlere meydana gelmiştir. Yuvarlak kesitli silindirik korkulukların her birinin altına yerleştirilmiş olan led aydınlatma elemanları ile minarenin dört bir kenarında oluşturulan yarıklardan akşamları aydınlatma sağlanmaktadır. Artık minarenin işlevini günümüzde yitirmesi ve görevlilerin minareye çıkmadan ezanını okuması sebebiyle minarede hoparlör sistemi bulunmaktadır.

Şekil 3.2.9. Yeşil Vadi Cami Minare [60]

Cami avlusu, minarenin avlu zeminine düşen gölgesi aracılığıyla aynı zamanda güneş saati işlevine de sahiptir [62].

Şekil 3.2.10. Yeşil Vadi Cami Avlusunda Yer Alan Güneş Saati Görünümü [60]

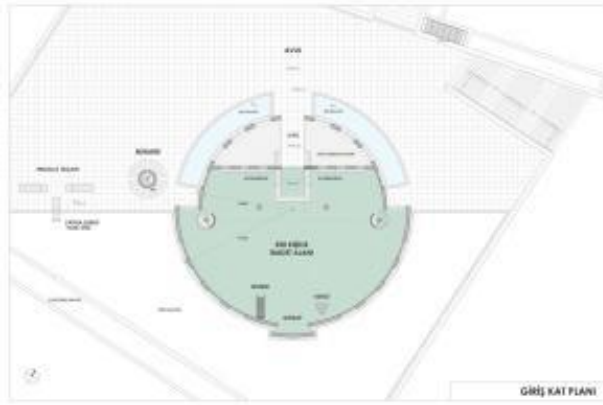
Caminin ana mekanı, çapı 25 m olan bir yarım küre formundan yapılan kütleli küçültmeler ile elde edilmiştir. Yarım kürenin yarısının çapı 20 m'ye düşürülüp 2,5 m kalınlıkta bir küresel parça çıkartılarak mahfil ve alt mekanı, bir küre daha çıkartılarak son cemaat yeri, düşey bir dilim çıkartılarak giriş mekanı oluşturulmuştur.

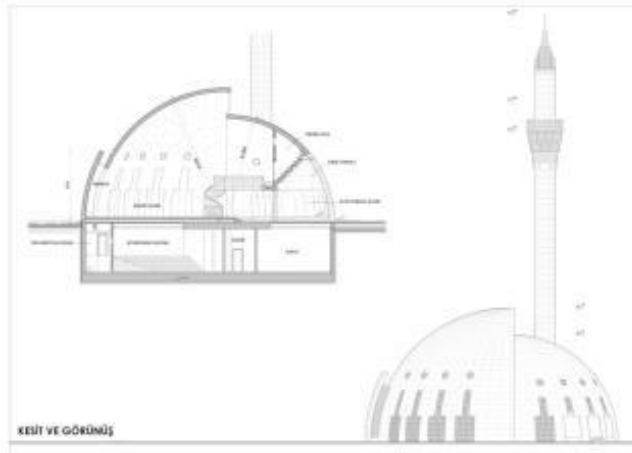
Şekil 3.2.11. Yeşil Vadi Cami Bodrum Kat Planı [60]

Şekil 3.2.12. Yeşil Vadi Camii Galeri Kat Planı [60]

Şekil 3.2.13. Yeşil Vadi Camii Giriş Kat Planı [60]

Şekil 3.2.14. Yeşil Vadi Camii Kesit Görüntüleri [60]

Ana mekanı, iç içe geçen iki farklı çaptaki yarım kubbe betonarme kabuk belirlemektedir. İki kabuk arasındaki 11 parçaya bölünmüş ışıklık, ana mekanı aydınlatmaktadır.

Şekil 3.2.15. Yeşil Vadi Camii 11 Parçaya Bölünmüş Işıklık [60]

Yeşil Vadi Camii tıpkı Osmanlı külliyesi gibi, yalnızca ibadet işlevine hizmet etmemekte, birden fazla fonksiyonu bir arada bulundurmaktadır. 250 kişilik konferans salonu, kütüphane, fuaye ve ibadet mekanı camiye çağdaş bir külliye özelliği kazandırmaktadır. Otopark ise, cami dışında ki park alanlarıdır.

Şekil 3.2.16. Yeşil Vadi Camii Toplantı Salonu Girişi [60]

Şekil 3.2.17. Yeşil Vadi Cami Toplantı Salonu [60]

Şekil 3.2.18. Yeşil Vadi Cami Çeşme [60]

3.2.2. Yeşil Vadi Cami İç Mekan Özellikleri

Üst avluda yer alan ibadet mekanına iki kanatlı sensörlü cam bir kapıdan girilmektedir. Kapı kanatlarının üzerinde altın renkli kufi¹⁷ yazılarla süslemeler mevcuttur. Kapı kanadında yapılmış olan süslemelerden üst kısımda yer alan kufi yazı, iç mekandaki kürsü ve minber gibi elemanların süslemelerle bütünlük sağlamaktadır. Ayrıca kapının üst kısmında mermer üzerine yazılmış altın renkli bir yazı kuşağı bulunmaktadır [17].

Şekil 3.2.19. Yeşil Vadi Cami Girişi (Sensörlü Kapı) [55]

Bu giriş aksı, iç mekanda iki yanda devam eden mermer kaplama yüzeylerden oluşan duvarlar ile devam ettirilmiş ve ibadet mekanının zemininde yaratılan kot farkı ile de bir çeşit rüzgarlık denebilecek bir giriş mekanı oluşturulmuştur. Ana ibadet mekanı bu alandan üç basamak ile yükseltilmiş; böylece giriş ile ibadet mekanı birbirinden ayrıştırmıştır.

¹⁷ Hat sanatında kullanılan bir yazı türüdür.

Şekil 3.2.20. Yeşil Vadi Camii İbadet Mekanı Girişi [55]

Cami iç mekanında birbirinden farklı iki tavan yüksekliği mevcuttur. Bu durum iç içe geçmiş farklı çaplardaki kürelerin boyutlarından kaynaklanmaktadır. Mihrap, minber ve kürsünün iç mekandaki konumları, klasik cami şeması ile uygunluk sağlamaktadır. Mihrap giriş kapısının tam karşısında aynı aks üzerinde yer almaktadır. Mihrabın sağında minber, solunda ise kürsü bulunmaktadır. Mihrabın yapıyı oluşturan küre formu nedeniyle eğrisel bir formda olup, ibadet mekanını çevreleyen kare pencerelerin aralarında bulunan boşluklarda arapça altın renginde eşit aralıklarla yazılar mevcuttur. Bu yazılar da kufi yazı ile sureler yer almaktadır. Bu yazının üzerinde de yuvarlak formda içinde Allah yazılı olan yuvarlak pencereler bulunmaktadır. Mihrap duvarında mihrabın bulunduğu duvar yüzeyinde mermerden yapılmış bir saat mevcuttur. Bu saatte ‘maşallah’ yazısı işlenmiştir. Cami ana kütesinden dışarıya doğru çıkma yapan mihrap nişinin bu üç cephesi cami kütesine göre şeffaflaştırılmıştır. Bu da mihrap cephesinden içeriye doğal aydınlatma sağlanmaktadır. Böylece, mihrap bölümü klasik cami mimarisinden farklı olarak gün ışığı ile aydınlatılmıştır.

Şekil 3.2.21. Yeşil Vadi Cami İç Görünüş [55]

Şekil 3.2.22 Yeşil Vadi Cami Mihrap [55]

Zeminden yedi basamak ile çıkılan minber, duvar yüzeyine bitişik olarak konumlandırılmıştır. Bu basamakların ve minberin iki yanı pleksiglas ile zemine kadar çevrelenmiştir. Böylece, minbere kapalı bir mekan görünümü kazandırılmıştır. Söz konusu pleksiglas malzeme ile yapılan yüzeyler, aynı zamanda mermer merdiven basamaklarında korkuluk olarak da devam etmektedir. Minberin duvara bitişik olan arka yüzeyi de aynı malzeme ile çevrelenmiş ve bu pleksiglas yüzeyine Arap harfleri ve kufi yazı ile altın varak olarak Hz. Muhammed yazısı yazılmıştır. Bu yazı, minberi ilk tebliğ edenin Hz. Muhammed olması ile ilintilidir.

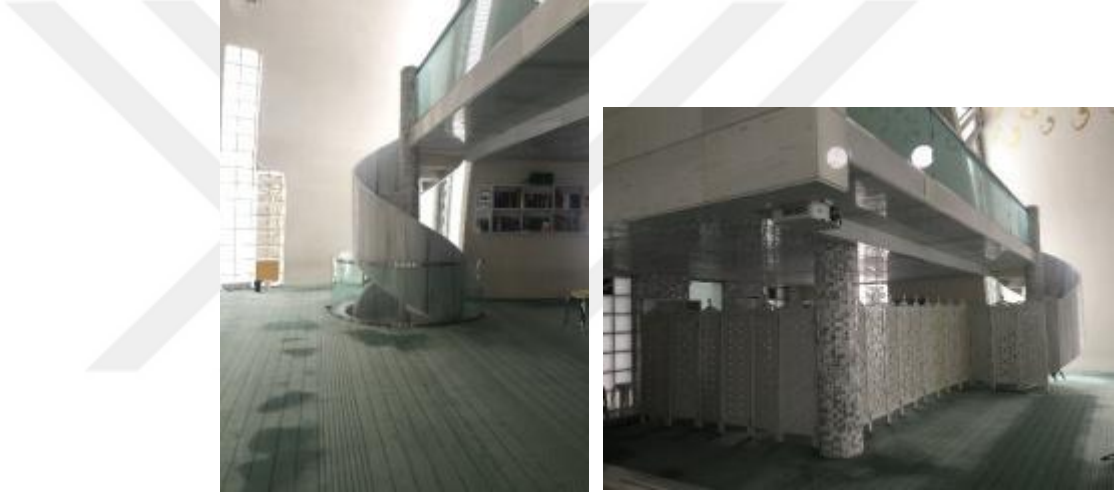
Şekil 3.2.23. Yeşil Vadi Cami Minber[55]

Mermerden yapılmış olan kürsü ise, birçok camideki kürsü elemanından farklı olarak birbirinden bağımsız biçimde yer alan bir masa ve oturma elemanından meydana getirilmiştir. Beyaz renkli mermer malzeme ile yapılmış olan L formundaki masanın ön yüzeyinde caminin minber ve giriş kapısı gibi diğer elemanlarda görülen altın varak süslemeler bulunmaktadır. Burada yer alan oturma elemanı ise, kürsülerde genellikle yer almayan bir eleman olduğu için dikkat çekicidir. Bu oturma birimi de, tıpkı masa ve şadırvanlardaki oturaklar gibi L formunda beyaz mermer malzeme ile yapılmıştır. Ancak masa ve oturma biriminin L kütleleri birbirine karşılıklı gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Bu bağlamda, kürsüyü oluşturan masa ve oturma elemanı, ergonomisi, boyutları ve yüksekliği bakımından, kürsüden çok modern bir çalışma masası görünümü sergilemektedir.

Şekil 3.2.24. Yeşil Vadi Cami Kürsü [55]

Camide bulunan diğeri bir birim olan kadınlar mahfili, son cemaat yerinin üzerinde yer almaktadır. Kadınlar mahfiline çıkış hem cami dışından hem de cami ibadet mekanı içerisinde sağlanmaktadır. Mahfile, cami ana mekanı içerisindeki 15'er basamaktan 2 ayrı dönen merdivenler aracılığıyla ulaşılmaktadır. Merdivenlerden sağ tarafta olanın inişini cami mekanından ayırmak için beyaz ahşaptan seperatörler ile ayrılmıştır. Ayrıca bu merdivenlerden birisi ibadet mekanında son bulurken diğeri cami ibadet mekanından 27 basamak ile aşağıda bulunan konferans salonuna inilmektedir.

Şekil 3.2.25. Yeşil Vadi Camii Kadınlar Mahfili Çıkış Merdivenleri [55]

Cami ibadet mekanı içerisinde kadınlar mahfiline giriş kapısının tanımladığı aksın sağ ve sol yanında olmak üzere 2 bölüme meydana gelmektedir. Bu 2 kısım ise birbirine, giriş aksında iç mekanda yer alan rüzgarlık kısmının üzerindeki bir geçiş koridoru ile bağlanmaktadır. Bu da kadınlar mahfilini iki bölüme ayırmaktadır. Burada 4'er dikdörtgen cam tuğladan ve yuvarlak formda yapılmış camlar ile aydınlık sağlanmaktadır. Görülmekte olan dikdörtgen form camlar aslında cami dış cephe cam formunun kadınlar mahfili kısmında kalan bölümüdür.

Şekil 3.2.26. Yeşil Vadi Cami Kadınlar Mahfili Pencere Görünüş [55]

Cami iç mekanına konsol olarak çıkma yapan kadınlar mahfilini, yuvarlak mermer mozaik kaplama 4 adet kolon taşımaktadır. Mahfil, iç içe geçmiş iki kürenin küçük olanın içerisinde yer aldığı için, tavan yüksekliği her noktasında değişiklik göstermektedir.

Şekil 3.2.27. Yeşil Vadi Cami Kadınlar Mahfili Cami İçi Genel Görünüş [55]

Bir galeri tanımlayan kadınlar mahfilinin korkulukları minberde olduğu gibi pleksiglass malzeme ile yapılmıştır. Böylece, hem üst kotta yer alan kadınlar mahfilinden ana ibadet mekanı ve mihrap, minber, kürsü vb. gibi elemanlar ile kolaylıkla görsel iletişim kurulabilmekte, hem de beyaz yüzeylerden oluşturulan iç mekanın şeffaflık yardımıyla ferahlık kazanmasını sağlamaktadır.

Şekil 3.2.28. Yeşil Vadi Cami Kadınlar Mahfili [55]

Şekil 3.2.29. Yeşil Vadi Cami Kadınlar Mahfili Cami İçerisinden Görünüş [55]

Camiyi oluşturan büyük yarım kubbenin iç yüzeyi, Allah'ın her yerde olduğunu simgelemek için farklı büyüklük ve yönlerdeki vav harfleriyle kaplanmıştır. Bu vav harflerinden meydana gelen süsleme, kubbe üzerindeki yuvarlak pencerelerin hizasından başlamaktadır. Söz konusu süslemeler, kadınlar mahfilinin üzerini örten küçük yarım kubbenin iç yüzeyinde yer almamaktadır. Kubbenin çerperinde bulunan yuvarlak pencerelerde yine Allah yazısı işlenmiştir. Bu camide klasik Osmanlı Camilerinden farklı olarak sadece Allah ve Muhammed yazıları kullanılmıştır.

Bunların dışında konferans salonunun girişinde de sülüs¹⁸ yazıyla İhlas suresi yazmaktadır [63] [17].

Şekil 3.2.30. Yeşil Vadi Cami Kubbe Tavan Süslemesi [55]

Mihrap duvarını oluşturan büyük yarım küre, mihrabın sağında ve solunda 4'er taneden 8 adet düşey pencere gruplarıyla çevrelenmiştir. Aynı şekilde küçük yarım kürede de bu bütünlük devam etmektedir. Bu pencere grupları, 6*8 cam tuğladan oluşmuş bir form ve tam orta aksından yukarıya doğru 2*7 cam tuğlanın kullanılmasıyla oluşmuş bir formdadır. Bu pencere grubundan, 8 küçük yarım kürede 8 de büyük yarım kürede olmak üzere toplamda 16 tanedir. 6*8 lik olan bölünüm ibadet mekanına bakan kısmında camın sağında ve solunda olmak üzere iki kanatlı üzerinde varak kufi yazıların olduğu pleksiglass malzemeden yapılmış görsellik mevcuttur.

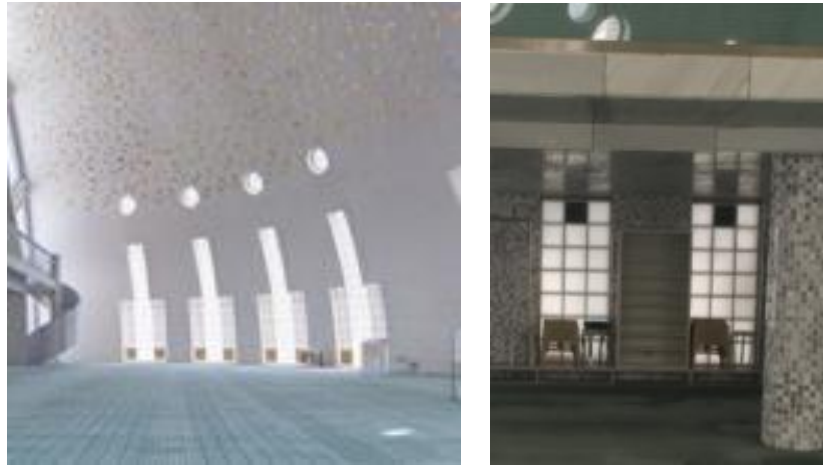
¹⁸ Hat sanatında kullanılan ve şeşkalem diye adlandırılan altı anayazı türünden biri. Kuran yazımından çok, levha yazılarında ve başlıklarda kullanılmıştır.

Şekil 3.2.31. Yeşil Vadi Cami İçi Pencere Görünüş [55]

Yuvarlak pencereler, pencere grubunun ortasında yer alan yüksek düşey pencere ile aynı eksen üzerinde konumlandırılmıştır. Ayrıca giriş kapısının iki yanında kayıtlarla 18 kare parçaya ayrılmış dikdörtgen pencereler yer almaktadır. Böylece, pencere gruplarından, giriş kapısının cam olmasından ve bu kapının iki yanında bulunan pencerelerden gelen doğal ışık ve duvar yüzeylerinde kullanılan beyaz renk nedeniyle iç mekana oldukça aydınlık ve ferah bir görünüm kazandırılmıştır.

Şekil 3.2.32. Yeşil Vadi Cami İçi Genel Pencere Görüntüşleri [55]

Cami iç mekanın aydınlatmasında ise görkemli kandiller veya avizeler yerine, sıva altı spot aydınlatma elemanı kullanılmıştır. Bu spot aydınlatmalar kadınlar mahfilinin üzerini örten küçük kürenin büyük küre ile birleştiği noktada, galeri çıkmasının bitiminde bu küre spotlarla çevrelenmiştir.

Cami ibadet mekanı girişinde sağ tarafta müezzin mahfili yer almaktadır. Mahfil yaklaşık 50cm yüksekliğinde beyaz korkulukla ayrılarak belirginleştirilmiştir.

Şekil 3.2.33. Yeşil Vadi Camii Müezzin Mahfili [55]

Cami mekanında yer döşemesi olarak açık mavi ve koyu mavi aralıklı çizgilerden oluşan duvardan duvara halı kaplıdır.

İncelediğimiz Yeşil Vadi Camii biçimsel olarak kare planlı dairesel çözümlenmesi yapılmıştır. Planda tek bir avlu bulunmaktadır. Şadırvan ve musalla taşı avlu içerisindedir. Tuvaletler, çeşme ve konferans salonu cami alt katında yer almaktadır. Yapı olarak betonarme sistemle yapılmıştır. Malzeme olarak hem ibadet mekanı içerisinde hem de dışında kullanılan birimlerde sade beyaz mermer kullanılmıştır. Böylece bir bütünlük oluşturulmuştur. Camii Kiptaş tarafından yaptırılmıştır. Konum olarak yüksek konutların arasında kalmıştır. Genel olarak bakıldığında geleneksellikten uzak modern bir görünümdedir.

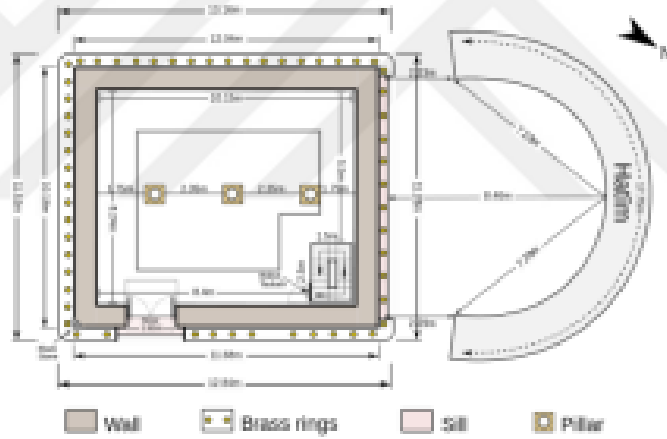
GENEL ÖZELLİKLER	Mimar	Adnan Kazmaoğlu	İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ	Mihrap	var
	Bulunduğu ilçe	Ümraniye		Minber	var
	İnşaatin başlama tarihi	2007		Müezzin Mahfili	var
	İnşaatin bitiş tarihi	2010		Kadınlar Mahfili	var
	Cami kapasitesi	300 kişi		Aydınlatma	Sıva altı gömme spot
	Minare sayısı	1 (bağımsız)			
	Şerefe sayısı	Tek			
	Şadırvan	Var (avluda)			
	Otopark	var			
	Kütüphane	var			
	Toplantı salonu	var			
	Diğer	dini bilgilendirme ve danışma odası			
					

Şekil 3.2.34. Yeşil Vadi Cami Uydu ve Genel Görünüşü [60] [64]

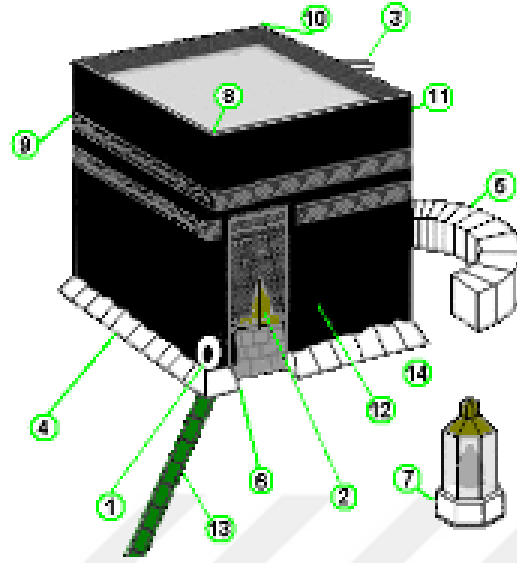
3.3. REFİYE SOYAK CAMİ

3.3.1. Refiye Soyak Cami Genel Özellikleri

Mutlu Çilingiroğlu tarafından tasarlanmış olan Refiye Soyak Cami, 2004 yılında Soyak Toplu Konut A.Ş. tarafından İstanbul Yenişehir bölgesinde inşa edilmiştir. Cami ana mekanı kare planlı olup etrafını çevreleyen camiden bağımsız eğrisel formda inşa edilmiş mekanda ise lojman, şadırvan ve oturma mekanları bulunmaktadır. Kare bir form içerisindeki ibadet mekanı, "Kabe" nin Arapçadaki anlamı olan küp şekli referans alınarak inşa edilmiştir. Ana ibadet mekanını biçimlenişi, Kabe ile benzerlik göstermektedir [65].

Şekil 3.3.1. Kabenin Planı[66]

Şekil 3.3.2. Kabe Görünüş [67]

Şekil 3.3.3. Refiye Soyak Cami [102]

Yol kotundan daha yüksekte bulunan caminin giriş aksı, etrafını çevreleyen eğrisel formdaki 2 ayrı kütlelerin orta aksından sağlanmaktadır. Böylece, bu biçimleniş aracılığıyla giriş aksı daha vurgulu bir hale getirilmiştir. Giriş aksının sağ tarafında bulunan eğrisel kütlede lojman, diğer tarafında bulunan eğrisel kütlede ise dini bilgilendirme ve oturma mekanları bulunmaktadır. Piramidal bir üst örtüye sahip olan bir küpten meydana gelen ana ibadet mekanının yüksekliği, üst yüzeyleri teras

çatı ile örtülmüş olan bu tek katlı eğrisel kütlelerden daha fazla olduğu ve arazi topoğrafyasında en üst kotta konumlandırıldığı için dikkati çekmektedir.

Şekil 3.3.4. Refiye Soyak Cami Ana Giriş [102]

Şekil 3.3.5. Refiye Soyak Cami Dış Avlu [68]

Bu eğrisel kütleler ile cami ana mekanının arasında ise yine eğrisel formda bir iç avlu yer almaktadır. Ana ibadet mekanından bağımsız olan minare de bu avlunun kenarında bulunmaktadır. Minarede bir adet şerefe sembolik olarak bulunmaktadır. Minarenin gövdesi üzerinde ve minareye çıkış merdivenleri kapısı aksında düşey olarak doğal aydınlatma sağlamak için altı adet cam açıklıklar yapılmıştır. Minare, tıpkı cami ana mekanı ve diğer yardımcı mekanlar gibi beyaz renkli fibrobeton malzeme ile yapılmıştır. Böylece, tüm yapıların oluşturduğu komplekste malzeme bütünlüğü sağlanmıştır.

Şekil 3.3.6. Refiye Soyak Cami Minare [102]

3.3.2. Refiye Soyak Cami İç Mekan Özellikleri

Avluda bulunan eğrisel yapıları birbirinden koparan giriş aksı, cami ana ibadet mekanının giriş kapısına doğru yönelmektedir. Ana ibadet mekanının girişi, küp formundaki ana kütlede dışarıya doğru yapılan çıkıntılarla daha da belirgin hale getirilmiştir. Giriş kapısı ise bu çıkıntılarla küp ile birleştiği iç yüzeyine yerleştirilmiş, böylece avludan yapıya girişte üstü örtülü bir çeşit rüzgarlık oluşturulmuştur. İki kanatlı ahşap giriş kapısı, beyaz renkli fibrobeton kütleler arasında renk ve malzeme farklılığı ile aksı sonlandırmaktadır.

Şekil 3.3.7. Refiye Soyak Cami Giriş Kapısı [102] [68]

Mihrapta kullanılan fibrobeton malzeme minber ve kürsüde de kullanılarak malzeme bütünlüğü sağlamıştır. Mihrap iç içe geçen dikdörtgenler ile oluşturulmuş. Tıpkı klasik camilerde mihrap nişinde yer alan mukarnasa gönderme yapacak biçimde dışarıya doğru çıkma yapan kütleler kullanılmıştır. Ama bunlara daha modern bir karakter kazandırılarak dik açılı dikdörtgen form oluşturulmuştur. Mihrap, minber ve kürsünün mekan içerisindeki konumlanışı klasik cami şeması ile uygunluk göstermektedir. Minberin basamakları sanki bir taç kapı gibi bir formla vurgulanmıştır. Baldeken gibi üzeri kubbeli dört ayaklı bir kısımla örtülmüştür. Kürsü de minber ve mihraba bütünlük sağlamak için düz yalın bir formdadır.

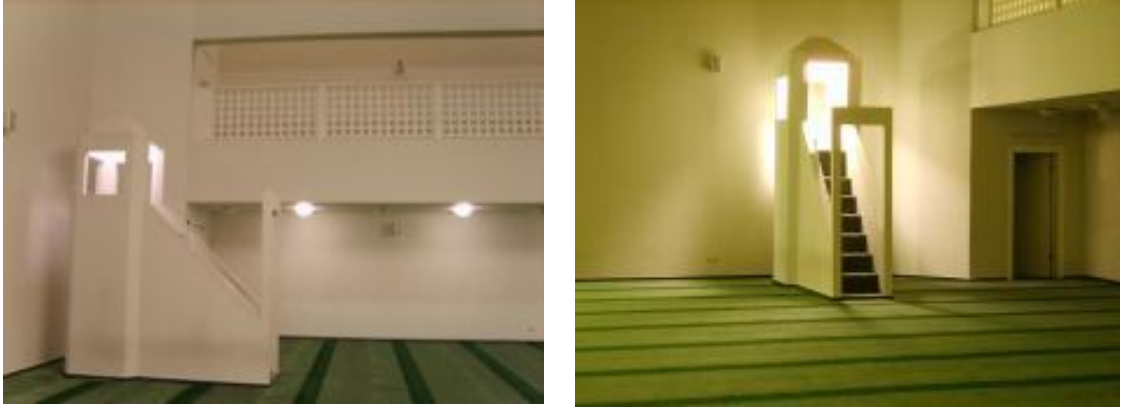
Şekil 3.3.8. Refiye Soyak Cami Mihrap, Minber ve Kürsü [102]

Son cemaat yerinin sol tarafında bulunan merdivenlerden kadınlar mahfiline çıkış sağlanmaktadır. Kadınlar mahfili giriş kapısının bulunduğu duvar yüzeyi boyunca kesintiye uğramaksızın devam etmektedir. Kadınlar mahfili çıkmalarında bulunan korkuluklar tekkelerde ve Osmanlı camilerinde kadınlar için ayrılmış, etrafı çevrelenmiş kafesleri refere etmektedir. Dış cephede bulunan pencereler içeriden uzatılmış konumda bulunan perde beton ile gizlenmiş ve cami iç mekanında loş bir görünüm elde edilmiştir. Cami içerisinde müezzin mahfili yer almamaktadır.

Şekil 3.3.9. Refiye Soyak Cami Kadınlar Mahfili Korkuluklar [68]

Minberin altı basamaktan oluşan merdiveni ve üstü külahlı bir sahanlığı bulunmaktadır. Minber oldukça yalın süslemeden uzaktır. Minberin üst örtüsü baldaken şeklindedir.

Şekil 3.3.10. Refiye Soyak Cami Minber [68]

Mihrap cami ibadet mekanından kademeli olarak dışa doğru yönelmiş ve bu da mihrap nişine bir derinlik kazandırmıştır. Bu kademelerin arasından doğal ışık iç mekana süzülerek ulaşmaktadır. Mihrap duvarının dış cephesinde ise kademeli olarak dışa yönelim hissedilmemekte sadece mihrap iki yarık arasında konumlanmıştır. Mihrap duvarının iki yanında bulunan bu yarıklardan gün ışığı gündüz cami içerisine, gece cami içerisi aydınlık da cami ana mekan dışına yansımaktadır. Mihrap, dış cephede de kullanılan malzeme olan fibrobeton malzemedен yapılmıştır. Beyaz renkte ve sade formdadır.

Şekil 3.3.11. Refiye Soyak Cami Mihrap [68]

Kürsü kübik formda olup caminin geneline hakim olan yalınlık ve beyaz renk burada da uygulanmıştır. Kürsü zeminden yüksekte olup, biri büyük biri daha küçük olmak

üzere PVC malzemeden yapılmış iki kanatlı kapısı bulunmaktadır. Kanatlardan küçük olanı sabit, büyük olanı ise açılır kapanır konumdadır.

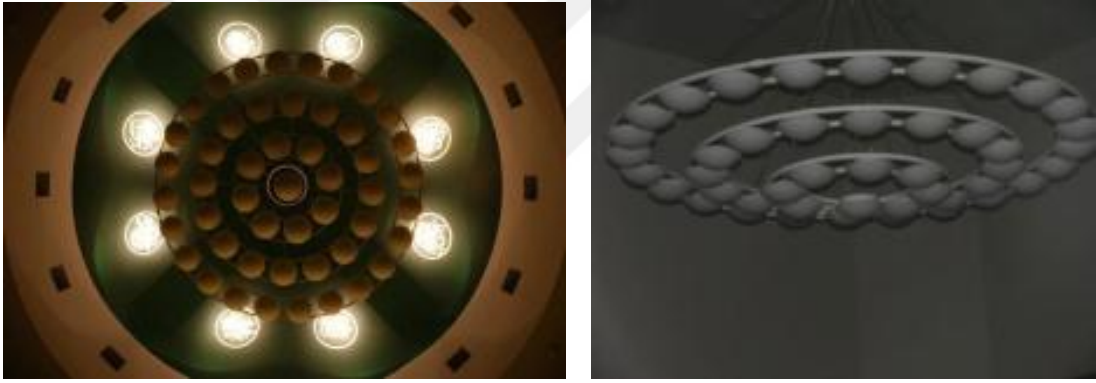
Şekil 3.3.12. Refiye Soyak Cami Kürsü [68]

İbadet mekanının pencereleri kadınlar mahfilinin bulunduğu üst katta bulunan, mahfilin korkuluklarına tavandan aşağıya inen perde betonların arkasında kalmaktadır. Kubbenin tepe noktası kubbe genelinden ayrılarak yükseltilmiştir. Çatı iki kabuktan oluşmaktadır. İçeride kubbe görünümü mevcutken, dışarıdan modernize edilmiş 4 köşesinden açılı eğilimli kırma çatı¹⁹ formundadır [17]. Yükseltile kubbe kasnağında yer alan pencereler cami iç mekanının doğal ışıkla aydınlatılmasına olanak sağlamaktadır. İç mekan aydınlatma elemanı olarak, kadınlar mahfilinin zemin döşemesinin alt yüzeyinde spotlarla aydınlatmalar ve ibadet mekanı içerisinde duvar aplikleri kullanılmıştır. Ayrıca kubbe tepe noktasından aşağıya üç kademedeki oluşan sarkıt avize bulunmaktadır.

¹⁹ Bir yüzeyi birbirine sırtlar, dereler ve mahyalar aracılığıyla eklemlenen dört yada daha fazla sayıda eğik düzlemle örten çatı türü.

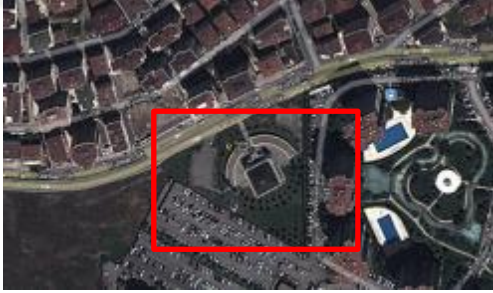

Şekil 3.3.13. Refiye Soyak Cami Kırma Çatı [68]

Şekil 3.3.14. Refiye Soyak Cami Aydınlatma [68]

Cami zemin döşemesi olarak duvardan duvara halı kullanılmıştır. Açık yeşil renkteki halı üzerinde koyu yeşil renkte lineer uzanan şeritler yer almaktadır. Mihrap duvarına paralel olan bu şeritler, sahnaları belirlemektedir.

İncelediğimiz Refiye Soyak Cami biçimsel olarak kare plan şemasındadır. Planda tek avlu bulunmakta ve tek katlı bir camidir. Cami yapı olarak betonarme sistemle yapılmıştır. Cami sade ve beyaz rekte olup dikkat dağıtmaya sebebiyet verecek hiçbir ayrıntı bulunmamaktadır. Tuvaletler ve şadırvanlar cami avlusunda çözümlenmiştir. Cami Soyak Toplu Konut A.Ş. tarafından yaptırılmıştır. Genel olarak bakıldığında geleneksellikten uzak modern bir görünümündedir.

GENEL ÖZELLİKLER	Mimar	Mutlu Çilingiroğlu	İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ	Mihrap	var
	Bulunduğu ilçe	Ümraniye		Minber	var
	İnşaatın başlama tarihi	2003		Müezzin Mahfili	yok
	İnşaatın bitiş tarihi	2004		Kadınlar mahfili	var
	Cami kapasitesi	400 kişi		Aydınlatma	Sarkıt Avize, Duvar Apliği
	Minare sayısı	1 (bağımsız)			
	Şerefe sayısı	Tek			
	Şadırvan	Yok			
	Otopark	var			
	Kütüphane	yok			
	Toplantı salonu	yok			
	Diğer	dini bilgilendirme ve danışma odası, lojman			
					

Şekil 3.3.15. Refiye Soyak Cami Uydu ve Genel Görünüşü [69] [68]

3.4. PENDİK DUMANKAYA CAMİ

3.4.1. Dumankaya Cami Genel Özellikleri

Mahmut Sami Kirazoğlu tarafından tasarlanmış olan Dumankaya Cami, Pendik ilçesinde yer almaktadır. Caminin inşasına 2006 yılında başlanmış ve 2009 yılının mayıs ayında tamamlanmıştır. Caminin bulunduğu mevkinin daha önce dolgu zemin olması sebebiyle cami, jet grout²⁰ yöntemiyle güçlendirilerek inşa edilmiştir. Caminin giriş ve mihraba yönelen orta aksını tamamlayan minarenin sağında ve solunda bulunan tüm birimler birbiri ile simetrik olacak şekilde yapılmıştır. Cami 2750 kişi kapasiteli olup caminin ibadet mekanının altında 800 kişilik bir toplantı salonu bulunmaktadır. Camiye ait 190 araçlık otopark bulunmaktadır. Caminin avlusunun etrafı sınırlandırılmamış olup avlu halka açık kamusal bir alan konumundadır. İki basamak ile yükseltilerek kısmi bir avlu görüntüsü kazandırılmıştır. Avluda şadırvan bulunmaktadır.

Cami ana mekanı, avlu zemininden sekiz basamak ile yükseltilmiştir. Caminin ön ve arka cephesinde ikişer adet, yan cephelerde ise birer adet olmak üzere toplam altı adet kapısı mevcuttur. Cami ana giriş kapısı Anadolu Selçuklu taç kapılarından esinlenilerek²¹ biçimlendirilmiştir [6]. Görsel olarak girişte Anadolu Selçuklu mimarisinde görülen Türk üçgeni²² de mevcuttur [17]. Caminin dört cephesinde de pencereler bulunmaktadır. Bu pencerelerin dış yüzeylerinde kafes sistemi uygulanmıştır. Bu da, cami iç mekanının oldukça aydınlık olmasını sağlamaktadır.

---

²⁰ Yer altı su seviyesinin yüksek olduğu gevşek zeminlerde zemin içine basınçlı hava, su ve çimento enjeksiyonu yaparak zeminin mühendislik özelliklerinin iyileştirilmesidir.

²¹ Büyük bir yapının zengin biçimde süslenmiş anıtsal girişi.

²² Kare planlı bir mekan üzerine kubbenin oturtulabilmesini sağlayan bir geçiş ögesi. Örtülecek mekanın köşelerinin tepe noktaları aşağıda kalan bitişik üçgenler oluşturacak biçimde pahlanması biçiminde tanımlanabilir. İlk kez anadolu-Selçuklu sanatı ürünlerinde görüldüğünden, bu adı almıştır.

Şekil 3.4.1. Dumankaya Cami Genel Görünüş [70]

Şekil 3.4.2. Dumankaya Cami Dış Görünüş [70]

Minare, alışlagelen Osmanlı camilerden farklı olarak cami giriş kapısının üzerinde konumlandırılmıştır. Camiden bağımsız olmayıp işlevini yitirdiğinden dolayı sadece sembolik olarak bulunmaktadır. Minareye çıkış, cami içerisinden olup girişte sağ tarafta bulunan merdivenlerden iki kat yukarıya çıkılarak sağlanmaktadır.

Şekil 3.4.3. Dumankaya Cami Minare [70]

3.4.2. Dumankaya Cami İç Mekan Özellikleri

İbadet ana mekanına giriş her biri iki kanıtlı olan 4 adet farklı ahşap kapı aracılığıyla sağlanmaktadır. Ama mekana girişte en fazla kullanılan kapı, minare aksında bulunan kapıdan sağlanmaktadır. Kapıdan içeriye girildiğinde mihrap, minber ve kürsü, klasik cami mimarisinden minberin şekli itibariyle farklıdır. Burada caminin yapımında öncelikle dikkat edilen simetri özelliğinin bozulmaması için minber, kürsü formunda konumlandırılmıştır.

Şekil 3.4.4. Dumankaya Cami Minber, Mihrap ve Kürsü [55]

Mihrap ve minber de koyu ve açık yeşil renk mermer kullanılmıştır. Mihrap nişini tanımlayan kemerde de mermer malzeme kullanılmıştır. Mihrap duvarı diğer duvarlara göre daha dolu bir yüzeydir. Mihrabın iki yanında pencere bulunmaktadır. Mihrap kemerli bir niş, bu niş ayrıca dikdörtgen çıkma içerisine alınmıştır. Mihrap yüzeyi üzerindeki dikdörtgenin üst bölümünde altın varaklı bir yazı mevcuttur. Bu yazının üzerinde de duvarda daire şeklinde altın varak ile yazılı olan bir obje bulunmaktadır. Cami genelinde kullanılan yeşil mermer, Antalya ve Bilecik'ten getirilmiştir.

Şekil 3.4.5. Dumankaya Cami Mihrap [55]

Şekil 3.4.6. Dumankaya Cami Kürsü [55]

Cami içerisinde girişin sağında ve solunda bulunan merdivenler ile kadınlar mahfiline, oradan bir kat daha çıkarak minareye çıkış sağlandığı gibi ibadet mekanının alt katındaki toplantı salonuna ve dini bilgilendirme odasına iniş de bu merdivenlerden sağlanmaktadır.

Şekil 3.4.7. Dumankaya Cami Minare Çıkış [55]

Şekil 3.4.8. Dumankaya Cami Toplantı ve Bilgilendirme Salonuna İniş Merdiven [55]

Kadınlar mahfiline çıkıldığında sağ köşede konumlandırılmış bir VİP salonu bulunmaktadır. Kadınlar mahfilinin içerisinden ulaşılan VİP bölümü, ahşap kafeslerle çevrelenmiştir. Böylece kadınlar mahfilinden ayrılmış daha özel bir mekan haline getirilmiştir. VİP bölümü dönemin devlet idaresinde görevli kişiler için ayrılmış özelleşmiş bir bölümdür. Oysa klasik Osmanlı camilerinde, yalnızca hünkar

mahfili özelleşmiş bir birim olarak bulunmaktayken, bu camide üst düzey her devlet bürokratinin kullanımı için ayrılmıştır. Bu bölümün tek tarafta olması camide vurgulanan simetri özelliğini bozmaktadır. Mahfile çıkan merdivenler betonarme üzeri ahşap kaplamadır. Merdivenlerin korkulukları, kadınlar mahfilinin korkulukları ve VIP bölümü kafesleri ahşap malzemeden yapılmıştır. Cami ibadet mekanında kolonlar arasında kemerler bulunmakta ve bu kemerler cami genelinde kullanılan üçgen formunda olması için kırık hatlarla tanımlanmıştır.

Şekil 3.4.9. Dumankaya Cami Kadınlar Mahfiline Çıkış ve VIP İçin Ayrılan Bölüm [55]

Şekil 3.4.10. Dumankaya Cami Kadınlar Mahfili Görünüşü [55]

İç mekanda yapay aydınlatma olarak farklı form ve boyutlarda üçgenlerin bir araya gelmesiyle çeşitli formlarda tavan aydınlatmaları tasarlanmıştır.

Şekil 3.4.11. Dumankaya Cami Aydınlatma [55]

Üst örtüyü tanımlayan kubbenin etrafı üçgen formunda pencereler ile çevrelenmiştir. Cami dört cephesi de, hem alt ibadet mekanında hem de kadınlar mahfili katında pencereler bulunmaktadır. Bu pencereler 3'lü pencere grupları oluşturularak, üstüste 2'li biçimde yer almakta bu da caminin dış cepheden 2 katlıymış görünümüne sahip olmasına sebep olmaktadır. Kadınlar mahfiline çıkan merdivenlerde tekil pencereler kullanılmıştır. Cami genelinde kullanılan pencerelerde desenli güneş kırıcılar kullanılmıştır. Bu pencerelerin dışında bulunan korkuluklar, içerisinde üçgen formu bulunduran kafes şeklindedir.

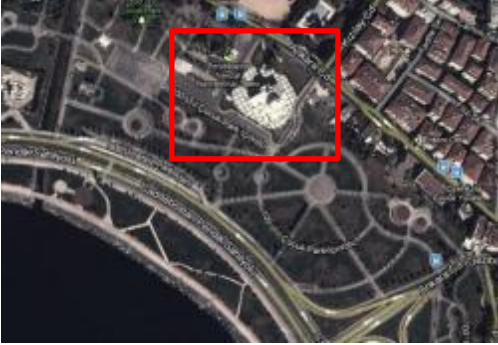

Kubbe iç yüzeyi dairesel çizgiler oluşturan kademeli bir yapıya sahiptir. Ayrıca iç mekanda yine üçgen formda türetilmiş, kırıklı kemerler bulunmaktadır. Bu kemerlerin tepe noktasında, kilit taşının bulunduğu yerde dairesel madolyon şeklinde objeler yer almaktadır. Duvar yüzeyleri sıva üzeri alçı ve boyadır.

Şekil 3.4.12. Dumankaya Cami Kadınlar Kubbe Görünüş [71]

Cami zemininde yeşil renkte duvardan duvara döşenmiş halı bulunmaktadır. Bu halının üzerinde de cami genelinde karşımıza çıkan üçgen formu şerit boyunca mevcuttur.

İncelediğimiz Dumankaya Cami biçimsel olarak kare plan şemasına yakın ve avlusuz olarak yapılmıştır. Yakınında bulunan park ile bütünleşmiş fakat cami basamaklarla yükseltilerek sınır belirlenmiştir. Cami parkın yakınında olması sebebiyle de yoğun yapılaşma arasında kalmamıştır. Cami bahçesinde bulunan şadırvan klasik formda açık şadırvan olarak yapılmıştır. Tuvaletler ve toplantı salonu alt kattadır. Cami yapı olarak betonarme sistemle yapılmış taş görünümü verilmiştir. Minare simgesel ve klasik cami biçimlenişinden çok farklıdır. Cami Dumankaya İnşaat A.Ş. tarafından yaptırılmıştır. Genel olarak bakıldığında geleneksellikten uzak modern bir görünümde dir. Caminin ismi 2016 yılında 15 Temmuz Şehitler Cami olarak değiştirilmiştir.

GENEL ÖZELLİKLER	Mimar	Mahmut Sami Kirazoğlu	İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ	Mihrap	var
	Bulunduğu ilçe	Pendik		Minber	var
	İnşaatın başlama tarihi	2006		Müezzin Mahfili	var
	İnşaatın bitiş tarihi	2009		Kadınlar mahfili	var
	Cami kapasitesi	2750 kişi		Aydınlatma	sarkıt avize, duvar aplik,
	Minare sayısı	1(Bitişik)			
	Şerefe sayısı	Tek şerefe			
	Şadırvan	var			
	Otopark	var			
	Kütüphane	Yok			
	Toplantı salonu	Var			
	Diğer	dini bilgilendirme ve danışma odası			
					

Şekil 3.4.13. Dumankaya Cami Uydu ve Genel Görünüşü [72] [70]

3.5. KOZYATAĞI MEHMET ÇAVUŞ CAMİ

3.5.1. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami Genel Özellikleri

Mehmet Çavuş Cami Kadıköy ilçesinin Kozyatağı semtinde bulunmaktadır. Cami'nin yapımına 1981 yılında karar verilmişse de, caminin inşaatına ancak 1992 yılında başlanmıştır. Mimar Şevket Sunar tarafından avan projesi yapılan caminin yapımı mimarın ölümü üzerine 1997 yılında mimar Mete Fırıncıoğlu tarafından tamamlanmıştır. 999 kişi kapasiteli olan caminin ana kubbesinin etrafı üçerli yatay beşik örtü sistemiyle²³ örtülmüştür [6]. Cami son cemaat yerinde de yine beşik tonoz sistemi uygulanmıştır.

Şekil 3.5.1. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami Dış Görünüş [73]

Camide bir adet minare bulunup, bu minareye giriş cami son cemaat yerinden sağlanmakta; bu da minarenin camiden bağımsız olmadığını göstermektedir. Fakat teknolojik koşullar sebebiyle minare işlevini kaybetmiştir. Caminin ana mekanı, avlu kotundan 4 basamak yükseltilmiştir. Avlu kotundan 8 basamak ile aşağıya inildiğinde sağ ve sol tarafta şadırvanlar bulunmaktadır. Cami yanında yer alan işlevsiz arazi, caminin otoparkı olarak kullanılmaktadır. Fiziksel olarak camiye ait olduğu görselleştirilmemişse de, girişte yer alan bilgi ve izinli giriş camiye ait olduğunu göstermektedir.

²³ Yatay bir arakesiti ve iki yana doğru düşen yüzeyleri olan çat, harpuşa.

3.5.2. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami İç Mekan Özellikleri

Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami'nin iç mekanında yer alan elemanlar ve süslemesi hem Anadolu Selçuklu hem de Osmanlı mimarisi özelliklerini göstermektedir. Avludan son cemaat yerine girildiğinde sağ tarafta minareye çıkan bir kapı ve yanında kütüphane, sol tarafta ise idari işlerin yapıldığı bölüm yer almaktadır.

Şekil 3.5.2. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami Minareye Çıkış Kapısı [55]

Şekil 3.5.3. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami Kütüphane Bölümü [55]

Şekil 3.5.4. Kozyatağı Mehmet Çavuş Camii İdari İşler Bölümü [55]

Son cemaat yerinden ibadet mekanına geçiş 4 kanatlı bir ahşap kapı ile sağlanmaktadır. Ortadaki iki büyük kanadın iç kısımları deri ile kaplanmıştır. Kenarlarda yer alan iki kanat ise ortadaki kanatlar kadar yüksek değildir. Kapı kanatlarının üstünde pencereler bulunmaktadır. Kapı kemerli bir alan içerisindedir. Sabit pencerelerin üzerinde de ahşap üzerine altın varakla yazılmış bir bölüm bulunmaktadır. Kemerin dış çerperinde de mavi renkli bir sıra üçgen formunda Türk süsleme sanatı olan kalem işi²⁴ süslemeler mevcuttur [17].

Şekil 3.5.5. Kozyatağı Mehmet Çavuş Camii İbadet Mekanı Giriş Kapısı ve Kapı Üstü Detay [55]

²⁴ Osmanlı mimarlığında sıva üzerine boyayla yapılan bezeme.

İbadet mekanı içerisinde tavanda, kiriş alt yüzeylerinde ve kolonların kadınlar mahfili kat hizasından tavana kadar yer alan duvar yüzeylerinde kalem işi süslemeler mevcuttur. Mevcut kolonların kadınlar mahfili tavanına kadar olan kısım seramik kaplama ile kaplıdır ve buralarda süsleme bulunmamakta sade bir görünümde dir.

Şekil 3.5.6. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami Tavan Süslemeleri [55]

Mihrap, minber ve kürsünün ibadet mekanı içerisindeki konumlanışı klasik cami şeması ile uygunluk sağlamaktadır. Fakat mihrap duvarı daha önce incelediğimiz camilerden farklı olarak dik değil eğimlidir. Tüm birimler kapı aksı doğrultusunda konumlandırılmıştır. Mihrap bölümü vurgulanmak için üzerindeki kiriş yüzeyinde yatay yazılarla kalem işi süslemeler mevcuttur.

Şekil 3.5.7. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami İbadet Mekanı Genel Görünüş [74]

Mihrap, minber ve kürsü, daha çok Anadolu Selçuklu dönemi camilerinde sıkça kullanılan ahşap malzemedен yapılmıştır. Kullanılan bu birimler ahşap oyma olarak yapılmıştır. Mihrap üstünde yarım kasnak yapılmıştır. Mihrabın mukarnas tavanında kalem işi yapılarak üçüncü boyut verilmiş, derinliği de kemerlerle geçiş yapılarak üzeri tonoz ile sağlanmıştır.

Şekil 3.5.8. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami Mihrap [74]

Ahşap minber, Türk İslam mimarisinde olduğu gibi merdivenden ve üstü külahlı sahanlıktan oluşmaktadır.

Şekil 3.5.9. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami Minber [55]

Kürsüde 7 basamak bulunmaktadır. Kürsüyü çevrelemekte kullanılan 21 adet ahşap plakalarda çeşitli oyma motifleri mevcuttur.

Şekil 3.5.10. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami Kürsü [55]

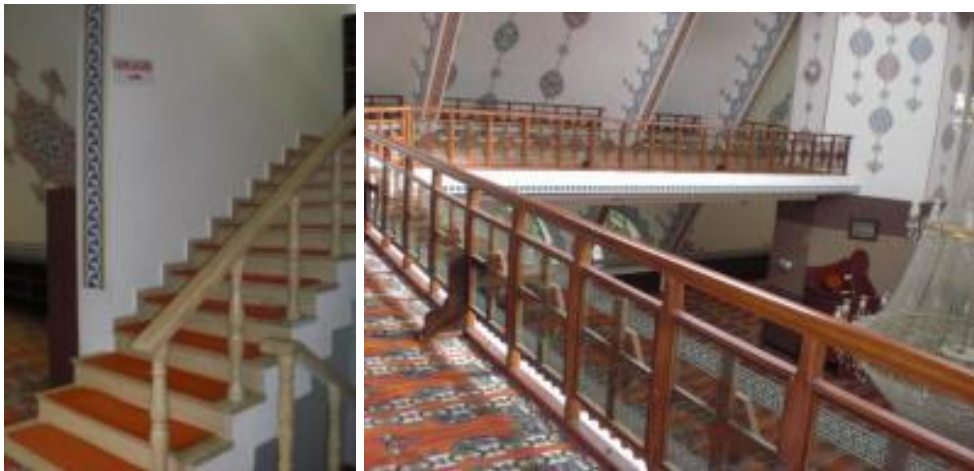
Cami içerisinde aydınlatma elemanı olarak kubbe altında sarkıt avize bulunmaktadır. Ayrıca tavanda duvar içi gizli aydınlatmalarda bulunmaktadır. Gizli ışıklandırma

ibadetin huzur ile ilişkisini sembolize etmekte ve mekan içerisindeki algısal etkisini kuvvetlendirmektedir.

Şekil 3.5.11. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami Aydınlatma [55]

Kadınlar mahfili klasik cami şemalarında olduğu gibi ibadet mekanı girişin sağından ve solundan çıkış sağlanmaktadır. Kadınlar mahfiline, betonarme üzeri ahşap kaplama bir merdiven ile çıkılmaktadır. Merdivenlerin korkulukları ahşap malzemedir. Mahfil zemini duvardan duvar halı kaplıdır. Cami diğer öğelerine uyum sağlaması açısından ahşap oymacılık sanatı uygulanmıştır.

Şekil 3.5.12. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami Kadınlar Mahfili Çıkış ve Korkuluklar [55]

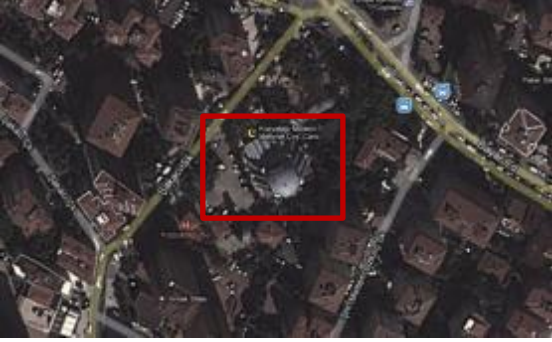

Kadınlar mahfilinde bulunan kuşak üstündeki camlar, kubbeyi taşıyan kemerlerin içi boşaltılarak yarım ay şeklinde açılmayan camlardan yapılmış pencereler bulunmaktadır. Ayrıca mihrap duvarında mihrabın sağında ve solunda daha küçük üzeri kemerli pencerelerle aynı formdadır.

Şekil 3.5.13. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami Kadınlar Mahfili [55]

Cami duvardan duvara halı kaplıdır Halı seccade formunda olup geleneksel Türk motifleri içermektedir.

İncelediğimiz Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami biçimsel olarak kare plan şemasındadır. Kubbe 4 ana kolon tarafından taşınmaktadır. Yapının iç avlusu bulunmamakta camiye doğrudan dış bahçeden ulaşılmaktadır. Cami yapı olarak betonarme karkas sistemle yapılmıştır. Genel olarak bakıldığında cami dış cephesi dışında iç mekanda bulunan birimler geleneksel izler taşımaktadır. İç mekan ve dış görünüş arasında kopukluk mevcuttur. Tuvaletler ve şadırvanlar cami alt katındadır. Cami Soyak Toplu Konut A.Ş. tarafından yaptırılmıştır.

ENEL ÖZELLİKLER	Mimar	Mete Fırıncıoğlu	İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ	Mihrap	var
	Bulunduğu ilçe	Kozyatağı		Minber	var
	İnşaatın başlama tarihi	1981		Müezzin Mahfili	var
	İnşaatın bitiş tarihi	1997		Kadınlar mahfili	var
	Cami kapasitesi	999 kişi		Aydınlatma	sarkıt avize, gömme spot
	Minare sayısı	1(Bitişik)			
	Şerefe sayısı	Tek şerefe			
	Şadırvan	var			
	Otopark	var			
	Kütüphane	var			
	Toplantı salonu	var			
	Diğer	dini bilgilendirme ve danışma odası			
					

Şekil 3.5.14. Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami Uydu ve Genel Görüntüsü [75] [76]

3.6. MİMAR SİNAN CAMİ

3.6.1. Mimar Sinan Cami Genel Özellikleri

Mimar Sinan Cami'nin yapımına 2010 yılında başlanmış ve 2012 yılında tamamlanmıştır. Cami Ataşehir ilçesinde yer almaktadır. Mimarı Muharrem Hilmi Şenalp'dir. 10.000 kişilik caminin zemin katı ibadet mekanı, 1.bodrum katta butik dükkanlar, mimarsinan cami anasınıfı, ismek batı ataşehir şubesi, konferans salonu ve -2,-3. katlarda 270 araç kapasiteli otopark bulunmaktadır. 104 kişilik abdesthane de 1. bodrum katta yer almaktadır. Otoparklardan camiye çıkış için 4 adet 15'er kişilik asansör bulunmaktadır.

Mimar Sinan'ın Selimiye Cami plan şeması ve kütle programına sahip olması sebebiyle Mimar Sinan'a atıfta bulunarak camiye Mimar Sinan Cami adı verilmiştir.

Şekil 3.6.1. Mimar Sinan Cami Genel Görünüş [77]

Şekil 3.6.2. Selimiye Cami Genel Görünüş [78]

Cami merkezi ana kubbe etrafında altı yarım kubbeli mimarisiyle ön plana çıkmaktadır. Camide avlu revakları, ana kubbeler ve yarım kubbeler olmak üzere toplam 35 kubbe, 184 kemer, 293 pencere ve 12 kapı bulunmaktadır [79].

Şekil 3.6.3. Mimar Sinan Cami Dış Görünüş [55]

Cami ana kütle köşelerinde 4 adet minare bulunup, bu minarelere çıkış camiden bağımsızdır. Minarelerde üçer adet şerefe bulunmaktadır. Fakat teknolojik koşullar sebebiyle minare işlevini kaybetmiştir. Cami avlusuna giriş, yol kotundan 5 basamak yükseltilmiştir.

Şekil 3.6.4. Mimar Sinan Cami Minareleri [55]

Şekil 3.6.5. Mimar Sinan Cami Avlu Girişi [55]

Avluya giriş 3 kapıdan sağlanmaktadır. Avlunun tam ortasında cami ibadet mekanı kapısı aksında klasik Osmanlı Cami mimarisinde görülen mermer çokgen formda bir şadırvan bulunmaktadır.

Şekil 3.6.6. Mimar Sinan Cami Şadırvan [55]

Avluda bulunan sütunlarda ve kemerlerde iki farklı renkte mermer ve taş malzeme kullanılmıştır. Kemerler iki farklı yükseklikte bulunmakta bu da Selçuklu ve Osmanlı mimarisindeki eyvan kullanımına atıfta bulunmakta olup sivri kemer uygulanmıştır. Revak sütunları mermer malzemeden tek parça olup varaklı mukarnaslı sütun başlıkları mevcuttur.

Şekil 3.6.7. Mimar Sinan Cami Revak Sütun Başlığı [55]

3.6.2. Mimar Sinan Cami İç Mekan Özellikleri

Mimar Sinan Cami ibadet mekanına avludan 5 farklı kapıdan giriş sağlanmaktadır. Cami ibadet mekanına giriş genellikle mihrap duvarı aksında bulunan iki farklı renkten oluşan mermer bir kemerden, ahşap iki kanatlı kapıdan sağlanmaktadır. Tüm kapılarda, süsleme ve kullanılan malzeme bütünlük sağlaması açısından aynıdır. Mimar Sinan Cami, süslemeleri ve kullanılan malzemeler bakımından Osmanlı mimarisi özelliklerini göstermektedir.

Şekil 3.6.8. Mimar Sinan Cami Giriş Kapısı [55]

İbadet mekanına girildiğinde mihrap, minber ve kürsünün mekan içerisindeki konumlanışı klasik cami şeması ile uygunluk sağlamaktadır. Tüm birimler kapı aksı doğrultusunda konumlandırılmıştır.

Şekil 3.6.9. Mimar Sinan Cami İbadet Mekanı [80]

Daire formdaki ana kubbede, merkezi kubbe etrafında bulunan 6 yarım kubbede ve kubbe kasmağı üzerindeki süslemeler, Türk süsleme sanatı olan kalem işidir. Ana kubbe ve yarım kubbelerin etrafında vitray²⁵ pencereler mevcuttur [17]. Vitray Selçuklu döneminde kullanılmaya başlanmış Osmanlılarda da devam etmiştir. Çoğunlukla ibadet mekanlarında pencerelerde süsleme olarak kullanılmıştır.

Şekil 3.6.10. Mimar Sinan Cami Tavan Süslemeleri [80]

²⁵ Renkli camların bir kompozisyon oluşturacak biçimde, kurşun şeritler aracılığıyla bir araya getirilişiyile oluşturulan resimsel yapıt.

Mihrap ve minber mermer malzemedden yapılmıştır. Mihrap, mihrap duvarına bitişik olarak konumlanmıştır. Mihrabın iki yanında kandil şeklinde aplikler ve kürsü ile bütünlük sağlayan ahşap sedef süslemeli objeler bulunmaktadır. Osmanlı Döneminde bu durum imamın namazda görülebilmesi için mihrabın iki yanına şamdan konulup üzerine mum konulmasına ithaf edilmiştir. Mihrabın yüksekliğinin bitişinden sabit camlar bulunmakta bu pencerelerin bitiş hizasından da Arapça yazılı çini üzerine yazılmış bir kuşak bulunmaktadır. Ayrıca yuvarlak ve dikdörtgen vitray pencerelerle süslenmiş olan mihrap duvarı bu şekilde daha gösterişli kılınmıştır.

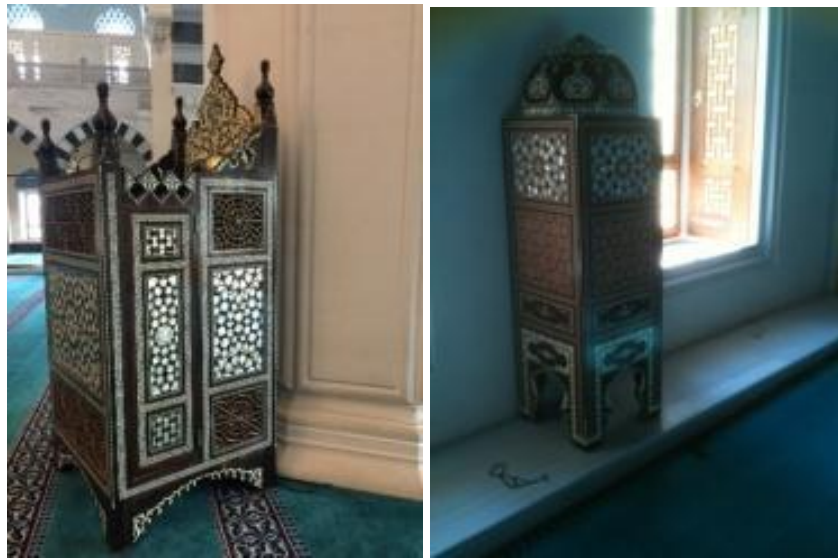
Şekil 3.6.11. Mimar Sinan Cami Mihrap [55]

Minber eskiye atıfta bulunularak yapılmış, bu da minberin ibadet mekanı içerisindeki etkisini arttırmakta ve ihtişamlı bir görünüm kazandırmaktadır. Minber 21 basamaktan oluşmaktadır. Minber ve mihrapta beyaz renk hakim olup altın varaklarla da süslemeler mevcuttur. Minberde yer alan klasik Osmanlı motifleri mermer malzeme ile yapılmıştır. Minberin üstü külahlı sahanlıktan oluşmaktadır. Külahlı sahanlık çini malzemedden yapılmıştır. Minber, mihrap duvarına bitişik değil, kubbeyi destekleyen kolonlardan birine yaslanmaktadır.

Şekil 3.6.12. Mimar Sinan Cami Minber [55]

Camide kullanılan kürsü ahşap malzemedendir yapılmıştır. Üzerinde sedefkari²⁶ sanatı süslemeleri mevcuttur. Mihrabın sağında ve solunda bulunan herhangi bir işlevi olmayan tamamen görsel olarak konumlandırılmış olan objelerde kürsü ile malzeme ve kullanılan süsleme ile benzerlik göstermektedir [17]. Osmanlı döneminde 1700-1900 yıllarda sedefkari sanatı camilerde minber süslemelerinde kullanılmaya başlamıştır [82].

Şekil 3.6.13. Mimar Sinan Cami Kürsü ve Görsel Obje [55]

²⁶ Küçük sedef parçalarını çeşitli biçimlerde keserek bunları ahşap üzerine kakma işlemi

Cami ana mekanının tam ortasında müezzin mahfili bulunmaktadır. Ortasında mermerden yapılmış sembolik küçük şadırvan bulunmakta ve bu şadırvandan devamlı su devir daim etmektedir. Bursa Ulu Cami'nde şadırvan ana mekan içerisindedir. Mimar sinan caminde ise mekan içerisinde olan sembolik bir şadırvandır. Müezzin mahfilinin ibadet mekanından yaklaşık 20cm yükseltilip etrafı ahşap korkulukla çevrelenmiş mekan içerisinde ayrı bir birim olduğu vurgulanmak istenmiştir.

Şekil 3.6.14. Mimar Sinan Cami Müezzin Mahfili ve İçerisindeki Şadırvan Sembolü [55]

Şekil 3.6.15. Bursa Ulu Cami İçerisinde Şadırvan [83]

Cami içerisinde köşelerin birleşim yerlerinde de mukarnas motif tromplar²⁷kullanılmıştır [17].

Şekil 3.6.16. Mimar Sinan Cami Köşe Birleşim Yerleri [55]

İç mekanda aydınlatma elemanı olarak kubbe altında ve kadınlar mahfilinde sarkıt avizeler bulunmaktadır. Ana mekanda kubbenin tam ortasından sarkan avize büyük olmak üzere diğer 6 tanesi daha küçük boyutta büyük avizenin etrafında konumlandırılmıştır. Avizeler çelik malzemeden yapılmış olup, klasik Osmanlı cami modelinde olduğu gibi kandil görünümü veren cam fanuslar kullanılmıştır. Cami geneline hakim olan klasik görüntü avizelerdeki modernlikle tezat oluşturmuştur. Ayrıca 50 ye yakın üzerinde ayetler yazılı küçük avizeler mevcuttur [84].

²⁷ Kare planlı bir mekanın üzerine kubbenin oturtulabilmesini sağlayan bir geçiş ögesidir.

Şekil 3.6.17. Mimar Sinan Cami Aydınlatma [81]

Şekil 3.6.18. Mimar Sinan Cami Aydınlatma Elemanları [55]

Kadınlar mahfiline çıkış hem camiden bağımsız olarak hem de ana girişin sağından ve solunda bulunan 25 basamaktan oluşan mermer merdivenlerle sağlanmaktadır. Kadınlar mahfili boyunca korkuluklarda rumi motifler mermer üzerine işlenmiştir. Kadınlar mahfilinde cami ibadet mekanını gören ön bölüm ahşap seperatörlerle kapatılmıştır.

Şekil 3.6.19. Mimar Sinan Cami Kadınlara Mahfili [55]

Cami içerisinde, kubbenin eteğinden zemine kadar değişik büyüklükte pencere dizileri bulunmaktadır. Bunlar Mimar Sinan'ın cami mimarisinde kullandığı kalın duvarlı pencereler ile benzerlik taşımaktadır. Bu derin pencerelerde ahşaptan kepenk bulunmaktadır. Mimar Sinan'ın camilerinde de bu tarz pencerelerin Kuran okuma köşeleri olarak kullanıldığı görülmektedir. Pencereler vitray ve dışı da kafesler yer almaktadır.

Şekil 3.6.20. Mimar Sinan Cami Pencereleri [55]

Cami zemini turkuaz rengi duvardan duvara halı ile kaplanmıştır. Halıda klasik Türk motifleri kuşak şeklinde uygulanmıştır.

İncelediğimiz Mimar Sinan Cami biçimsel olarak dikdörtgen plan şemasındadır. Cami yapı olarak betonarme karkas sistemle yapılmıştır. Genel olarak bakıldığında cami iç ve dış yapısı bakımından geleneksel izler taşımakta üslup bütünlüğüne özen gösterilmiştir. Tuvaletler ve şadırvanlar cami iki kat altındadır. Cami TOKİ A.Ş. tarafından yapılmıştır.

GENEL ÖZELLİKLER	Mimar	Muharrem Hilmi Şenalp	İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ	Mihrap	var
	Bulunduğu ilçe	Ataşehir		Minber	var
	İnşaatın başlama tarihi	2010		Müezzin Mahfili	var
	İnşaatın bitiş tarihi	2012		Kadınlar mahfili	var
	Cami kapasitesi	10000 kişi		Aydınlatma	sarkıt avize, duvar aplikleri
	Minare sayısı	4			
	Şerefe sayısı	Üç şerefe			
	Şadırvan	var			
	Otopark	var			
	Kütüphane	yok			
	Toplantı salonu	var			
	Diğer	dini bilgilendirme ve danışma odası, alışveriş merkezi			
					

Şekil 3.6.21 Mimar Sinan Cami Uydu ve Genel Görünüşü [85] [86]

3.7. MEDİNE MESCİDİ CAMİ

3.7.1. Medine Mescidi Cami Genel Özellikleri

Medine Mescidi Cami Ataşehir ilçesinde bulunmaktadır. Bu caminin yerinde bulunan mescid 2008 yılında çıkan bir yangında yanmış aynı yerde yeni bir caminin yapımına 2009 yılında başlanmış ve 2013 yılında yapımı tamamlanmıştır. Mimarı Mahmut Sami Kirazoğlu'dur. Caminin iki adet minaresi ve bu minarelerde şerefe bulunmamaktadır. Minareler iki kademededen oluşmakta ve minaredeki her bir kademeye ayrı ayrı hoparlör monte edilmiştir. Camiye giriş yol kotundan 12 basamak çıkılarak sağlanmaktadır. Abdesthaneler, toplantı salonu ve imam odası yol kotunda bulunmaktadır. İbadet mekanı ise yol kotundan yukarıda yer almaktadır.

Şekil 3.7.1. Medine Mescidi Cami Minare ve Kesiti [55]

Şekil 3.7.2. Medine Mescidi Cami İbadet Mekanına Giriş [55]

Cami de klasik Osmanlı camilerinde yer alan merkezi tek kubbe soyutlanarak üçgenlerle yeniden yorumlanmıştır.

Şekil 3.7.3. Medine Mescidi Cami Çatı Görünümü [55]

3.7.2. Medine Mescidi Cami İç Mekan Özellikleri

Mescidi Medine Cami klasik cami mimarisinde olduğu gibi kubbe yapı örtüsüyle değil cami genelinde kullanılmış olan üçgen formunun da bir yapı örtüsü ile çözümlenmiştir.

Şekil 3.7.4. Medine Mescidi Cami Kubbe [55]

Cami ibadet mekanına girişte son cemaat yeri yerine ortada beyaz mermerden bir şadırvanın bulunduğu bir bölüm bulunmaktadır. Bu durum Bursa Ulu Caminde de görülmektedir. Şadırvanın olduğu bölümden ibadet mekanına geçiş ahşap kapı ile sağlanmaktadır. İç mekanda yer alan elemanlarda beyaz mermerden olup, mekan içindeki konumlanışı klasik Osmanlı cami mimarisindeki gibidir.

Şekil 3.7.5. Medine Mescidi Cami Şadırvan [55]

Şekil 3.7.6. Medine Mescidi Cami İbadet Mekanı Görünüş [55]

Giriş ana aksın karşısında mermer malzemeden yapılmış sade bir mihrap bulunmaktadır. Cami geneline hakim olan üçgen formu mihrap tepesinde de belirgin şekilde mevcuttur.

Şekil 3.7.7. Medine Mescidi Cami Mihrap [55]

Minberde de mermer malzeme kullanılmıştır. 7 basamaktan oluşmaktadır.

Şekil 3.7.8. Medine Mescidi Cami Minber [55]

Kürsü ve minber birbiri ile aynı formda malzeme olarak mihrap ve minber gibi mermerden yapılmıştır. 6 basamak bulunmaktadır.

Şekil 3.7.9. Medine Mescidi Cami Kürsü [55]

Mescidi Medine Cami ibadet mekanında aydınlatma olarak sarkıt avize kullanılmıştır. Çelikten yapılmış avize caminin ortasından klasik Osmanlı tarzında olduğu gibi konumlandırılmıştır. Üçgen simgeler hem ana mekandaki büyük avizde hem de diğer küçük avizelerde kullanılmaktadır. Avizelerden sarkan kandillerle de eski dönem aydınlatma geleneğine atıfta bulunulmuştur.

Şekil 3.7.10. Medine Mescidi Cami Aydınlatma [55]

Şekil 3.7.11. Medine Mescidi Cami Aydınlatma Elemanları [55]

Klasik Osmanlı camilerinde bulunan müezzin mahfili mescidi medine caminde de karşımıza çıkmaktadır. İbadet mekanına girişte sağda konumlandırılmış olan bu birim mermer malzemeden yapılmış korkuluklarında da üçgen motifler kullanılmıştır.

Şekil 3.7.12. Medine Mescidi Cami Müezzin Mahfili [55]

Kadınlar mahfiline dışarıdan giriş mümkün olduğu gibi, ibadet mekanına girişte sağdan ve soldan yukarı çıkan merdivenlerden de çıkış yapılmaktadır. Korkuluklar alüminyum malzemeden yapılmıştır. Kadınlar mahfilinden ibadet mekanı görülmemesi için ahşap seperatör kullanılmıştır.

Şekil 3.7.13. Medine Mescidi Cami Kadınlar Mahfili [55]

Cami kubbesinin alt kısmında caminin tüm duvarlarında bir büyük üçgen şeklinin yanlarına ters ve daha küçük boyutta üçgen pencereler yapılmıştır. Pencereler üçgen formunu algılatan dolu ve boş yatay şeritler halindedir. Pencerelerin alt tarafında camiye kuşatan kuşakta Arapça yazılar yazmaktadır. Arapça yazı kuşağının altından itibaren 6 kademeli biri cam biri pimapen kaplı olmak üzere iki bölüm bu pencerelerden bulunmaktadır. Duvar yüzeyleri belirli bir yüksekliğe kadar mermer, sonra yatay bir bordür bulunmakta ve üzeri tavana kadar boya ile tamamlanmaktadır.

Şekil 3.7.14. Medine Mescidi Cami Pencereler [55]

Cami zemininde mavi renkte duvardan duvara döşenmiş halı yer almaktadır. Halının üzerinde cami geneline halim olan üçgen şekli kullanılmıştır.

İncelediğimiz Medine Mescidi Cami biçimsel olarak kare plan şemasındadır. Camiye yol kotundan merdivenerle ulaşılmaktadır. Cami yapı olarak betonarme sistemle yapılmıştır. Genel olarak bakıldığında cami iç yapısı geleneksel izler taşırken dış yapısı bakımından modern izler taşımakta üslup bütünlüğüne öz konusu değildir. Tuvaletler ve şadırvanlar cami alt kat altındadır. Cami yardımlaşma derneği tarafından yaptırılmıştır.

GENEL ÖZELLİKLER	Mimar	Mahmut Sami Kirazoğlu	İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ	Mihrap	var
	Bulunduğu ilçe	Ataşehir		Minber	var
	İnşaatın başlama tarihi	2009		Müezzin Mahfil	var
	İnşaatın bitiş tarihi	2013		Kadınlar mahfili	var
	Cami kapasitesi	1500 kişi		Aydınlatma	sarkıt avize
	Minare sayısı	2(Bağımsız)			
	Şerefe sayısı	Şerefe yok			
	Şadırvan	var			
	Otopark	yok			
	Kütüphane	yok			
	Toplantı salonu	var			
	Diğer	dini bilgilendirme ve danışma odası,			
					

Şekil 3.7.15. Medine Mescidi Cami Uydu ve Genel Görünüşü [87] [55]

3.8. YEDPA CAMİ

3.8.1. Yedpa Cami Genel Özellikleri

Ataşehir ilçesinde bulunan cami, Yedpa Ticaret Merkezi'nin yanında yer almaktadır. Yedpa Cami'nin, birbiri arasında merdiven ile geçiş sağlanan farklı kotlarda iki adet ibadet mekanı bulunmaktadır. Sanki birbirinden bağımsız 2 ayrı ibadet mekanı gibi kurgulanmıştır. Bunlardan zemin katta yer alan yol ile aynı kotta olup, bu katta ibadet mekanına ek olarak abdesthaneler ve toplantı salonu da bulunmaktadır. Diğer ibadet mekanına giriş, yol kotundan bir kat merdivenden çıkılarak sağlanmaktadır. Merdivenlerden çıkıldığında avluda mermer malzemedен yapılmış bir şadırvan bulunmaktadır. Piramidal örtü sisteminden dolayı bu cami için Doğan Kuban, Alpay Karacalıyla yaptığı söyleşide "*Amerika Birleşik Devletleri hava gücünün bize hediye ettiği casus uçaklardan birini kamufler etmek için kullandığımız yapı*" şeklinde bahsetmiştir [88].

Şekil 3.8.1. Yedpa Cami Şadırvan [55]

Minareler camiden bağımsızdır. 2 adet minarede birer adet şerefe minare işlevini yitirdiğinden dolayı sadece sembolik olarak bulunmaktadır. Minareye çıkış camiden bağımsızdır.

3.8.2. Yedpa Cami İç Mekan Özellikleri

İki farklı ibadet mekanından oluşan Yedpa caminde zemin katta bulunan mekanda ağırlıklı olarak ahşap malzeme kullanılmıştır. Bu katta bulunan ibadet mekanında kadınlar mahfili bulunmamaktadır. Minber, mihrap ve kürsünün cami içerisindeki konumlanışı klasik Osmanlı mimarisindeki gibidir. Üçgen formdaki mihrap, cami duvarından dışarıya doğru çıkmamakta, aksine cami iç mekanına doğru uzanmaktadır. Minber 7 basamaklı üzeri külahlı ahşap malzemedен meydana gelmektedir.

Şekil 3.8.2. Yedpa Cami Alt Kat İbadet Mekanı [55]

Şekil 3.8.3. Yedpa Cami Alt Kat İbadet Mekanı Minber [55]

Şekil 3.8.4. Yedpa Cami Alt Kat İbadet Mekanı Kürsü [55]

Cami içerisinde etrafı cami duvarları ile çevrili ve açık hava ile ilişkisi olmayan küçük bir bahçe bulunmaktadır. Bu bahçenin doğal ışık alabilmesi için duvar yüzeyine eğrisel bir pencere yapılmıştır. Bu yeşil alan sembolik olarak ölümlü temsil etmektedir.

Şekil 3.8.5. Yedpa Cami Alt Kat İbadet Mekanı Bitki Ekme Alanı [55]

Bu bahçenin tam karşısında, kapı girişinin sağında müezzin mahfili bulunmaktadır. Bu mahfil, ahşap korkuluklarla çevrilerek ana mekandan ayrılmış ve özelleştirilmiştir.

Şekil 3.8.6. Yedpa Cami Alt Kat İbadet Mekanı Müezzin Mahfili [55]

İç mekanda aydınlatma elemanı olarak gömme aydınlatma kullanılmıştır. Pencereler belirli bir yükseklikten başlamakta ve bu yüksekliğe kadar da duvar yüzeyi dik olarak, tavana yakın olan camlar paralel eğik düz cam olarak kullanılmıştır. Camlar cami mekanın etrafını dolaşmakta, bu camlar sayesinde bahçe güneş ilişkisi de sağlanmaktadır.

Şekil 3.8.7. Yedpa Cami Alt Kat İbadet Mekanı Aydınlatma [55]

Şekil 3.8.8. Yedpa Cami Alt Kat İbadet Mekanı Cami Pencereleer [55]

Alt kat cami ibadet mekanında zeminindeki halı, kırmızı renkli tek kişilik seccade formundadır.

Birinci katta bulunan ibadet mekanına geçiş hem şadırvanın olduğu avludan, hem de zemin katta bulunan ibadet mekanının içerisinde solda ahşap malzeme ile yapılmış dönen merdivenlerle sağlanmaktadır.

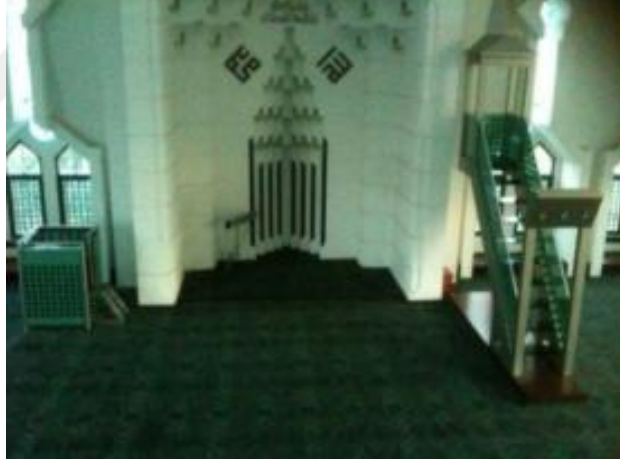
Şekil 3.8.9. Yedpa Cami Üst Kat İbadet Mekanına Giriş [55]

Bu merdivenden yukarıya çıkıldığında, burada ahşaptan farklı olarak çelik, cam ve plexiglass malzemeler kullanılarak klasikten uzak modern bir mekan bulunmaktadır. Burada iki ahşap kanattan oluşan bir kapı mevcuttur. Kapı üzerinde küçük kare pencerelerle kübik formda hareketlilik sağlanmıştır. Ayrıca Anadolu Selçuklu taç

kapı etkisi yaratmış ve stilize edilmiş mukarnas süslemeye mevcuttur. Bu katta da cami elemanlarının konumlanması klasik Osmanlı cami formunda olduğu gibidir.

Şekil 3.8.10. Yedpa Cami Üst Kat İbadet Mekanı Giriş Kapısı [55]

Şekil 3.8.11. Yedpa Cami Üst Kat İbadet Mekanı Genel Görünüş [55]

Bu katta bulunan mihrap duvarında, duvarın iç yüzeylerinde malzeme boyutları farklılaşmış, süslemeler vardır. Mihrap nişinde de düşey çizgileri oluşturan farklı malzeme veya renk kullanımı vardır. Mermer malzeme kullanılmıştır. Mihrap tavanı üst kat ibadet mekanında, kübik formlarla girintili çıkıntılı oluşu mukarnas görünümüne atıfta bulunmaktadır. Aydınlatma olarak mihrapta bulunan bu kübik formların içinde gömme spotlar bulunmaktadır.

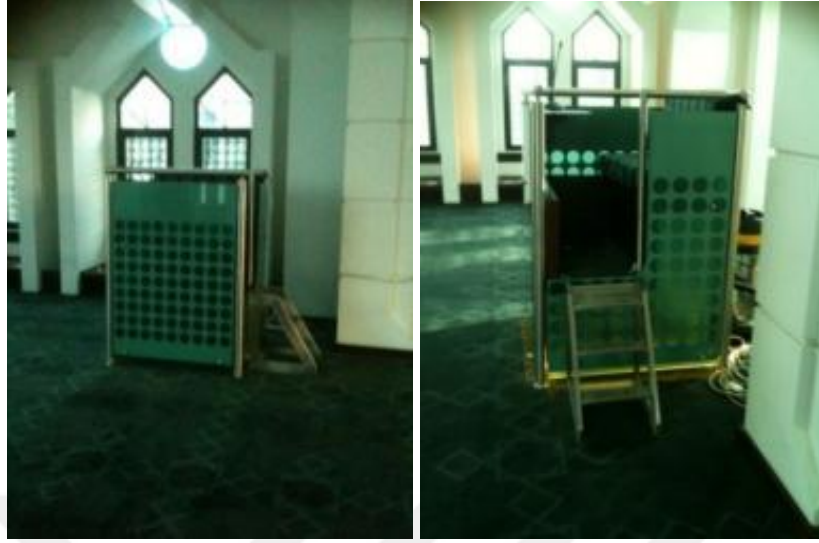
Şekil 3.8.12. Yedpa Cami Mihrap [55]

Minber üçgen piramidal külâh bir çatı, malzeme olarak da alüminyum ve plexiglass malzeme kullanılmıştır. Minber 10 basamaktan oluşmaktadır.

Şekil 3.8.13. Yedpa Cami Minber [55]

Kürsü ve minber malzeme bakımından aynı ve sade formda yapılmıştır. Kürsüye çıkış kürsüden bağımsız olan 3 basamaklı merdiven ile sağlanmaktadır. Etrafını çevreleyen pencerelerdeki cam süsleme motifleri kürsüde de kullanılmıştır.

Şekil 3.8.14. Yedpa Cami Kürsü [55]

Şekil 3.8.15. Yedpa Cami Pencere ve Kürsü Motifleri [55]

Cami pencereleri mekan içerisindeki nişlerin içerisinde. Pencerelerin arasında kilit taşı²⁸ ve onun aksında da dikey pencere bulunmaktadır. Ayrıca ince dikey camlarda da vitray kullanılmıştır. Osmanlı mimarisindeki kemer içinde iki pencere düzeninin stilize edilmiş olarak yapılmış halidir. Yine pencerelerin camında bulunan yuvarlak motifler, kürsü ve minberde de kullanılmıştır.

²⁸ Kemerin zirve noktasında yer alan taş. Tepesi kesik bir üçgen biçimindedir.

Şekil 3.8.16. Yedpa Cami Pencereleler [55]

Şekil 3.8.17. Yedpa Cami Dikey Pencereleler [55]

Aydınlatma elemanı olarak, cami etrafını çevreleyen gizli aydınlatma yapılmıştır. Tavanda kübik formda objeler bulunmaktadır. Bu objelerin içerisinde gömme spotlar vardır. Bunlar tek bir formda olmayıp girintili çıkıntılı olması tavan da hareketlilik sağlamıştır. Tavanda sade ve klasik Osmanlı camilerinden farklı olarak sarkıt aydınlatma kullanılmamıştır.

Şekil 3.8.18. Yedpa Cami Aydınlatması [55]

1.kat ibadet mekanına girildiğinde, kadınlar mahfiline mermer merdivenlerden çıkılmaktadır. Korkuluklar pleksiglass malzemedendir yapılmıştır. Kapı girişi tavana kadar girintili çıkıntılı kübik formda camlardan meydana gelmekte, buradan gelen doğal ışıktan maksimum yararlanılmaktadır. Mahfilde de cami ibadet mekanında kullanılan duvardan duvara halı kaplıdır.

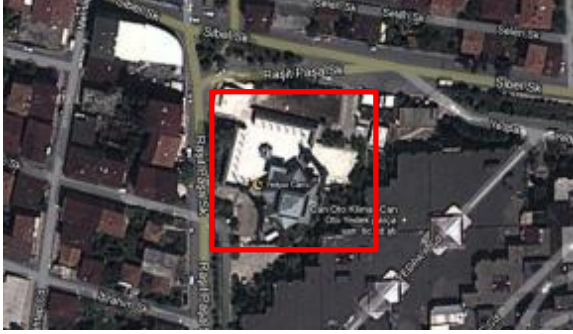

Şekil 3.8.19. Yedpa Cami Kadınlar Mahfili [55]

Bu katta zeminde kullanılan halı yeşil renkte olup üzerinde birinci kat cami genelinde kullanılan geometrik şekiller bulunmaktadır.

İncelediğimiz Yedpa Cami biçimsel olarak kare plan şemasındadır. Yedpa Cami daha önce incelediğimiz camilerden çok farklıdır. Cami dernek tarafından yapımına başlanmış bu sebeplede yapımı uzun sürmüştür. Bu süreçte ilk önce yapılan alt kat ibadet mekanı olarak ibadete açılmış, daha sonra yapılan üstkattada farklı bir tarz kullanılarak iki ibadet mekanıda kullanıma açık hale getirilmiştir. Bulunduğu arazinin eğiminden dolayı, ibadet mekanlarından bahçe katından giriş alt kat ibadet mekanına ulaşırken yol kotundan merdivenlerle çıkılarak küçük bir avlu ile de üst kat ibadet mekanına çıkılmaktadır. Cami yapı olarak betonarme sistemle yapılmıştır. Genel olarak bakıldığında cami dış yapısı bakımından modern bir görünümde, fakat iç mekanda hem klasik hemde modern tasarıdan ibaret iki ibadet mekanı bulunmaktadır. Tuvaletler ve şadırvanlar cami alt kat ibadet mekanı katındadır. Selçuklu'da üçgen formu oldukça yoğun kullanılmaktadır. Buna Selçuklu üçgeni adı verilmektedir. Cami genelinde de üçgen formlar mekan biçimlenişinde, pencerelerde ve duvar yüzeylerinde mevcuttur.

Mimar	Emre Aysu	İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ	Mihrap	var
Bulunduğu ilçe	Ataşehir		Minber	var
İnşaatın başlama tarihi	1986		Müezzin Mahfili	var
İnşaatın bitiş tarihi	2010		Kadınlar mahfili	var
Cami kapasitesi	1000 kişi		Aydınlatma	Gömme spot
Minare sayısı	2(Bağımsız)			
Şerefe sayısı	Şerefe yok			
Şadırvan	var			
Otopark	yok			
Kütüphane	yok			
Toplantı salonu	var			
Diğer	dini bilgilendirme ve danışma odası,			

	
---	---

Şekil 3.8.20. Yedpa Cami Uydu ve Genel Görünüşü [89] [55]

3.9 CUMHURİYET CAMİ

3.9.1. Cumhuriyet Cami Genel Özellikleri

Cumhuriyet Cami, Bayrampaşa'da İstanbul otogar kompleksi içinde yer almaktadır. Yapımına 2001 yılında başlanmış 2002 yılında ibadete açılmıştır. 3590 m²lik bir alan üzerine kurulu olan Cumhuriyet Cami 1500 kişilik ibadet mekanına sahiptir.

Şekil 3.9.1. Cumhuriyet Cami Plan Şeması [55]

Klasik Osmanlı külliyelerine atıfta bulunularak içerisinde kütüphane, lojman, abdesthane, kitap teşhir-satış yeri, sağlık merkezi, aşevi ve çayhanelerden oluşan küçük bir külliye yapılmıştır. Bu birimler aynı zamanda caminin sınırlarını belirlemiştir.

Şekil 3.9.2. Cumhuriyet Cami Planı [9]

Cumhuriyet Cami'nin avlusuna iki giriş mevcuttur. Bunlardan üst avluya giriş, peron kapısından yani cami ana giriş kapısından, diğer giriş ise ibadet mekanına bağlı olan alt avluya giriş merdiveninden sağlanmaktadır. Cami kütlesi iki kattan meydana gelmektedir. Alt ve üst avlulara geçiş dönen merdiven ile sağlanmaktadır.

Şekil 3.9.3. Cumhuriyet Cami Peron Giriş kapısı [9]

Şekil 3.9.4. Cumhuriyet Cami Avlular Arası Merdiven [9]

Üst avlu içerisinde lojman ve misafirhane bulunmaktadır. Bu birimlerin devamında abdest alma yerleri mevcuttur.

Şekil 3.9.5. Cumhuriyet Cami Üst Avlu Lojman Giriş Kapısı [9]

Camide minare, ibadet mekanına bitişik olarak konumlandırılmıştır. Bir adet minarede bir adet şerefe bulunmaktadır. Minare işlevini yitirdiğinden dolayı sadece sembolik olarak bulunmaktadır. Minareye çıkış cami içerisinden sağlanmaktadır. Cumhuriyet Cami'nde minare betonarme malzemeden yapılmıştır. Kare taban üzerine köşeler kırılarak sekizgen planlı bir minare inşa edilmiştir. Minare üzeri dilimli bir kubbe ile örtülmüştür. Kare plandan kırılan köşelerden şerefeye kadar

uzanan bölgeye ışık geçiren yalı baskısı tarzında yapılmış, bu sayede minare ışıklandırıldığında bu yarıklardan taşan ışıklar yatay ışık çizgileri olarak görülmektedir.

Şekil 3.9.6. Cumhuriyet Cami Minare [55]

Ayrıca avluda, minare ile aynı malzeme ve forma sahip yüksek bir anıt bulunmaktadır.

Şekil 3.9.7. Cumhuriyet Cami Avlusunda Bulunan Anıt [55]

Cumhuriyet Cami tek kubbeli kare planlıdır. Kubbe elik karkas sistemde ve dilimli olarak yapılmış sonra dış cepheler limra taşı ile kaplanmıştır. Kubbe tıpkı minarenin kubbesi gibi biçimlenmiştir. Kubbeyi taşıyan kasağa pencereler yapılmıştır. Bu pencere önlerinde, betonarmeden yapılmış ögeler kullanılmıştır. Cami ana mekanının köşe eyvanında dışa eğimli vitray uygulamalı üçgen pencereler uygulanmıştır.

şekil 3.9.8. Cumhuriyet Cami Genel Görünüş [9]

Cephelerde kullanılan ışık kırıcılar elik konstrüksiyon ile yapılmış, üzeri daha sonra limra taşı ile kaplanmıştır. Cami dış cephesinde limra taşı kullanılmıştır.

şekil 3.9.9. Cumhuriyet Cami Dış Cephe [9]

3.9.2. Cumhuriyet Cami İç Mekan Özellikleri

Cumhuriyet Cami ibadet mekanına masif ağaçtan yapılmış iki kanattan oluşan kapıdan girilmektedir. Kapının iki yanınında düşey ince niş, bu nişlerde de pencereler vardır. Böylece ana giriş kapısı, daha vurgulu hale getirilmiştir. Kapı üzerinde pirinç metal bantlarla yapılmış bir çerçeve, çerçevenin içinde pirinç çivilerle yapılmış yükselişi temsil eden üçgen formu bulunmaktadır.

Kapıdan içeriye girildiğinde son cemaat yerinde kible aksında önce rüzgarlık, ortada mermer malzemeden yapılmış bir süs havuzu ve ibadet mekanına giriş için küfi yazılarla süslenmiş taç kapı yer almaktadır. Son cemaat yerinde rüzgarlık üzerinde bulunan katta imam çalışma odası bulunmaktadır. Son cemaat yerinin üstü skylight²⁹ ile kaplanmıştır. Bu da son cemaat yerini ibadet mekanı ile bütünleştirmektedir.

Şekil 3.9.10. Cumhuriyet Cami Son Cemaat [9]

Kubbeyi taşıyan dört adet fil ayağı kolon simgesel olarak dört halifeye ithaf edilmiştir. Kolon gövdesinde mavi renkte nakış ve yazı uygulaması bulunmaktadır.

İbadet mekanına girildiğinde minber, mihrap ve kürsünün konumlanması klasik Osmanlı mimarisindeki gibidir.

²⁹ Tavan penceresi

Şekil 3.9.11. Cumhuriyet Cami Minber, Mihrap ve Kürsü Görünüşü [90]

Cumhuriyet Cami'nde mihrap Allah'a yönelişin ve ona doğru açılan kapı olarak simgelenmiş ve kapı formunda yapılmıştır. Mihrap nişinde siyah ve beyaz mermer dikmeler iç tarafta ve mihrabı çevreleyen dış çerçevede ışığı geçiren bir malzeme olan oniks³⁰ sarı mermer kullanılmıştır [17]. Mihrabın sınırları ve etrafı kufi formda varak yazılarla belirginleştirilmiştir.

Şekil 3.9.12. Cumhuriyet Cami Mihrap [9]

Mihrabın sağında bulunan minber kible duvarına bitişik konumdadır. Çelik taşıyıcı sistem üzerine iroko ve akçağaç kullanılarak kaplama yapılmıştır. Minberin

³⁰ Yarı saydam bir tür doğal taş.

üstündeki kubbe çatısı dilimli kubbe şeklinde olup dış mekanda kullanılan anıt ve minare ile aynı formda sembolik olarak yapılmıştır.

Şekil 3.9.13. Cumhuriyet Cami Minber [9]

Ahşap kürsü, caminin ibadet mekanı ile karşıtlık oluşturacak biçimde renk ve süslemeden uzak yalın bir görünüme sahiptir. Kürsü de minber gibi ahşap malzemeden yapılmıştır. Kürsüye çıkmak için 5 basamaklı ahşap bir merdiven bulunmaktadır. Cumhuriyet Cami'nde ibadet ana mekanı içerisinde müezzin mahfili bulunmamaktadır.

Şekil 3.9.14. Cumhuriyet Cami Kürsü Görünüşü [90]

Kubbe eteğinde dairesel biçimde yazılmış ayet bulunmaktadır. Kubbenin tam ortasından kubbeye asılı olan farklı çapta iki çemberden oluşan büyük dairesel formda bir aydınlatma elemanı bulunmaktadır. Yine aynı formda fakat daha küçük olan 4 adet aydınlatma elemanı da büyüğün etrafına yerleştirilmiştir.

Şekil 3.9.15. Cumhuriyet Cami Aydınlatma [90]

Şekil 3.9.16. Cumhuriyet Cami Aydınlatma Elemanları [90]

Cumhuriyet Cami köşe eyvanlarındaki üçgen pencerelerde de ibadet mekanı içinde bulunan tüm pencerelerde de vitray tekniği uygulanmıştır.

Şekil 3.9.17. Cumhuriyet Cami Pencere [90]

Kubbe altındaki kasnakta da sabit dikdörtgen pencereler bulunmaktadır. Kubbe bitimi ile mekan duvarları arasında kuşak şeklinde kufi yazı ile çevrelenmiştir.

Şekil 3.9.18. Cumhuriyet Cami Kubbe Pencere [55]

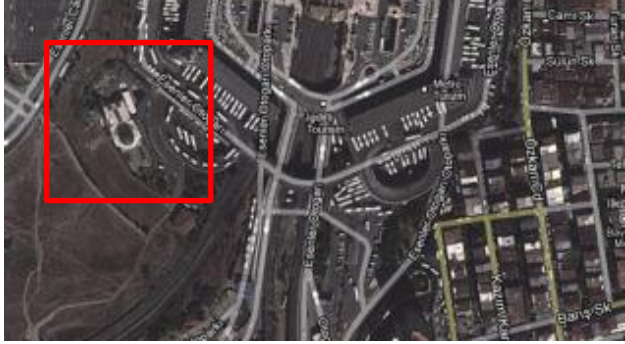

Kadınlar mahfiline, dış mekandan girişi olan mermer üzeri halı kaplı merdivenlerden çıkılmaktadır. Sol taraftaki balkon kadınlar mahfili, sağ taraftaki balkon erkekler bölümü olarak ayrılmıştır. Balkonlarda korkuluk olarak ahşap çerçeve içerisinde şeffaflık etkisini yaratmak için cam malzeme kullanılmıştır. Kadınlar mahfilinde, aydınlatma olarak gizli aydınlatma bulunmaktadır. Mahfilin tavanında kalem işi süsleme mevcuttur.

Şekil 3.9.19. Cumhuriyet Cami Kadınlar Mahfili [55]

Cami zeminindeki kırmızı renkli üzeri çiçek motifli halı, sıra belirlemek için aralarında geometrik şerit geçmektedir. Kadınlar mahfilinde kullanılan halı ile ibadet mekanında kullanılan halı aynıdır.

İncelediğimiz Cumhuriyet Cami biçimsel olarak kare plan şemasındadır. Cami kubbeli yapısı ve klasik iç mekan biçimlenişiyle geleneksel izler taşımaktadır fakat minare gövdesi, kubbeden duvara kırıklı üst yüzeyler dış görünüş bakımından farklılık oluşturmuştur. Cami yapı olarak kubbesi çelik, diğer kısımları betonarme sistemle malzeme olarak doğal taş kullanılarak yapılmıştır. Cami de bahçe şeklinde küçük bir adet avlu vardır. Genel olarak bakıldığında cami iç yapısı geleneksel izler taşırken dış yapısı bakımından modern izler taşımakta üslup bütünlüğüne söz konusu değildir. Cami, Büyük Otobüs İşletmeleri A.Ş. tarafından yaptırılmıştır.

GENEL ÖZELLİKLER	Mimar	Mehmet Çubuk Bünyamin Boran	İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ	Mihrap	var
	Bulunduğu ilçe	Bayrampaşa		Minber	var
	İnşaatin başlama tarihi	2001		Müezzin Mahfili	yok
	İnşaatin bitiş tarihi	2002		Kadınlar mahfili	var
	Cami kapasitesi	1350 kişi		Aydınlatma	Sarkıt aydınlatma, Gömme spot
	Minare sayısı	1(Bitişik)			
	Şerefe sayısı	Tek Şerefeli			
	Şadırvan	var			
	Otopark	var			
	Kütüphane	var			
	Toplantı salonu	var			
	Diğer	dini bilgilendirme, danışma odası, lojman			
					

Şekil 3.9.20. Cumhuriyet Camii Uydu ve Genel Görünüşü [91] [92]

3.10 BİLALİ HABEŞİ CAMİ

3.10.1. Bilali Habeşi Cami Genel Özellikleri

İstanbul Esenyurt ilçesinde bulunan projesi mimar Burçak Özsoy tarafından çizilen Bilali Habeş cami modern dış mimarisi yanında klasik Osmanlı cami özelliklerini taşımaktadır. Cami kapalı alanında 3000 kişi ibadet edebilecek kapasitededir. Sekizgen planlı bir camidir. Cami yan duvarları eğik beton perdelerle inşa edilmiştir. Merkezi tek kubbe etrafında onu çevreleyen 12 tane kubbecikten meydana gelmiştir. Kütlede kademeli yükselmenin sebebi dağ etkisi vermek içindir. Camiden bağımsız iki adet birbirinin simetriği yukarıya doğru sivrilen minareler bulunmaktadır. Şerefe sembolik olarak yapılmıştır. Minare yüksekliği 35 metredir.

Şekil 3.10.1. Bilali Habeşi Cami Genel Görünüş [93]

Şekil 3.10.2. Bilali Habeşi Cami Minare [55]

Cami yol kotundan yüksekte olması sebebiyle, cami avlusuna çıkış merdiven ile sağlanmaktadır. Yol kotu ile aynı seviyedeki mekanlar ise dükkan olarak işlevlendirilmiştir. Cami giriş katında cami dernek binası ve tuvaletler bulunmaktadır.

Şekil 3.10.3. Bilali Habeşi Cami Alt Kat Dükkanlar [93]

3.10.2. Bilali Habeşi Cami İç Mekan Özellikleri

Cami ibadet mekanına ahşap iki kanatlı kapıdan girilmektedir. Camiden içeriye girildiğinde modern bir dış cephe görünüşünün aksine, tamamen klasik Osmanlı iç süsleme sanatı ve Rumi desenler kullanılmıştır. İbadet mekanında tavanlarında kalem işi uygulaması yapılmıştır.

Şekil 3.10.4. Bilali Habeşi Cami İbadet Mekanı Giriş kapısı [55]

Şekil 3.10.5. Bilali Habeşi Cami Duvar Süslemeleri [55]

Bilali Habeşi Cami'nde minber, mihrap ve kürsünün konumlanması klasik Osmanlı mimarisindeki gibidir.

Şekil 3.10.6. Bilali Habeşi Cami İbadet Mekanı Görüntüş [55]

Camide kullanılan mihrap, önünde bulunan bir kısımla beraber, zeminden yükseltilmiş ve böylece özelleştirilmiştir. Bu mekanın iki tarafındaki duvar yüzeyinde süslemeler bulunmakta ve bu duvar yüzeyinden dışa doğru çıkma yapmıştır. Malzeme olarak mermer kullanılmıştır. Mihrap içeriye doğru kademelendirilmiştir. Varak süslemeler yapılan mihrabın iç orta kısmında sarkıt avize kullanılarak bölgesel aydınlatma yapılmıştır. Mihrabın sağında ve solunda ayaklı aydınlatma elemanı bulunmaktadır. Klasik Osmanlı ve Selçuklularda olduğu gibi mihrabın iç yüzeyinde mukarnas elemanlar yer almaktadır.

Şekil 3.10.7. Bilali Habeşi Cami Mihrap [55]

Şekil 3.10.8. Bilali Habeşi Cami Mihrap İçi Aydınlatma Elemanı [94]

Mihrabın sağında bulunan minber de mermerden yapılmıştır. Minber mihrap duvarından bağımsızdır. Altındaki kemerli bölümden geçiş bulunmaktadır. Minberin basamak sayısı 15'tir. Minber kadınlar mahfili kotuna kadar yükselmektedir. Üzeri 4 ayaklı baldakenle oluşturulan bir örtü ile örtülmüştür. Minberin kenarlarında rumi süslemeler mevcuttur.

Şekil 3.10.9. Bilali Habeşi Cami Minber [55]

Mihrabın solunda bulunan kürsü iç mekana uyumlu olması için mihrap ve minber gibi mermer malzemedен yapılmıştır. Biçimleniş bakımından minberde kürsü gibi mihrap duvarından bağımsız olarak konumlanmıştır.

Müezzin mahfili zeminden yükseltilmiş, mermer korkuluklarla çevrelenmiştir. Rumi süslemeler mevcuttur.

Şekil 3.10.10. Bilali Habeşi Cami Kürsü [55]

Şekil 3.10.11. Bilali Habeşi Cami Müezzin Mahfil [55]

Bilali Habeşı caminde duvar ve tüm tavan kaplama kalem işi ile yapılmıştır. Aydınlatma olarak cami genelinde çeşitli ölçülerde kristal cam sarkıt avizeler kullanılmıştır. Cami içerisinde en büyük ölçülerdeki avize cami ana kubbesinin altında kullanılan avizedir.

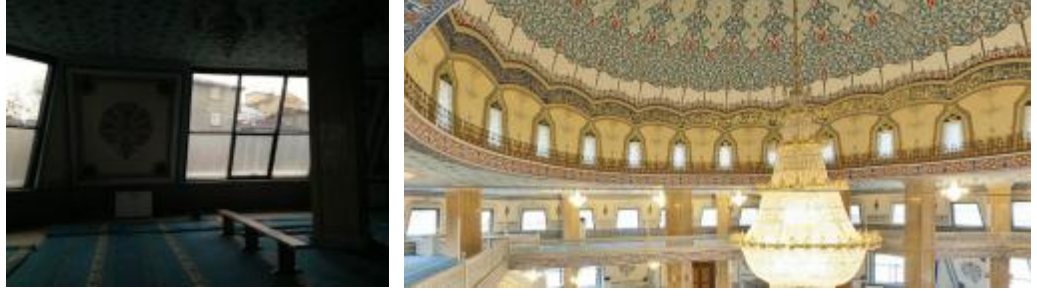

Şekil 3.10.12. Bilali Habeşı Cami Tavan Süslemeleri [55]

Şekil 3.10.13. Bilali Habeşı Cami Aydınlatma [94]

Pencereler, dış cephenin eğiminden dolayı cami içerisinde de eğimli olarak bulunmaktadır. Bu pencereler cami dış görünüşünde mevcut olan piramidal şekildedir. Bu şekile uyumlu olarakta duvar kısımları dışındaki yerlerde pencereler mevcuttur. Caminin dört cephesini de bu şekilde çevrelenmektedir. Kubbenin bittiği bölümde sabit pencerelerle bir kuşak mevcuttur.

Şekil 3.10.14. Bilali Habeşi Cami Pencereleler [55] [95]

Camide kadınlar mahfiline çıkan merdiven mekan içinde farklı ve belirgin bir konumdadır. Yukarıya çıkıldığında kadınlar mahfili ortada bulunan ibadet ana mekanı etrafı boyunca tüm katı çevrelemektedir. Burada da hem duvar hem de tavanda kalem işi süslemeler mevcuttur. Caminin genelinde hakim olan kolonların kadınlar mahfilindeki kısımlarıda aşağıdan yukarıya ahşap malzeme ile kaplanmıştır. Bu katta mevcut olan pencerelerin etrafı kalem işi ile çerçevelemiş şekilde süslenmiştir. Pencerelerin altından kadınlar mahfilinin tabanına kadar tüm kat boyunca yine kalem işi süsleme mevcuttur. Zemin kaplaması cami genelinde mevcut olan duvardan duvara halı kaplamadır.

Şekil 3.10.15. Bilali Habeşi Cami Kadınlar Mahfiline Çıkış Merdiveni[95]

Şekil 3.10.16. Bilali Habeşi Cami Kadınlar Mahfili [95]

Caminin geneline hakim olan büyük kubbenin etrafında 12 küçük kubbe bulunmakta bunların içerisinde de yine büyük avizeyle uyumlu küçük avizeler mevcuttur.

Şekil 3.10.17. Bilali Habeşi Cami Küçük Kubbeler [95]

Cami zeminindeki halı turkuaz renkte üzeri motifli olup sıra belirlemek için aralardan mihraba paralel şerit geçmektedir. Cami halısı incelediğimiz diğer camilerden farklı olarak halının ortasında cami ana kütesini simgeleyen bir göbek bulunmaktadır. Kadınlar mahfilinde kullanılan halı da ibadet mekanı ile aynıdır.

İncelediğimiz Bilali Habeş Cami biçimsel olarak kare plan şemasındadır. Bilali Habeş caminin dış görünüşü olarak tamamen çağdaş cami mimarisi görünümünde, iç mekanda ise aydınlatmadan minber mihrap görselliğine kadar tüm birimlerde klasik Osmanlı mimarisine bağlı kalınmıştır. Üslup bütünlüğü söz konusu değildir. Camiye yol kotundan merdivenerle ulaşılmaktadır. Cami yapı olarak betonarme sistemle

yapılmıştır. Şadırvan cami ibadet mekanı giriş katındadır. Cami alt katında dükkanlar bulunmaktadır. Bu dükkanlardan elde edilecek gelir, camilerin ihtiyaçlarını karşılamak için cami yardımlaşma derneği tarafından yaptırılmıştır.

GENEL ÖZELLİKLER	Mimar	Burçak Önsoy	İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ	Mihrap	var
	Bulunduğu ilçe	Esenyurt		Minber	var
	İnşaatin başlama tarihi	2009		Müezzin Mahfili	var
	İnşaatin bitiş tarihi	2014		Kadınlar mahfili	var
	Cami kapasitesi	1500 kişi		Aydınlatma	Sarkıt aydınlatma, Gömme spot
	Minare sayısı	2(Bağımsız)			
	Şerefe sayısı	Tek Şerefeli			
	Şadırvan	yok			
	Otopark	var			
	Kütüphane	var			
	Toplantı salonu	var			
	Diğer	dini bilgilendirme, danışma odası,			
					

Şekil 3.10.18. Bilali Habeşi Camii Uydu ve Genel Görünüşü [96] [97]

3.11. SANCAKLAR CAMİ

3.11.1. Sancaklar Cami Genel Özellikleri

Sancaklar Cami mimar Emre Arolat tarafından 2011-2013 yılları arasında İstanbul'un Büyükçekmece ilçesinde inşa edilmiştir. Cami dış görünüşü itibariyle farklı mimariye sahiptir. Yerin 6mt. aşağısına inşa edilen Sancaklar Caminin dünya mimarlık festivalinde ödülü bulunmaktadır. Hz. Muhammed'e ilk vahinin indiği yer olan Hira mağarası esin kaynağı olmuştur. Sancaklar Camine yaklaşıldığında taştan örülmüş cami duvarlarının içerisinde yapının iki ayrı kotu bulunmaktadır. Üst kotta avlu duvarının çevrelediği kamusal alanda bulunan açık otopark mevcuttur. Ayrıca avluda 3 adet musalla taşı ve minare bulunmaktadır.

Şekil 3.11.1. Sancaklar Cami Genel Görünüş [55]

Bahçeden aşağıya inen merdivenlerden caminin giriş kapısına inilmektedir. Cami geleninde kullanılan malzeme Muğladan getirilmiş olan kayrak taşıdır.

Şekil 3.11.2. Sancaklar Cami Merdivenler [98]

Merdivenlerden aŖađıya inildiğinde sağ tarafta, ortada yürüme mekanının olduğu aynı zamanda koridorlar ile iki ayrı birime ayrılmıŖ bölüm bulunmaktadır. Bu mekanlardan sağ tarafta yer alan bölüm ibadet mekanı, sol tarafta bulunan bölüm ise kütüphane ve cami bilgilendirme birimlerinin yer aldığı bölümdür. İbadet mekanı ana kapısına koridordan geçilerek ulaŖılmaktadır.

Ŗekil 3.11.3. Sancaklar Cami İbadet Mekan GiriŖ Koridoru [55]

İbadet mekanı giriŖ kapısı, iki kanatlı ve iki farklı renkten oluŖan ahŖap malzemeden yapılmıŖtır.

Ŗekil 3.11.4. Sancaklar Cami İbadet Mekan GiriŖ Kapısı [55]

Cami giriş kapısının karşısında bulunan mekanda kütüphane, çay salonu ve oturma bölümleri mevcuttur. Kütüphane camiden bağımsız olup girişi, mekanın iki tarafından da sağlanmaktadır.

Şekil 3.11.5. Sancaklar Cami Kütüphane, Çay Salonu ve Oturma Salonu [55]

Şekil 3.11.6. Sancaklar Cami Kütüphane Giriş Kapıları [99]

Şekil 3.11.7. Sancaklar Cami Kütüphane [55]

Cami 650 kişi kapasitesine sahiptir. Sancaklar camine yaklaşıldığında taştan örölmüş cami duvarlarının içerisinde minare prototipinden ęok farklı bir minare bulunmaktadır. Cami geneline hakim olan doğal taş kaplaması, minarede de kullanılmıştır. Minarenin iki tarafında da allahüekber yazmaktadır. Minareye ęıkıř camiden bağımsız değil, caminin içerisinde bulunan merdivenlerden sağlanmaktadır. Sancaklar caminin minaresi klasik Osmanlı mimarisinden ęok farklı minare görönumünden ęok uzak sembolik olarak bir fabrika bacasını andırır dikdörtgen şekildedir.

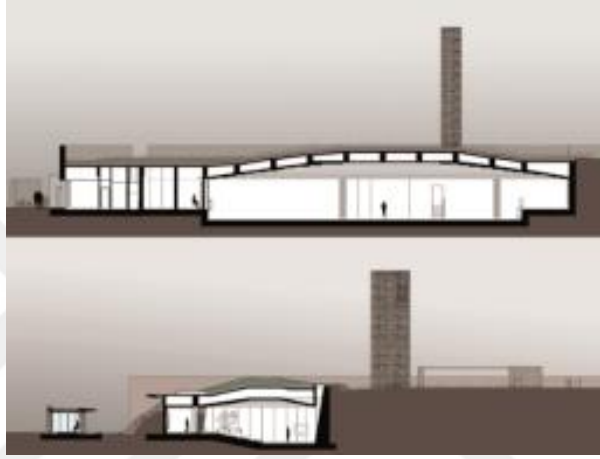
şekil 3.11.8. Sancaklar Cami Minare [55]

şekil 3.11.9. Sancaklar Cami Minare ęıkıř Bölümü [55]

3.11.2. Sancaklar Cami İç Mekan Özellikleri

Sancaklar Cami alışıla gelmiş olan kubbeli cami formundan çok farklıdır. Cami yatay oranlarda bir iç mekana sahiptir. İbadet mekanının yatay olması bize Arap camilerinde ki gibi herkesin eşit olma durumunu sembolize etmek için olduğunu anımsatmış, bir tür eşitlik sembolize edilmiştir.

Şekil 3.11.10. Sancaklar Cami Kesit [98]

Girişte tam karşımızda, boylu boyunca bir kible duvarı mevcuttur. Kible duvarı yukarıdan süzülen bir ışıkla aydınlanmaktadır.

Şekil 3.11.11. Sancaklar Cami Kible Duvarı [55]

Namaz kılma bölümü ve tavan farklı yüksekliklerle kademeli olarak hareketlendirilmiştir. Malzeme, mekan ile uyumlu betondur.

Şekil 3.11.12. Sancaklar Cami İbadet Mekanı [98]

Yapının brüt beton duvarları mekana farklı ve alışılmışın dışında bir hava katmaktadır. Loş olan mekan mihrap duvarından süzülen ışık ile, basamak altlarına belirleyici özellik katması amacıyla ve kible duvarının karşı duvarında da yerden gömme aydınlatmalar kullanılarak ışık oyunları yapılmıştır.

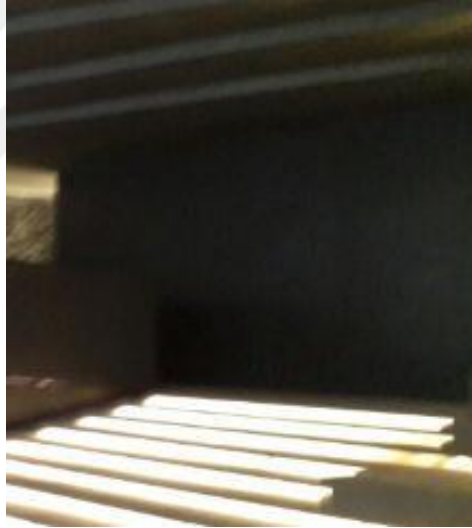

Şekil 3.11.13. Sancaklar Cami Aydınlatma [98]

Şekil 3.11.14. Sancaklar Cami Kible Duvarı Aydınlatma [98]

Şekil 3.11.15. Sancaklar Cami Basamak Aydınlatmaları [55]

Cami ibadet mekanına girildiğinde 4 geniş basamak ile mihrap, minber ve kürsünün yer aldığı mihrap duvarı seviyesine inilmektedir. Mihrap, minber ve kürsünün iç mekandaki konumları, klasik cami şeması ile uygunluk sağlamaktadır. Mihrap giriş kapısının tam karşı aksında yer almaktadır. Mihrap kible duvarına açılmış bir niş biçimindedir. Etrafindan ışık süzülmemektedir. Minber klasik cami mimarisinden farklı bir görünümde olup sadece basamaklardan oluşan bir kütle görüntüsündedir. Minber 6 basamaktan oluşmaktadır. Minberden aynı zamanda minareye çıkış sağlanmaktadır. Kürsü duvarında vav harfi kullanılmıştır. Kürsü konum olarak klasik

Osmanlı mimarisindeki gibi mihrabın solunda bulunmakta fakat form olarak farklıdır. İbadet mekanına girişte sol duvarda konumlandırılmıştır. Duvardan ahşap bir çıkıntı yapılmıştır.

Şekil 3.11.16. Sancaklar Cami Mihrap [55]

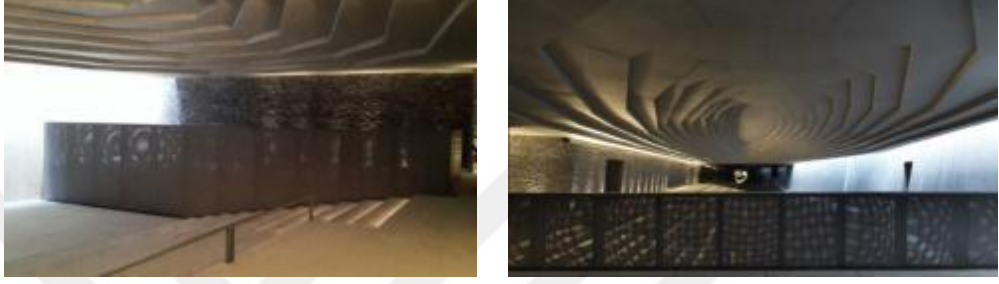

Şekil 3.11.17. Sancaklar Cami Minber [55]

Şekil 3.11.18. Sancaklar Cami Kürsü [98]

Kadınlar mahfili, ibadet mekanına girdikten sonra girişteki basamaklardan inmeden sağ tarafta bulunmakta ve mihrap duvarına kadar ahşap paravanla ayrılmış ve mekandan ayrı bir bölüm izlenimi yaratılmıştır. İncelediğimiz diğer camilerde kadınlar mahfili üst katta konumlandırılırken sancaklar caminde ibadet mekanı içerisindedir.

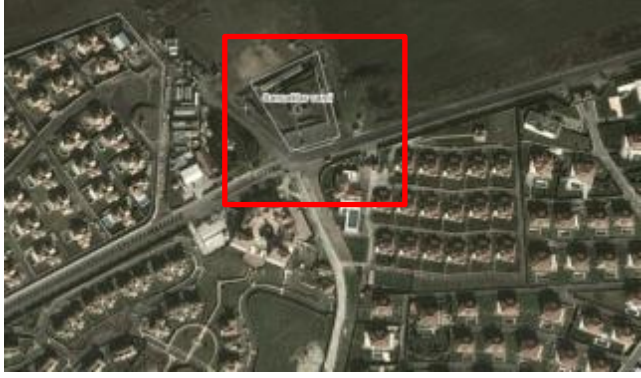

Şekil 3.11.19. Sancaklar Cami Kadınlar Mahfili [55]

Cami de hiç pencere bulunmamaktadır. Cami genelinde gömme spot aydınlatma elemanları yer almaktadır. Yer döşemesi olarak duvardan duvar sade ve tek renkte halı kullanılmıştır.

İncelediğimiz Sancaklar Cami biçimsel olarak dikdörtgen plan şemasındadır. Cami hem dış hem de iç görünüş olarak tamamen çağdaş cami mimarisi görünümünde üslup bütünlüğü söz konusudur. Camiye yol kotundan merdivenerle inilerek ulaşılmaktadır. İç mekan oldukça yalın, brüt beton kullanılmış. Bu malzeme kullanımı ve yalınlık kavramı iç mekandaki tüm birim ve elemanlarda da söz konusu. Cami zemin altında yer aldığı için, diğer camiler gibi kütleli olarak kendini göstermemektedir. Doğal aydınlatma yok ama yapılan yapay aydınlatma ile ışığın iç mekandaki süzülmesi, daha ruhani bir ortam yaratmaktadır. İç mekanda hiç süsleme yoktur, hiçbir eleman birbirinin önüne geçmemekte, mekanlar oldukça nettir. Böylece tamamen ibadete odaklanılmaktadır. Cami yapı olarak betonarme sistemle yapılmıştır. Şadırvanlar cami ibadet mekanı giriş katındadır. Cami, Sancak grup ve Sancaklar Vakfı tarafından yaptırılmıştır.

GENEL ÖZELLİKLER	Mimar	Emre Arolat	İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİ	Mihrap	var
	Bulunduğu ilçe	Büyükçekmece		Minber	var
	İnşaatin başlama tarihi	2011		Müezzin Mahfili	yok
	İnşaatin bitiş tarihi	2013		Kadınlar mahfili	var
	Cami kapasitesi	650 kişi		Aydınlatma	Gömme spot
	Minare sayısı	1(Bitişik)			
	Şerefe sayısı	Şerefesiz			
	Şadırvan	Yok			
	Otopark	Var			
	Kütüphane	Var			
	Toplantı salonu	Var			
	Diğer	dini bilgilendirme, danışma odası,			

	
---	--

Şekil 3.11.20. Sancaklar Cami Uydu ve Genel Görünüş [100] [98]

CAMİLER	BULUNDUĞU İLÇE	İNŞAAT BAŞLAMA YILI	İNŞAAT BİTİŞ YILI	MİNARE SAYISI	AYDINLATMA	İBADET MEKANI DIŞINDA BULUNAN BİRİMLER	GELENEKSEL ŞADIRVAN
KARACAAHMET ŞAKİRİN CAMİ	Üsküdar	2005	2009	2	Sarkıt Avize	Dini Bilgilendirme Ve Danışma Odası	Avluda Var
YEŞİL VADİ CAMİ	Ümraniye	2007	2010	1	Sıva Altı Gömme Spotlar	Dini Bilgilendirme Odası, Kütüphane, Toplantı Salonu	Yok
REFİYE SOYAK CAMİ	Ümraniye	2003	2004	1	Sarkıt Avize, Duvar Aplikleri	Dini Bilgilendirme Odası, Lojman	Yok
DUMANKAYA CAMİ	Pendik	2006	2009	1	Sarkıt Avize, Duvar Aplikleri	Dini Bilgilendirme Odası, Toplantı Salonu	Avluda Var
KOZYATAĞI MEHMET ÇAVUŞ CAMİ	Kozyatağı	1981	1997	1	Sarkıt Avize, Sıva Altı Gömme Spotlar	Dini Bilgilendirme Odası, Kütüphane, Toplantı Salonu	Yok
MİMAR SİNAN CAMİ	Ataşehir	2010	2012	4	Sarkıt Avize, Duvar Aplikleri	Dini Bilgilendirme Odası, Toplantı Salonu, Dükkanlar	İbadet Mekanı İçerisinde Var
MEDİNE MESCİDİ CAMİ	Ataşehir	2009	2013	2	Sarkıt Avize	Dini Bilgilendirme Odası, Toplantı Salonu	İbadet Mekanı İçerisinde Var
YEDPA CAMİ	Ataşehir	1986	2010	2	Sıva Altı Gömme Spotlar	Dini Bilgilendirme Odası, Toplantı Salonu	Avluda Var
CUMHURİYET CAMİ	Esenler	2001	2002	1	Sarkıt Avize Sıva Altı Gömme Spotlar	Dini Bilgilendirme Odası, Toplantı Salonu, Kütüphane Lojman, Dükkanlar	İbadet Mekanı İçerisinde Var
BİLALİ HABEŞİ CAMİ	Esenyurt	2009	2014	2	Sarkıt Avize Sıva Altı Gömme Spotlar	Dini Bilgilendirme Odası, Kütüphane, Toplantı Salonu, Dükkanlar	Yok
SANCAKTAR CAMİ	Büyükçekmece	2011	2013	1	Sıva Altı Gömme Spotlar	Dini Bilgilendirme Odası, Kütüphane, Toplantı Salonu	Yok

4. DEĞERLENDİRME-SONUÇ

Çalışma kapsamında İstanbul'da 1980 yılından günümüze kadarki süreçte inşa edilen 11 caminin genel özellikleri tabloda kısaca özetlenmiş ve Tablo 4.1'de verilmiştir. Çalışmada yeni yerleşim ve gelişim gösterecek yerlerin daha fazla olduğunu, Anadolu yakasında inşa edilmiş olan 8 adet cami incelenmiş olsa da, özellikle mimarileri bağlamında önemli oldukları için Avrupa yakasında da inşa edilmiş olan 3 adet cami çalışmaya dahil edilmiştir.

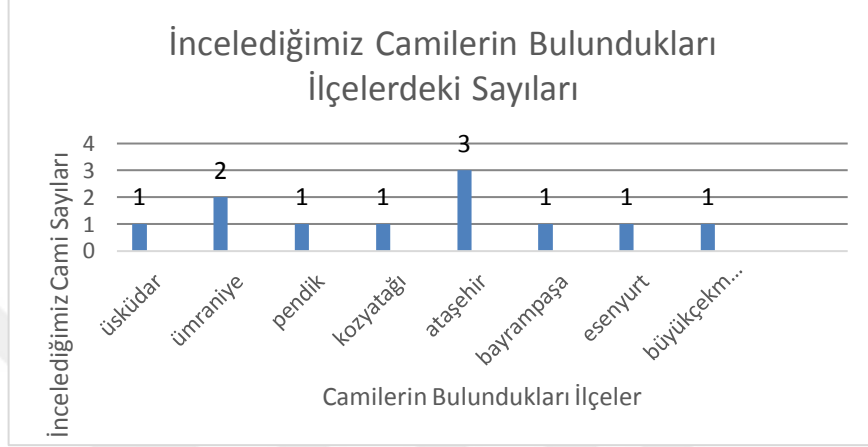
İncelenen 11 caminin, özellikle Ataşehir gibi yeni kurulan yerleşim yerlerinde, ayrıca kentsel mekanda büyük bir değişim yaşayan Ümraniye, Pendik, Kozyatağı, Esenler, Bayrampaşa, Büyükçekmece ve Üsküdar gibi yerlerde inşa edildikleri dikkati çekmektedir. Bu durum, Türk İslam şehirlerinin bir cami etrafına kurularak gelişim gösterdiği İslami şehircilik anlayışını akla getirmektedir. (Tablo 4.2.)

Yapılan incelemelerde cami mimarisinin aslında gelişim sürecinde, ihtiyaç doğrultusunda bazı birimlerin sadece sembolik olarak inşa edildiği zamanla gelişen teknolojiyle gereksinimlerinin olmadığı gözlemlenmiştir. Fakat mimari yapı olan caminin dini olarak olmazsa olmazları arasında olduğu düşünülen minare, günümüzde yapılan camilerde sembolik olarak yapılmaktadır.

Bu camilerden yalnızca 2'si 2000 yılından önce projelendirilmiştir. Diğer 9 caminin projelendirilmesi 2000 yılından sonra olmakla birlikte, 4 cami de 2005 yılından sonra projelendirilmiştir. 2005 yılından sonra proje çalışması yapılan camilerden 2'sinin Ataşehir'de yer alması, bu bölgenin sahip olduğu yapılaşma potansiyeli ile ilgilidir. Bilindiği gibi, özellikle 1999 depremi sonrasında Ataşehir'in İstanbul'un kentsel mekanında sahip olduğu konum ve önem başka bir biçime çevrilmiştir. Çok katlı gökdelenler, residanslar ve kapalı sitelerden oluşan bu konut yerleşimi, aynı zamanda yeni, farklı ve modern bir yaşam biçimini de tanımlamaktadır. Bu bağlamda, bu camilerin söz konusu kent yaşamının yer aldığı bir bölgede inşa edilmesi dikkat çekicidir. Benzer biçimde, Ümraniye ve Çekmeköy gibi bölgelerinde özellikle 2000 yılından sonra yeni yerleşim alanı potansiyeli olarak görüldüğü, hızlı bir yapılaşmaya

maruz kaldığı, sayısız toplu konutların ve kapalı sitelerin inşa edildiği düşünülürse, anlam kazanmaktadır.

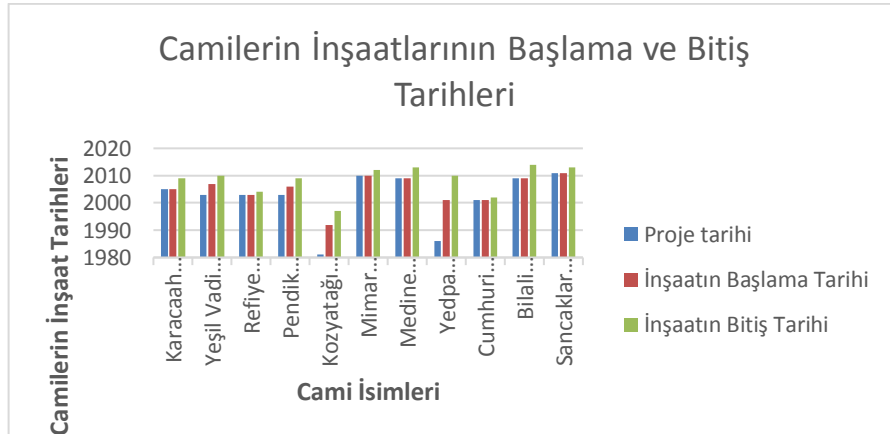
Tablo 4.2. Camilerin Kent İçerisindeki Konumları

Camilerin projelendirilme, inşaatın başlaması ve tamamlanması gibi verileri ele alındığında ise; Kozyatağı Mehmet Çavuş Cami ve Yedpa Cami dışındaki 9 caminin, projelendirildikten sonraki birkaç yıl içinde inşaatın tamamlanarak kullanıma açıldığı görülmektedir. Söz konusu 2 caminin yaklaşık 10 yıldan fazla süren bu süreci, camiye yaptıran dernekler, şirketler ve halk tarafından sağlanan desteklerle inşa edilmeleri ile ilgilidir. Özellikle projeleri 2000 yılından sonra tamamlanan camilerin 4 tanesi neredeyse proje sürecinden sonraki 1-2 yıl içerisinde tamamlanmıştır.

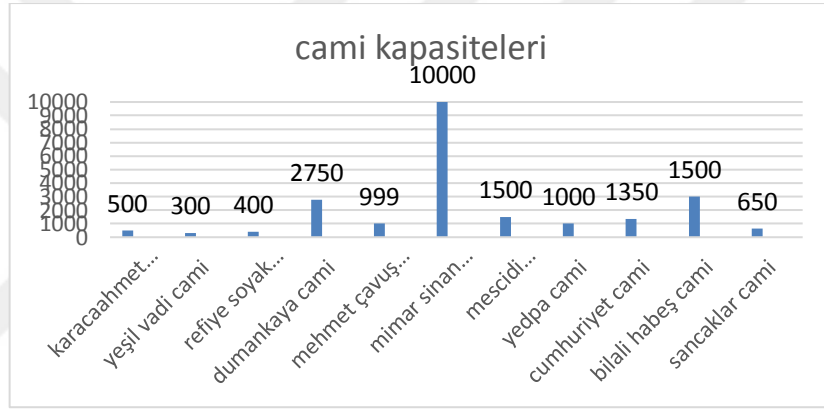
(Tablo 4.3.)

Tablo 4.3. Camilerin İnşaatına Başlama ve Bitiş Tarihleri

Bu camilerin, kapasitelerinin 300-10000 kişi arasında değişiklik gösterdiği görülmektedir. Camilerin kapasitelerinden 8'inde çok büyük bir farklılık olmamasının yanında Ataşehir'deki Mimar Sinan caminin kapasitesi 10000 kişiliktir. Kapasitenin bu denli büyük olması ise gelişmekte olan bir ilçe olması ve yapımında Mimar Sinan camilerindeki görkemi ve benzerliği taklit etmesidir. Cami yapımı sırasında da bu benzerlikten dolayı basında sıkça adından söz ettirmiş bu dönemde eskiye dönük bir cami yapmanın ne denli doğru olduğu tartışma konusu olmuştur (Tablo 4.4.)

Tablo 4.4. Camilerin Kapasiteleri

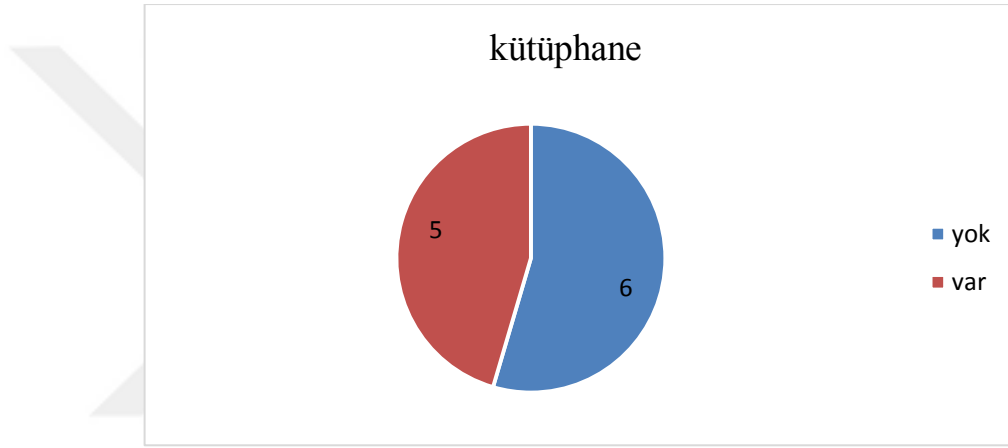
Diğer taraftan, her ne kadar bu camiler son 20 yıl içerisinde inşa edilmiş olsalar da, tıpkı klasik Osmanlı külliyesi gibi benzer bir mimari anlayış göstermektedir. Camiler ibadet işlevi dışında, sosyal ve kamusal başka işlevlere sahip olan farklı mekanlar da barındırmaktadırlar. Klasik külliyelerde farklı işlevler bağımsız yapılar halinde yer almaktayken, incelenen camilerde bu ikincil işlevlerin bağımsız yapılar yerine cami yapısının farklı katlarında konumlandırıldıkları görülmektedir. Bilindiği gibi, Osmanlı döneminde kamusal işlevlere sahip imarethane, medrese, şifahane vb. gibi yapıların inşa edilmesi devletin sorumluluğunda olmadığı için vakıf sistemi ile ayrıntılı olarak yapılan külliyelerin bir parçası olarak inşa edilmekteydiler. Günümüzde ise, bu ve benzeri hizmetler devletin sorumluluğunda olduğu için, günümüzde inşa edilen camilerde bunların yerine konferans salonu, kütüphane gibi özel girişimler veya dernekler tarafından sunulabilen hizmetler yer almıştır. Bu bağlamda, son yıllarda inşa edilmiş olan camiler yalnızca bir ibadet mekanı olmaktan

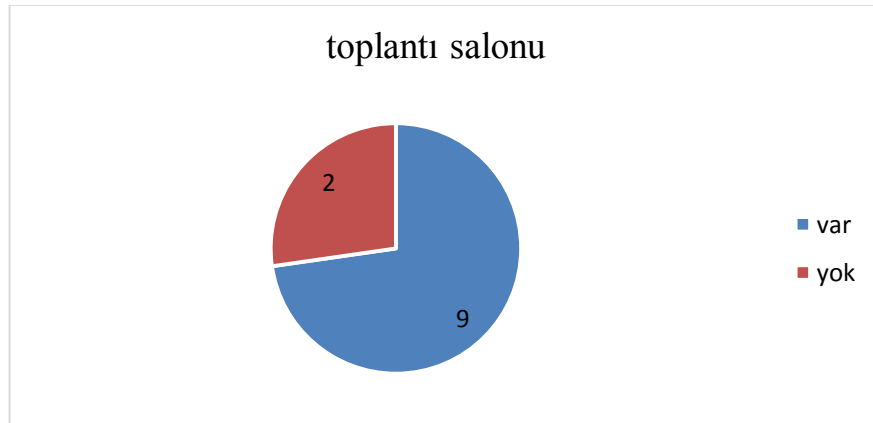
öte, birer kompleks olma özelliği göstermektedir. Önceden külliye içerisnde bulunan medreseler yerine kütüphane ve toplantı salonları almıştır.

Bu camilerin 5 adedinde kütüphane, 9 adedinde toplantı salonu yer almaktadır. Toplantı salonu 6 camide alt katta, 3 camide de binadan bağımsız olarak aynı katta bulunmaktadır. 2 camide toplantı salonu bulunmamaktadır (Tablo 4.5. ve Tablo 4.6.).

Tablo 4.5. Camilerdeki Kütüphane Durumu

Tablo 4.6. Camilerdeki Toplantı Salonu Durumu

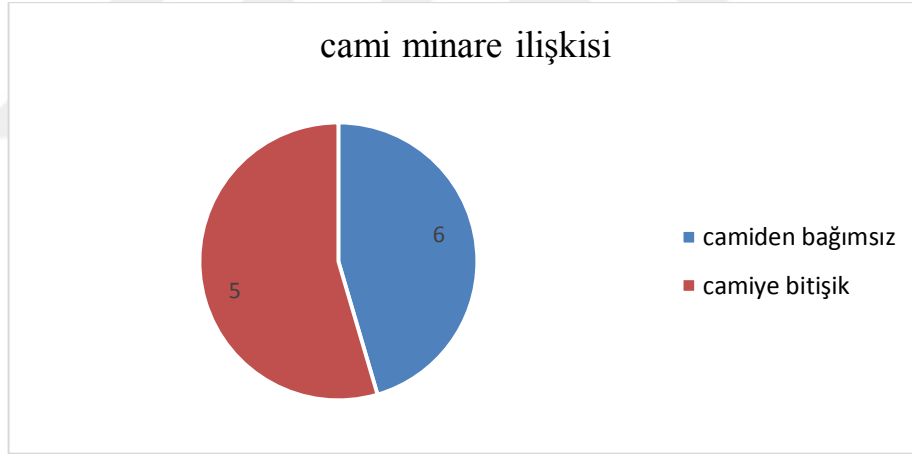

Günümüzde gelişen teknoloji ile birlikte, klasik dönem cami elemanlarının bazıları işlevini yitirmiş olsada, halen camilerle birlikte inşa edilmeye devam edildiği göze çarpmaktadır. Örneğin, namaz vakitlerini haber vermek için inşa edilmeye başlanmış olan minareler gibi. Bilindiği gibi, müezzinlerin ezan okumak için artık minarelere

çıkılmakta minarelerin üzerine yerleştirilen hoparlör teknolojilerden yararlanılmaktadır.

Ancak incelenen 11 caminin hepsinde sembolik de olsa minare inşa edildiği görülmektedir. Bu camilerden 6 adedinde 1'er minare, 4 adedinde 2'şer minare ve 1 tanesinde de 4 minare bulunmaktadır. Bu minarelerin kimi cami yapısından bağımsız olarak inşa edilirken kimisi ise cami yapısına bitişiktir. Camilerin tamamının minareye sahip olması, bu durumun işlevsel bir tercih değil; tamamen simgesel bir eleman olarak kullanıldığını düşündürmektedir. Cami yapısından daha yüksek olan bu minareler, kent silüetinde görsel olarak camilerin sahip oldukları etkiyi arttırmakta ve vurgulamaktadır. (Tablo 4.7.)

Tablo 4.7. Camilerdeki Minare Durumu

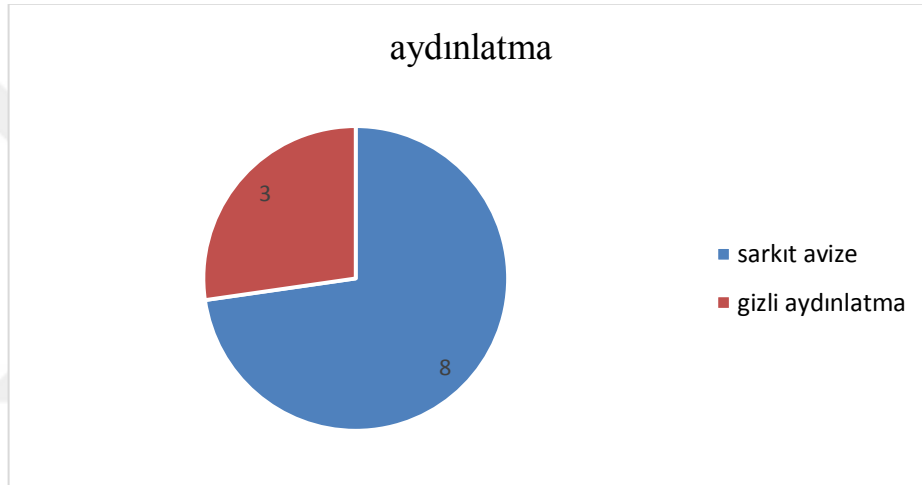

Tüm camilerin ana ibadet mekanı zemininde kaplama olarak halı kullanıldığı görülmektedir. Cami genel tasarımı veya iç mekan biçimlenişi ister geleneksel ister çağdaş yaklaşım ve özellikleri taşınsın; tüm camilerin zemini halı ile kaplanmıştır. Halılar turkuaz, bordo ve yeşil gibi renklerin hakim olduğu süslemeden uzak sade olarak yapılmaktadır. Yine de her halıda şeritlerle sıralar yani sahnin oluşturulmuş ya da seccade biçimleri ile bireysel sınırlar tanımlanmaktadır. Bazılarında bu şeritler girişten mihraba doğru yönelimi belirlemekte, bazıları ise mihraba paralel olarak sahninleri belirlemektedir.

Aydınlatma olarak genelde klasik camilere benzerlik bakımından ibadet mekanında gösterişli avizeler kullanılmış olmakla beraber bazı camilerde tam aksine gizli aydınlatmalar ve modernize edilmiş formda avizeler mevcuttur. Bazı camilerde vurgulanmak istenen bölümlerde, bu vurgu aydınlatma ile sağlanmıştır. Bazı camilerde de mihrap veya minberde bölgesel aydınlatma yapılmıştır. Kadınlar mahfilinde de aydınlatma elemanları camiyle uyumlu olarak kullanılmıştır.

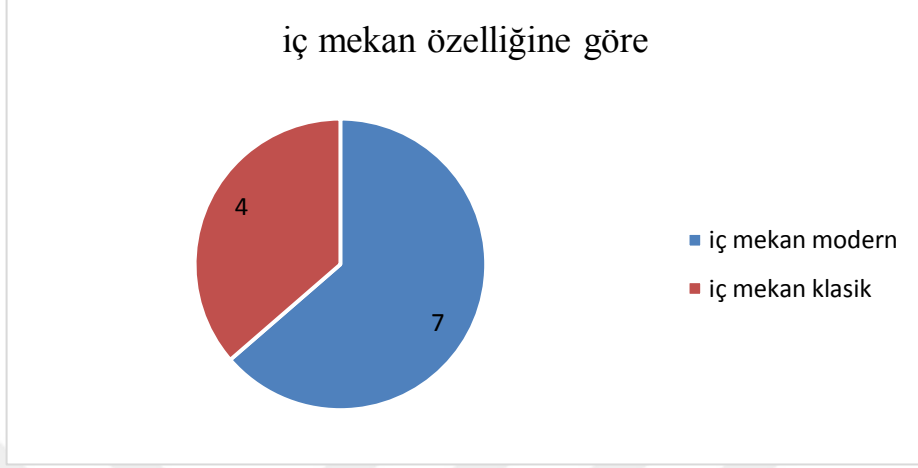
(Tablo 4.8.)

Tablo 4.8. Camilerde Kullanılan Aydınlatma Elemanları

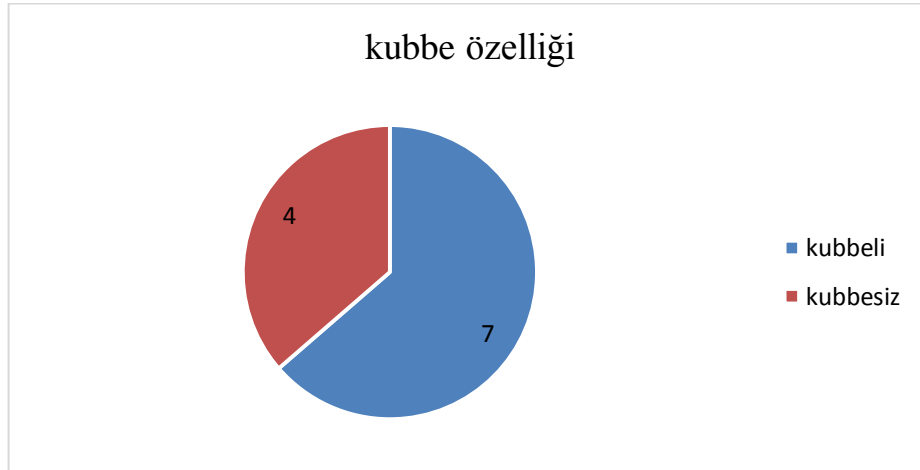
İncelediğimiz camilerde iç ve dış mekan uyumu bakımından farklılıklar mevcuttur. Genel olarak iç mekanlar da klasik bir ibadet mekanı görünümü mevcut iken dış mekanda da modern bir görünüş mevcuttur. Aslında bunun sebebi eskiden beri gelen bir cami kültürünün ve birimlerinin kullanılmamış olmasına rağmen dini bir sembol olarak devam ettirme düşüncesidir. (Tablo 4.9. ve Tablo 4.10.)

Tablo 4.9. Camilerde İç Mekan Özellikleri Genel Görünüş

Camilerde kullanılan üst örtü birimi de düz ve kubbeli olarak çeşitlilik göstermektedir. Caminin olmazsa olmazı haline gelmiş olan kubbe formu aslında ibadet mekanı olan camilerin ilk oluşumlarında düz formdadır. Daha sonra yapılan kubbe ise camilerin standart bir özelliği haline almıştır. İncelediğimiz 11 cami de ise kubbesiz çatıların yapılmasında tekrar başlamıştır. Diğer bir klasik özellik olan kubbe kasnağında pencerelerin olması ise incelediğimiz camilerin sadece 4 tanesinde mevcuttur. Bu da yapılmış olan 7 tane kubbeli caminin tamamen klasik olarak değil daha tasarıma yönelik ve sadece kubbenin varlığını sağlamak adına yapılmış olduğunu göstermektedir. (Tablo 4.11. ve Tablo 4.12.)

Tablo 4.10. Camilerde Kubbe Özellikleri

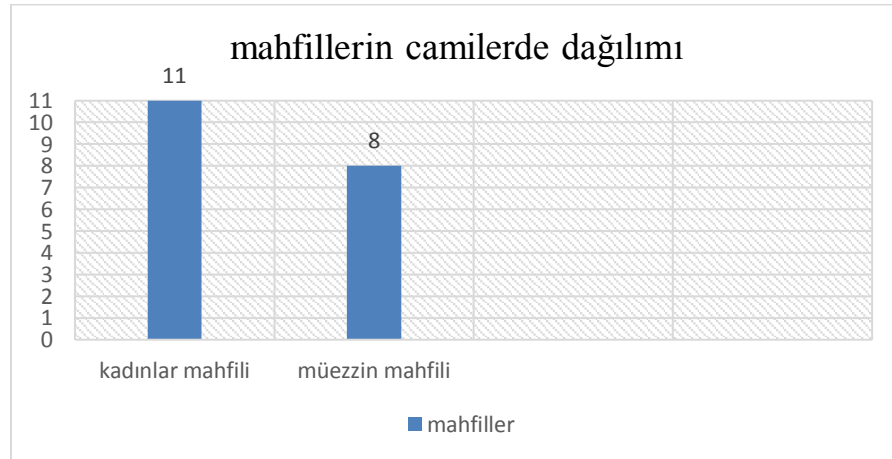

Tablo 4.11. Camilerde Kubbe Kasnağı Pencereleeri

Cami ibadet mekanlarının değişmeyen özelliklerinden birisi de kadınlar mahfilidir. İncelediğimiz camilerde yine klasik camilerde olduğu gibi ibadet mekanı üst katında konumlandırılmıştır. Müezzin mahfili ise incelediğimiz camilerin 8 tanesinde bulunmaktadır. (Tablo 4.13.)

Tablo 4.12. Camilerde Bulunan Mahfiller

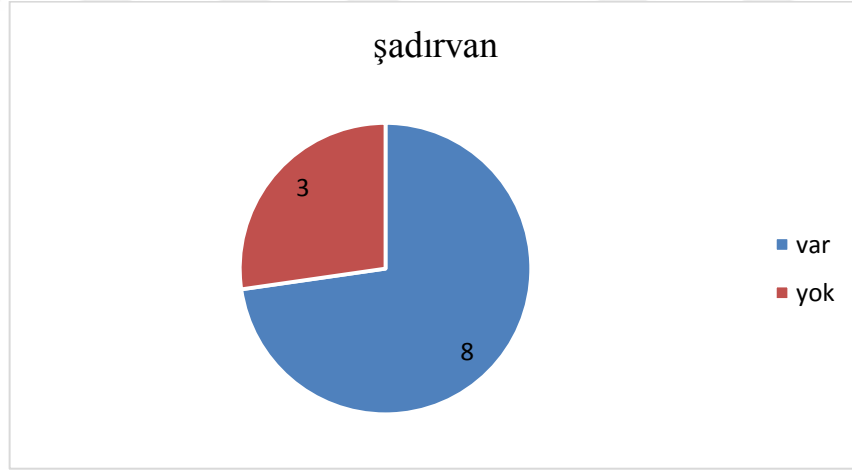
Camiler ilk yıllarda yapılırken öncelikle yerleşim yerinin yapılması istenen yerler belirlenir önce cami yapılır daha sonra etrafına yerleşim yerleri oluşturulurdu. Fakat günümüzde camiler bu özellik gözardı edilerek inşa edilecek yerin önemi kalmamıştır. Şehir planlaması bakımından da dikkat edilmemektedir. Bunun en belirgin örneği de gökdelenlerin arasına inşa edilmiş olan Mimar Sinan Cami'dir. Camilerde eskiden bir medrese özelliği bulunurken günümüz camilerinde inşa

edilecek arsanın küçük olması sebebiyle dış avlusu olmayan camiler yapılmaya başlanmıştır. Buldukları yere göre kot farkını merdivenlerle çözümlenerek ya da bahçe duvarları ile diğer birimlerden ayrılmak suretiyle cami sınırları belirlenmektedir.

İç avlu yapımı mevcut olmakla birlikte farklı olarak bu iç avluda abdest almak için yapılan şadırvan her camide iç avluda mevcut değildir. Abdest almak için yapılan şadırvanlar bazı camilerde ibadet mekanı alt katında çözümlenmektedir. Şadırvan Türk-İslam mimarisinde önemli yere sahiptir. Cami gelişim sürecinde de cami avlusunda ya da cami içerisinde konumlandırılmıştır. Şadırvanlar caminin klasik veya çağdaş yapısı ile uyum içerisinde. İncelediğimiz camilerde de konumlanış bakımından bir kısmı cami avlusunda bir kısmı ibadet mekanı içerisinde.

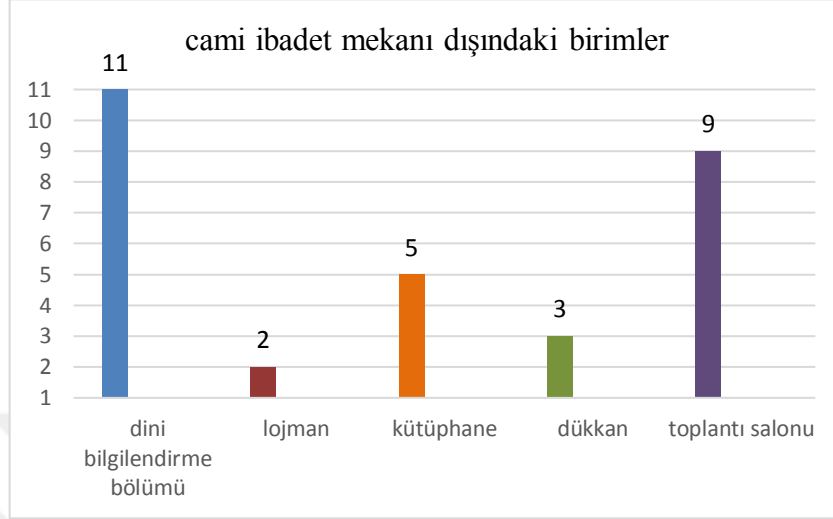
(Tablo 4.14.)

Tablo 4.13. Camilerde Bulunan Şadırvanların Konumlanışı

Klasik camiler inşa edilirken medrese özelliğinin olması o bölgede yaşayan halkın ihtiyaçlarının karşılanması için önemli bir unsurdur. Bu özellik günümüz çağdaş camilerinde daha çok lojman, dini bilgilendirme bölümleri, toplantı salonu ve kütüphane ile sınırlı kalmıştır. Aslında bu birimlerle küçük bir külliye andırmaktadır. Cami altlarına dükkanların yapılması ise cami giderlerinin karşılanması için gerekli gelirin sağlanması maksatlıdır. (Tablo 4.15.)

Tablo 4.14. Cami İbadet Mekanı Dışındaki Birimler

Tüm grafikleri incelediğimizde çıkan sonuç mimari yapıların üretim ve tasarım aşamasının bulunduğu döneme ait olduğu özellikleri ve malzemeleri yansıttığı gözlenmiştir. Bazı camiler Selçuklu (Yedpa Cami gibi), bazıları Osmanlı (Mimar Sinan Cami gibi) bazıları ise yapıldığı döneme (Sancaklar Cami gibi) ait özellikler taşımaktadır. Camilerin mimarideki farkı ise dini misyonunun olması sebebiyle bazı özelliklerinin simgesel olsa bile kullanılmak zorunda olmasıdır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR:

- [1] Arseven Celal Esad, **Sanat Ansiklopedisi**, Milli Eğitim Basımevi, Cilt 1, İstanbul, 1950.
- [2] Nefes Eyüp, “**Minarenin Mahiyeti ve Türk-İslam Cami Mimarisinde Minare Olgusu**”, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, Yıl 1, S.3, 2001.
- [3] Burckhardt T., 2013, **İslam sanatı dil ve anlam**, s:24.
- [4] Grabar Oleg, **İslam Sanatının Oluşumu**, Kanat Kitap 7, (çev: Nuran Yavuz), İstanbul, 2010.
- [5] Haseki Sezin, **20.yy Çağdaş Cami Mimarisine Ankara Örnekleri Üzerinden Yaklaşım**, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.
- [6] Hasol Doğan, **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, Yapı Endüstri Merkezi Yem Yayın 2, İstanbul, Ocak 2005.
- [7] thecityasaproject.org/2012/06/medina
- [8] 3dmekanlar.com/tr/mescid-i-nebevi.html
- [9] Çubuk Mehmet, **Cami Mekanının Tarihsel Gelişimini Kısa Bir Bakış ve Büyük İstanbul Otogarı Cumhuriyet Cami**, Büyük İstanbul Otobüs İşletmeleri A.Ş. Yayını, İstanbul, 2006.
- [10] Adivar A, Arat R, Ateş A, Baysun C, Darkot B, **İslam Ansiklopedisi**, Milli Eğitim Basımevi, Cilt 8, İstanbul, 1979.
- [11] Mutlu Mehmet, Karabük Üniversitesi Edb. Fak. Sanat Tarihi Bölümü **‘Geleneksel Yapı Öğeleri Dersi Dökümanları’**
- [12] **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, cilt:6 s:152
- [13] Uzun Çağrı, **Günümüz Cami Mimarisinin İşlev Biçim ve Teknoloji İlişkisi Açısından İncelenmesi**, 2010.

- [14] Garaudy Roger, **İslam'ın Aynası Camiler**, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları 165, İstanbul, 2013. (Çeviren Cemal Aydın)
- [15] tr.pinterest.com/pin/373728469053592071
- [16] Aslanapa Oktay, **Türk Sanatı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, Mayıs 2011.
- [17] Sözen Metin, Tanyeli Uğur, **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul, Ekim 2011.
- [18] Salimi Amineddin, **İslam Ülkelerinde Çağdaş Cami Mimarisi Sorunsalı**, 2013.
- [19] okuryazarim.com/emevi-camii/
- [20] www.tr.khanacademy.org/humanities/art-islam/islamic-art-early/a/the-great-mosque-of-kairouan
- [21] Sanattarihi.wordpress.com/2007/02/22/karahanlilarda-camii-mimarisi
- [22] www.ircicaarchdata.org/ircica/level1.php?id=280
- [23] Yetkin Suut Kemal, **İslam Mimarisi**, 1965.
- [24] Cerasi Maurice, Osmanlı Kenti – Osmanlı İmparatorluğunda 18. ve 19. yy da Kent Uygarlığı ve Mimarisi, Çev. Aslı Ataöv, Yapı Kredi Yayınları, 1999, İstanbul.
- [25] www.aproje.com.tr/?page=restorasyon_projeleri&projelD=129#
- [26] www.buro.org.tr/cami-ve-turbeler.html
- [27] www.archnet.org/sites/1942/media_contents/49304
- [28] www.slideplayer.biz.tr/slide/3308439/
- [29] www.archnet.org/sites/1982/media_contents/7774
- [30] Matthews Henry, **İstanbul'un Camileri Bursa ve Edirne'deki Camilerle Birlikte**, Scala Yayıncılık, Aralık 2010.
- [31] www.dome.mit.edu/bitstream/handle/1721.3/65891/154604_cp.jpg?sequence
- [32] Berberoğlu Nevin Berica, **İstanbul'un 100 Camisi**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul, 2011.
- [33] Kuban Doğan, **Sinan'ın Sanatı ve Selimiye**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1997.
- [34] Cansever Meltem, 2011, **Türkiyenin Kültür Mirası 100 Mimari Şaheser**, s:140

- [35] www.arsivix.com/suleymaniyecamii_modeli_desincoding_Dwg_Dosyasi_5473.html
- [36] www.edirnetarihi.com/selimiye-camii-minareleri-yapisi-ozellikleri-ve-soylenceleri.html
- [37] Erginöz Murat Aykaç, **İlk Çağdan Günümüze Mimarlık Ve Şehircilik Tarihi**, Arion Yayınevi, İstanbul, Mart 2010.
- [38] www.sehristanbul.wordpress.com/2008/09/17/nur-u-osmaniye-kulliyesi/
- [39] [tr.wikipedia.org/wiki/Tympanum_\(mimarlık\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Tympanum_(mimarlık))
- [40] Meriç O., **Aksaray Pertevniyal Valide Sultan Camisi ve Külliyesi**, 1997
- [41] www.wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=13623&start=30
- [42] tr.wikipedia.org/wiki/Evkaf-1_Hümâyün_Nezâreti
- [43] tr.wikipedia.org/wiki/Bebek_Cami
- [44] wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=180&start=55
- [45] www.kurumsal.library.atilim.edu.tr/shares/kurumsal/files/pdfs/2015-05-04/BAUHAUS-3.pdf
- [46] www.mimarizm.com/makale/etimesgut-cami-cengiz-bektas_113496
- [47] www.camigor.tumblr.com/page/22
- [48] adalarmuzesi.org/cms/projeler/mimari-miras-veritabani?sobi2Task=sobi2Details&catid=10&sobi2
- [49] www.trthaber.com/foto-galeri/turkiyenin-iliginc-camileri/1249/sayfa-7.html
- [50] v3.arkitera.com/s170-kocatepe-camisini-yaptim-ama-bu-hicbirinin-kopyasi-degil.html
- [51] www.aev.org.tr/baskent-tarihi/24-harita-11-kizilay-bakanliklar/210-kocatepe-cami
- [52] tr.wikipedia.org/wiki/Kocatepe_Camii#/media/File:Kocatepe_Camii_Ankara_edit.JPG
- [53] www.mimarizm.com/makale/sah-faisal-cami-vedat-dalokay_113495
- [54] Yapı Dergisi Sayı:368 s:4.
- [55] Ebru Karakoca Arşiv 12.11.2012
- [56] www.arkitera.com/soylesi/604/kocatepe-camisini-yaptim-ama-bu-hicbirinin-kopyasi-degil
- [57] www.istanbuldakicamiler.com/sakirin-camii-fotograf-galerisi

- [58] www.haritamap.com/yer/sakirin-cami-uskudar
- [59] www.arkitera.com/soylesi/604/kocatepe-camisini-yaptim-ama-bu-hicbirinin-kopyasi-degill
- [60] v3.arkitera.com/v1/diyalog/adnankazmaoglu/mimari.htm erişim tarihi: 02.11.2012
- [61] www.yesilvadicamii.com/hakkinda
- [62] v3.arkitera.com/h36777-yesil-vadiye-‘atilgan-gibi-cami.html
- [63] yapı dergisi, sayı:352, s: 75
- [64] maps.google.com/?ll=41.02811,29.12717&z=17&t=h erişim tarihi 12.03.2013
- [65] yapı dergisi, sayı:352, s: 80
- [66] tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Dosya:Kaabaplan.svg&filetimestamp erişim tarihi: 03.12.2012
- [67] tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Dosya:Kaaba.png&filetimestamp erişim tarihi: 03.12.2012
- [68] www.facebook.com/RefiyeSoyakCami erişim tarihi: 08.12.2012
- [69] maps.google.com/?ll=41.00858,29.11401&z=16&t=h erişim tarihi: 12.03.2013
- [70] www.haberinozu.com/album-p3-aid,106.html erişim tarihi: 20.11.2012
- [71] www.flickr.com/photos/hodolomax/4653276975
- [72] maps.google.com/?ll=40.87840,29.22155&z=16&t=h 12.03.2013
- [73] v3.arkitera.com/news.23348 29.11.2012
- [74] kozyatagimehmetcavuscami.blogspot.com 29.11.2012
- [75] <http://maps.google.com/?ll=40.97136,29.09573> 12.03.2013
- [76] <http://www.panoramio.com/photo/77942639> 29.11.2012
- [77] atasehirmimarsinancami.org/ erişim tarihi:26.12.2012
- [78] www.biraz.gen.tr/mimari/suleymaniye-camii-hakkinda-bilgiler erişim tarihi:26.12.2013
- [79] atasehirmimarsinancamii.com//icerik/teknik-ozellikler
- [80] wowturkey.com erişim tarihi:26.12.2012
- [81] <http://www.camilerveturbeler.com/camiler/atasehir-mimar-sinan-cami> 04.01.2017
- [82] https://tr.wikipedia.org/wiki/Sedef_kakma

- [83] www.fotokritik.com/2119919/sadirvan-bursa-ulucami-serisinden 26.12.2012
- [84] www.arkitera.com/haber/9189/modern-%E2%80%98mimar-sinan-dan-atasehir-e-gorkemli-cami
- [85] maps.google.com/?ll=40.99546,29.11707&z=15&t=h 12.03.2013
- [86] www.atib12.at/wp-content/uploads/2012/07/atib12_mimar_sinan.jpg
26.12.2012
- [87] maps.google.com/?ll=40.97654,29.14801&z=17&t=h 12.03.2013
- [88] Gürsoy Elif, Modern Mimarlık Tarihi Sürecinde İzmir Camileri, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İzmir, 2011.
- [89] maps.google.com/?ll=40.98479,29.16261&z=17&t=h 12.03.2013
- [90] www.3dmekanlar.com/tr/esenler-otogar-camii.html 09.02.2013
- [91] maps.google.com/?ll=41.03850,28.89260&z=18&t=h 12.03.2013
- [92] www.resimbul.com/sonuc/d/istanbul/istanbul-otogar 09.02.2013
- [93] www.panoramio.com/photo/94376701 09.09.2013
- [94] www.teknikelavize.com/galeri/resimler 09.02.2013
- [95] mekan360.com/360fx_bilalihabesicamiiesenyurt.html 09.02.2013
- [96] www.google.com/maps/place 09.03.2013
- [97] www.aktuelgazete.com/haber/esenyurt 09.02.2013
- [98] www.emrearolat.com/2011/03/15 07.04.2014
- [99] www.panoramio.com/photo 07.03.2014
- [100] wikimapia.org/#lang=tr&lat=41.084980&lon=Sancaklar-cami 12.01.2014
- [101] tr.wikipedia.org/wiki/Mescid-i_Nebevî
- [102] www.arkitera.com/proje/1608/refiye-soyak-camii

ÖZGEÇMİŞ

Kadriye Ebru KARAKOCA

Doğum Tarihi: 02/06/1974

Doğum Yeri: Kütahya

Medeni Durumu: Evli

E-Posta: eburkarakoca@gmail.com

Lise: Kütahya Tavşanlı Anadolu Lisesi

Lisans: Maltepe Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimar Bölümü

İngilizce: Orta